

Kocaeli İl Millî Eğitim Müdürlüğü

ŞEHRİMİZ KOCAELİ

KOCAELİ İL MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ

ŞEHİRİMİZ KOCAELİ

YAZARLAR

1 ve 2. ÜNİTELER

Ömer Faruk EVİRGEN
Jülide ÖZKAN
Melike VELİOĞLU

3, 4 ve 5.ÜNİTELER

Aysun YILMAZ
Erdoğan SERGİN
Murat KOÇAKLI
Seda AYSU
Şahsenem PINAR
Tülay PEKŞEN

KOCAELİ İL MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ

Her hakkı saklıdır ve **Kocaeli İl Millî Eğitim Müdürlüğüne** aittir. İçindeki şekil, yazı, resim ve grafikler yayınevinin izni olmadan alınmaz; fotokopi, teksir, film şeklinde ve başka hiçbir şekilde çoğaltılamaz, basılamaz ve yayımlanamaz.

ISBN

978-975-11-5354-8

1 ve 2. ÜNİTELER

KATKI SAĞLAYANLAR

Dr. Necdet SUBAŞI

Dr. Hasan TAŞÇI

Dr. Yaşar YEŞİLYURT

Mehmet GÜMÜŞ

Vedat SÖYLEYİCİ

Muhammet Esat ŞENGÜL

İbrahim YASAK

Hasan Tahsin YAZICI

GÖRSEL TASARIM

Regaip Nurdan BAŞARAN

Yunus YILMAZ

GRAFİK TASARIM

Emine HAZER KARABAY

3, 4 ve 5.ÜNİTELER

EDİTÖR

Prof. Dr. Ceylan Gazi UÇKUN

Doç.Dr. Levent ATALI

Dr. Oğuz POLATEL

Ali AKTAŞ

Volkan ŞENEL

KOORDİNATÖR

Cem ŞAHİN

DANIŞMAN

Burçin SAĞLAM AYSU

DİL UZMANI

Arzu ZANBAK

ÖLÇME VE DEĞRELENDİRME UZMANI

Aydemir KELEŞ

PROGRAM GELİŞTİRME,

REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA UZMANI

Ahmet ALIŞ

GÖRSEL TASARIM

Regaip Nurdan BAŞARAN

Yunus YILMAZ

GRAFİK TASARIM

Emine HAZER KARABAY

İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerâhamdan İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

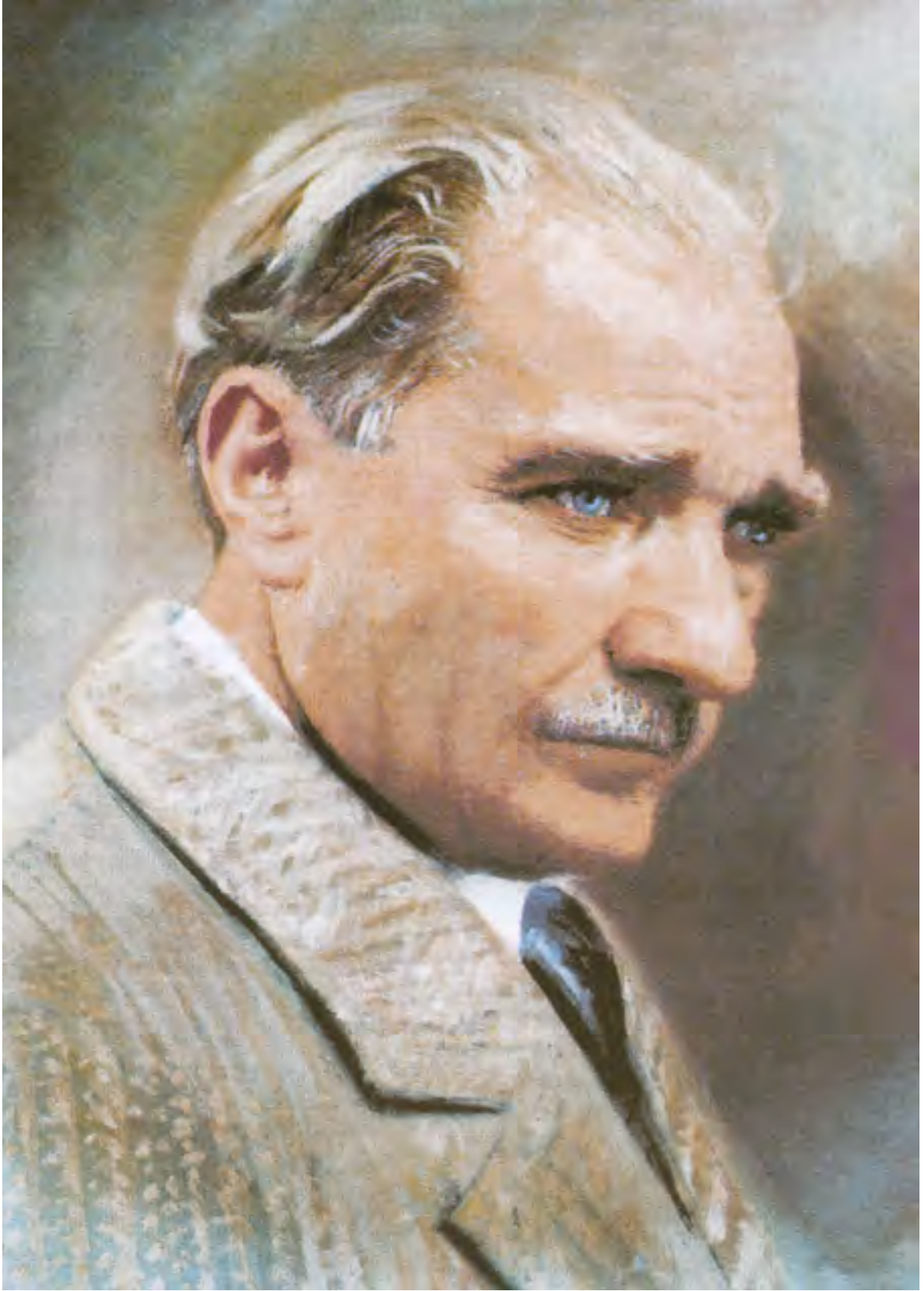
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namûsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

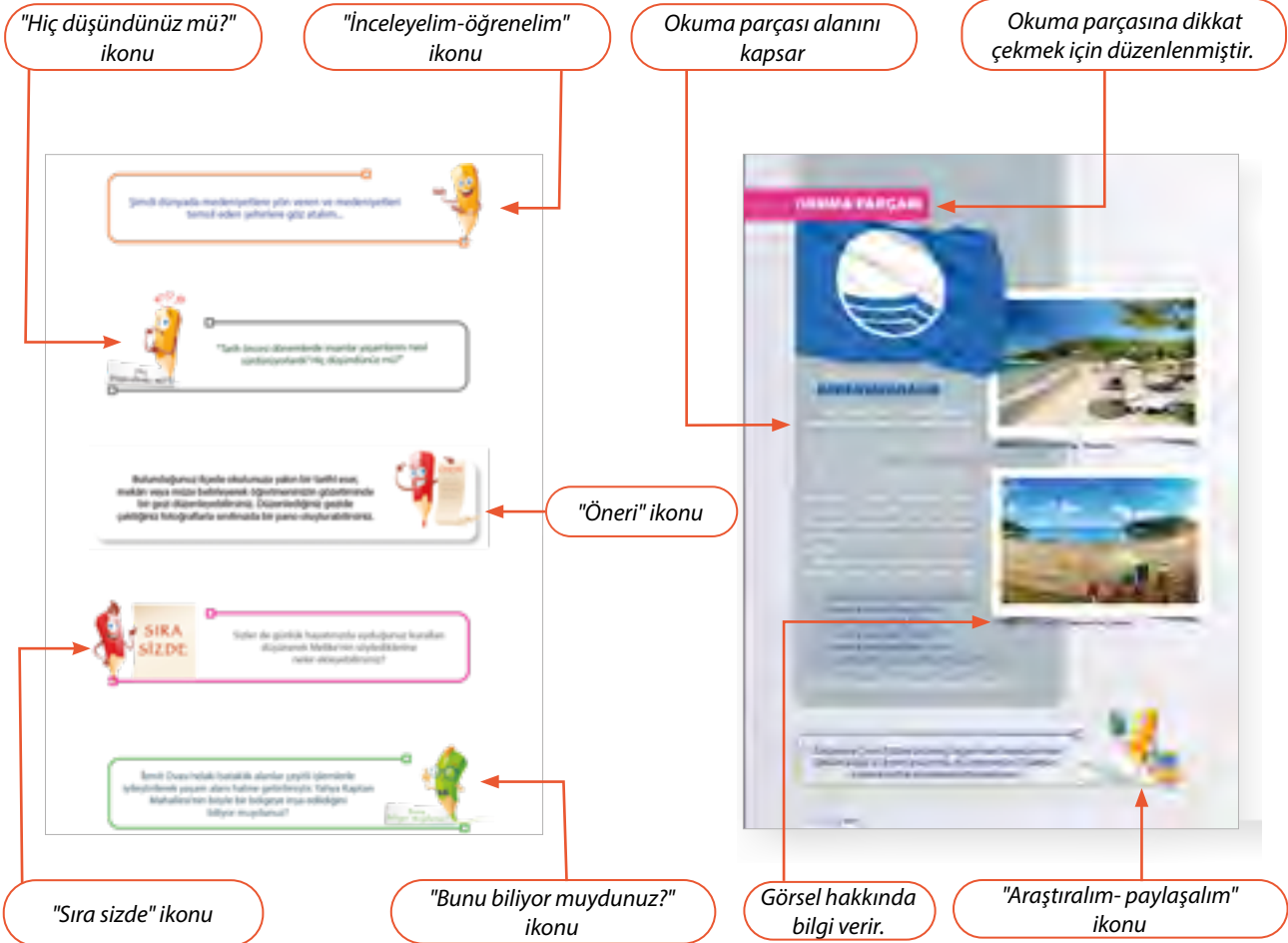
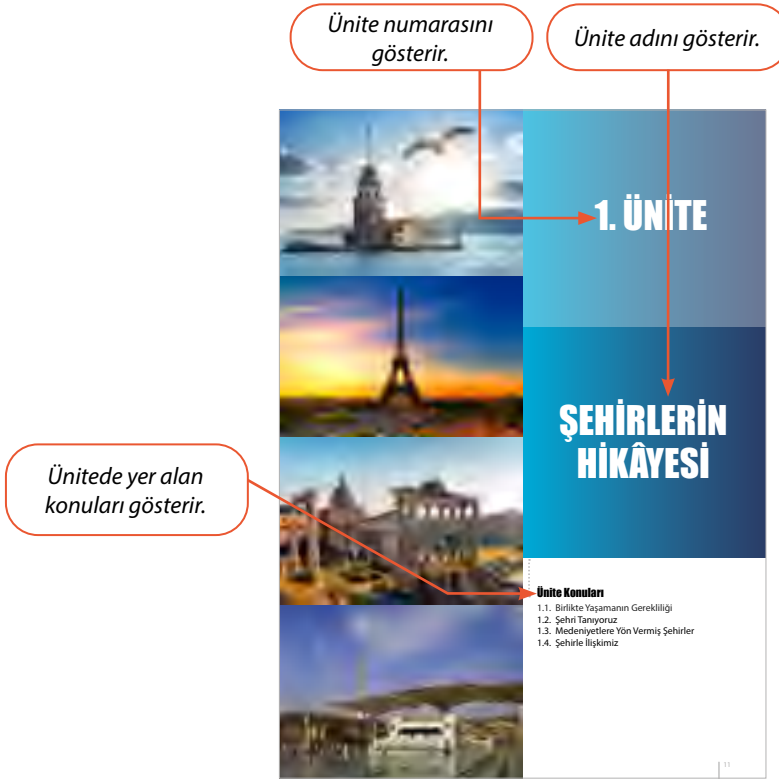
Mustafa Kemal Atatürk

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

1. ÜNİTE: ŞEHİRLERİN HİKÂYESİ _____ 11

1.1. BİRLİKTE YAŞAMANIN GEREKLİLİĞİ _____	12
1.2. ŞEHİRİ TANIYORUZ _____	15
1.3. ŞEHİR VE MEDENİYET _____	21
1.4. ŞEHİRLE İLİŞKİMİZ _____	25

2. ÜNİTE: ŞEHİRDE YAŞAM _____ 29

2.1. ŞEHİR VE SOSYAL YAŞAM _____	30
2.2. MEDENİ YAŞANTININ GEREKLERİ _____	34
2.3. ŞEHİRİN FIRSAT VE RİSKLERİ _____	36
2.4. ENGELSİZ YAŞAM _____	44
2.5. ŞEHİRDEKİ DİĞER CANLILAR _____	47

3. ÜNİTE: ŞEHİRİMİ TANIYORUM _____ 51

3.1. KOCAELİ'NİN COĞRAFİ KONUMU VE COĞRAFİ ÖZELLİKLERİ _____	52
3.2. MAVİYLE YEŞİLİN BULUŞTUĞU ŞEHİR KOCAELİ'DE DOĞA VE İNSAN ETKİLEŞİMİ _____	60
3.3. KOCAELİ'NİN DEMOGRAFİK YAPISI _____	65
3.4. İLİMİZDE DOĞAL AFETLER _____	68
3.5. İLİMİZİN İDARİ YAPISI _____	72
3.6. GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE KOCAELİ _____	75
3.7. KOMŞU ŞEHİRLERİMİZ VE İLİMİZİN KARDEŞ ŞEHİRLERİ _____	82

4. ÜNİTE: ŞEHİRİM ÇALIŞIYOR _____ 89

4.1. İLİMİZDE EKONOMİK FAALİYETLER _____	90
4.2. ÜRETEEN ŞEHİR KOCAELİ _____	98
4.3. KOCAELİ'DE TURİZM _____	104
4.4. KOCAELİ'DE ULAŞIM VE İLETİŞİM _____	109

5. ÜNİTE: ŞEHİRİMDE BEN _____ 115

5.1. KOCAELİ'DE KÜLTÜR, SANAT VE TARİHî MİRAS _____	116
5.2. İLİMİZE KİMLİK KAZANDIRAN ESERLER _____	142
5.3. İLİMİZİN YETİŞTİRDİĞİ ŞAHSİYETLER _____	145
5.4. İLİMİZİN SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRAS _____	152
5.5. KOCAELİ'NİN DİL ÖZELLİKLERİ _____	156
5.6. İLİMİZDE YEREL YAYINCILIK _____	158
5.7. KOCAELİ'NİN MÜZİK KÜLTÜRÜ _____	160
5.8. KOCAELİ'DE ÖNEMLİ GÜNLER _____	163
5.9. KOCAELİ'NİN ÇOCUK VE GENÇLERE SAĞLADIĞI HİZMETLER _____	164
5.10. SPORUN VE SPORCUNUN ŞEHİRİ KOCAELİ _____	168

KAYNAKÇA _____	172
GENEL AĞ ADRESLERİ _____	175
GÖRSEL KAYNAKÇA _____	176
GRAFİK KAYNAKÇASI _____	181
TABLO KAYNAKÇASI _____	181

1. ÜNİTE

ŞEHİRLERİN HİKÂYESİ

Ünite Konuları

- 1.1. Birlikte Yaşamamın Gerekliliği
- 1.2. Şehri Tanıyoruz
- 1.3. Medeniyetlere Yön Vermiş Şehirler
- 1.4. Şehirle İlişkimiz

ŞEHİRLERİN HİKÂYESİ

1.1.

BİRLİKTE YAŞAMANIN GEREKLİLİĞİ

Bir yolcu gemisi aniden kopan bir fırtınanın etkisiyle parçalanır ve dalgalar geminin içindeki yolculardan birini sürükleyerek adaya kadar götürür. Yolcu, kendisiyle birlikte kıyıya sürüklenen sandıklardaki yiyecek ve çeşitli eşyalarla hayatta kalma mücadelesi verir.

Yolcu günler geçtikçe yaşadıklarını sandığın birinden çıkan deftere not eder. Şimdi onun yazdığı notlara göz atalım:

✓ Kendime geldikten sonra adayı baştan sona dolaştım. Hiçbir insana rastlamadım. Galiba uzun bir süre bu ıssız adada tek başıma yaşamak zorunda kalacağım.

✓ Geminin karaya vuran enkazından kurtarabildiğim eşyaları toplayarak küçük bir mağarayı barınabileceğim şekilde düzenledim.

✓ Adada en büyük sorun vahşi hayvanlar. Bu hayvanlardan korunmak için mağaranın girişini büyük ağaç dalları ile kapattım.

✓ Gemi enkazından kurtarabildiğim yiyeceği saklamak için bir depo inşa ettim.

✓ Adanın içlerine giderek çeşitli meyveler topladım. Bu meyveleri kışın da yiyebilmek için kuruttum.

Görsel 1.1: Batan gemiden kurtulan yolcu

Adaya sürüklenen yolcu birçok sorunla tek başına mücadele etmek zorunda kalmış. Kendi yaşamımızı düşünelim. Bir gün içinde nelere ihtiyaç duyuyoruz? Bu ihtiyaçları tek başımıza mı yoksa birilerinin desteğiyle mi karşılıyoruz?

Görsel 1.2: Süt üretimi

- Pek çok insanın katkısıyla sütüm içmeye hazır. Peki ya öyle olmasaydı?

Görsel 1.3: Terzi

- Terziler olmasaydı kıyafetlerimi nasıl dikerdim?

Görsel 1.4: Oyun oynayan çocuklar

- Arkadaşlarımla ne kadar çok şey paylaşıp eğlenceli vakit geçiriyorum. Ya onlar olmasaydı?

Görsel 1.5: Yol

- Bu yollar yapılmıyaydı, araba ya da şoför olmasaydı okula nasıl ulaşırdım?

Görsel 1.6: Öğretmen

- Öğretmenim olmasa bu kadar bilgiyi nasıl öğrenirdim?

Görsel 1.8: Buğdayın ekmeğe haline getirilme aşamaları

Günlük yaşamımızı sağlıklı şekilde sürdürmek için birçok şeye ihtiyaç duyarız. Yemek yemek, giyinmek, barınmak, eğitim görmek ve çevremizle iletişim kurmak bu ihtiyaçlarımızdan yalnızca birkaçıdır. Tüm bu ihtiyaçlarımızı tek başımıza karşılamamız mümkün değildir. Bu nedenle topluluk hâlinde yaşarız. Yaşadığımız yer bir köy olabileceği gibi bir şehir de olabilir. Nerede yaşarsak yaşayalım her zaman bir iş bölümü ve iş birliği içindeyiz.

Günlük hayatımızı düşünelim. Sabah kahvaltısında tükettiğimiz yiyecek

ve içecekler farklı kişiler tarafından üretilip bizlere ulaştırılmaktadır. Örneğin yediğimiz ekmeğe, soframıza gelinceye kadar birçok aşamadan geçer. Buğdayın ekilmesi, hasat edilmesi, öğütülerek un hâline getirilmesi ve unun da hamur yapılarak pişirilmesi gerekir. Bu işleri yapabilmek için birçok araç gerece ihtiyaç duyulur. Bu araç gereçleri üretebilmek için de çeşitli mesleklerden insanlara ihtiyaç vardır. Tek bir insanın, bu işlerin hepsinin üstesinden gelmesi oldukça zordur.

Gün içerisinde ulaşımımızı sağlayan şoförler, okulda eğitim aldığımız öğretmenler iş bölümü içinde ihtiyaçlarımızı karşılayanlardan birkaçıdır. O hâlde iş bölümü yaparak ihtiyaçlarımızı kolaylıkla karşılayabiliriz.

Görsel 1.7: Birlikte yaşam ve iş bölümü

Toplumsal yaşamın temelini kişiler arası **iletişim** oluşturur. Yaşamımız boyunca ailemiz, arkadaş, akraba ve komşularımız başta olmak üzere toplum ile iletişim hâlinde oluruz. Sosyal çevremizi oluşturan insanlarla sağlıklı ilişki kurmak için doğru bir iletişim kurmak gerekir. Bu iletişim karşılıklı sevgi ve saygıya dayalı olmalıdır. Böyle bir iletişim bizlere yardımlaşma ve dayanışma duygularını aşılar. Böylece çevremizdeki insanların sorunlarına duyarlı bireyler olarak mutluluklarını ve üzüntülerini paylaşıyoruz.

Görsel 1.9: Yardımlaşma ve dayanışma

1.2.

ŞEHİRİ TANIYORUZ

"Tarih öncesi dönemlerde insanlar yaşamlarını nasıl sürdürüyorlardı? Hiç düşündünüz mü?"

Şimdi geçmişe bir yolculuk yapalım ve bu sorunun cevabıyla birlikte insanların yerleşik yaşama nasıl geçtiğini ve bu yerlerin şehir hâline nasıl geldiğini öğrenelim.

Görsel 1.10: Tarih öncesi mağara duvar resimleri

Günümüzden yaklaşık 12.000 yıl öncesine kadar insanlar yaşamlarını göçebe olarak sürdürüyorlardı. Yiyecek bulmak için sürekli yer değiştiriyor, hayvanları avlayarak ve bitkileri toplayarak karınlarını doyuruyorlardı. Mağaralarda ya da geçici barınaklarda yaşıyorlardı. Sonra yaşamlarını tamamen değiştirecek bir gelişme yaşandı. İnsanlar tarım yapmaya başladılar ve vahşi hayvanları evcilleştirdiler. Çiftçilik yapmaya başlayan insanlar ekinlerine ve hayvanlarına bakmak için yerleşik yaşama geçtiler. Yerleşim yeri olarak nehir kenarlarındaki düz ve verimli arazileri seçtiler. Böylece arazilerini kolayca sulayabildiler. Kendilerinin ve hayvanlarının su ihtiyacını karşılayabildiler. Tarım ve hayvancılıkla

Görsel 1.11: Hasankeyf

birlikte besin kaynaklarının artması nüfusun da artmasını sağladı. Nüfus artışıyla birlikte bu ilk yerleşim yerleri köylere dönüştü. Köylerde yaşayan insanlar ihtiyaçlarından fazla ürün elde ettiler. Kendilerini ve ürünlerini saldırılardan korumak için köylerin etrafını çevirdiler. Fazla ürünleri diğer köylerde yaşayanlara sattılar. O köylerdeki insanlardan da kendi ihtiyaç duydukları ürünleri aldılar. Böy-

lece ticaret hayatını başlattılar. İşte bu şekilde ortaya çıkan köylerden bazıları zaman içinde o kadar büyüdü ki köy olmaktan çıkarak şehir hâlini aldı. Şehir olarak nitelendirilebilecek ilk büyük yerleşim yerlerinden biri de ülkemizde Konya'da yer alan **Çatalhöyük**'tür. Çatalhöyük günümüzden yaklaşık 9.000 yıl önce 10.000'e yakın nüfusa sahip büyük bir şehirdi.

Görsel 1.12: Çatalhöyükte bir evin betimlemesi

Çatalhöyük gibi ilk şehirler genellikle su kaynaklarında, verimli ovalarda, ulaşım yolları üzerinde, güvenlik açısından savunması kolay yerlerde kuruldu. Kalabalık nüfusun ihtiyaçlarının karşılanması için şehirde fırıncılık, kasaplık, demircilik, marangozluk, terzi-lik gibi meslekler ortaya çıktı. Zaman içinde büyüyen şehirlerin belirli bir düzen içinde yönetilebilmesi, dış saldırılardan korunabilmesi gibi ihtiyaçlar yönetim birimlerinin ku-

rulmasını sağladı. Böylece kral ya da meclis tarafından yönetilen şehirler doğdu. Şehirler barınma, güvenlik, eğitim, sağlık gibi insani ihtiyaçların en uygun şekilde karşılanabileceği yerler hâline geldi. Türkiye, Irak, Hindistan ve Mısır yeryüzünde en eski şehirlerin kurulduğu bölgelerdir. İlk Çağ'da kurulan şehirlerde evler, ibadethaneler, idari yapılar, dükkanlar, pazar yerleri şehri meydana getiren başlıca unsurlardır.

Geçmiş çağlarda kurulan şehirlerin bazıları büyüüp modernleşerek günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Buna karşılık **Truva, Efes, Hattuşa** gibi ülkemizdeki pek çok şehir deprem, sel ve benzeri doğal afetler, salgın hastalık ve savaş nedeniyle yıkılmış ve yok olmuştur. Günümüzde bu şehirlerin olduğu bölgelerde yapılan arkeolojik çalışmalar o şehre ait birçok eserin gün yüzüne çıkmasını sağlamaktadır.

Görsel 1.13: Efes Antik Kenti

Görsel 1.14: Turuva Antik Kenti

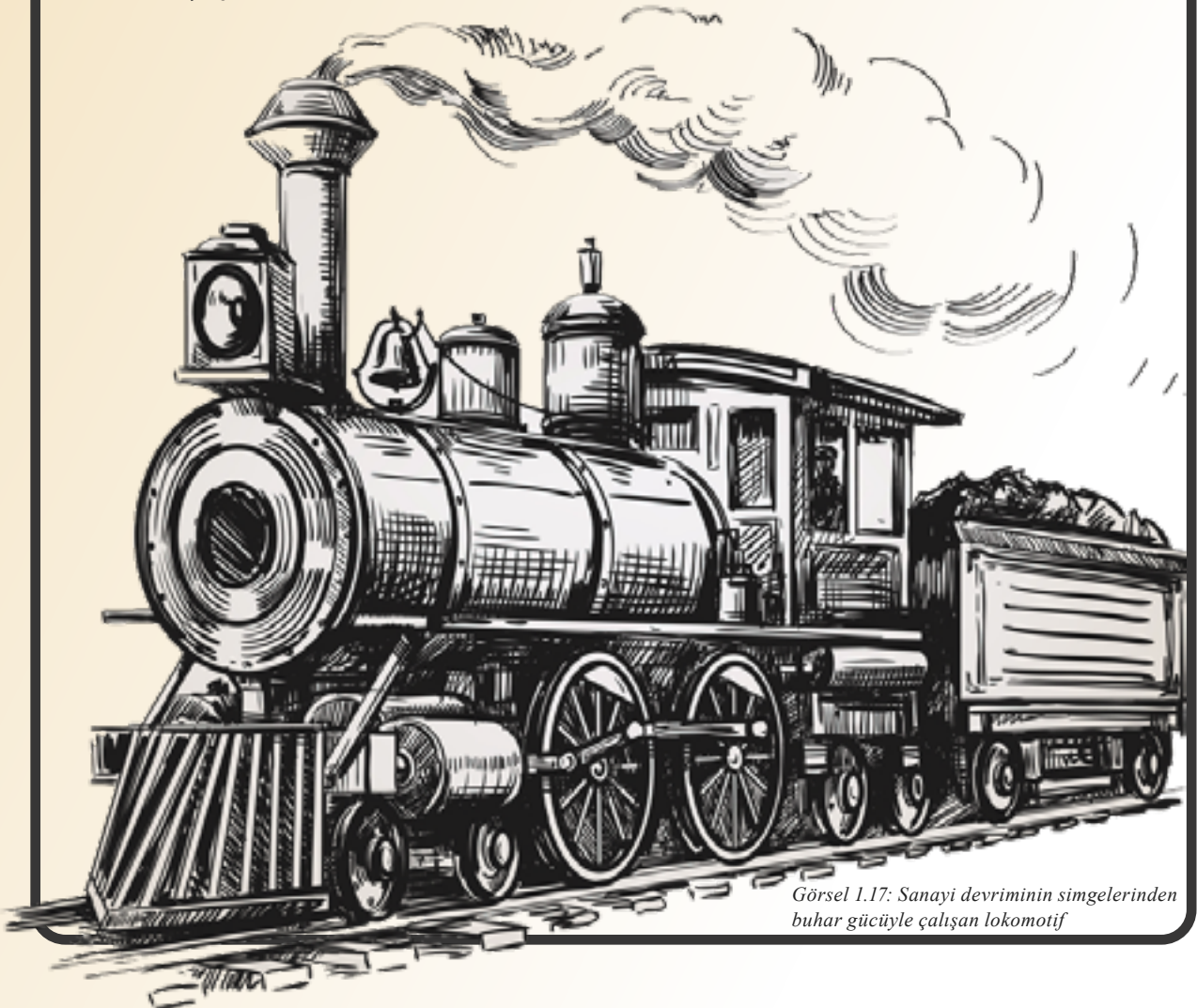
Görsel 1.15: Aslanlıkapı, Hattuşa (Boğazköy)

Görsel 1.16: Sanayi Devrimi sonrası Fransa'da bir fabrika

Günümüzde şehirler artık eski çağlardaki görüntüsünden çok farklıdır. Teknolojik gelişmeler ve ulaşımın kolaylaşması yeryüzünde şehirlerin kurulmasına imkân sağlamıştır. 19. yüzyılda **Sanayi Devrimi** ile fabrikaların yaygınlaşmaya başlaması şehir nüfusunun giderek artmasına neden olmuştur. Dünya nüfusunun büyük bölümü şehirlerde yaşamaktadır.

Görsel 1.17: Sanayi devriminin simgelerinden buhar gücüyle çalışan lokomotif

Görsel 1.18: Osman Gazi Köprüsü, Kocaeli

Ekonomik ve sosyal açıdan gelişmiş şehirler giderek daha fazla göç almaktadır. Deniz, hava, kara veya demir yoluyla insanların kolayca ulaşabildikleri şehirler ekonomik olarak da ön plana çıkmaktadır. Kocaeli, Gaziantep, Bursa bu şehirlere örnek olarak gösterilebilir. Tarihî geçmişi itibariyle köklü bir medeniyete ev sahipliği yapan ve güçlü devletlerin baş-

kenti olan şehirler ilgi odağı olan şehirlerdir. İstanbul, Konya gibi şehirler bu özellikleriyle ülkemizde ön plana çıkmaktadır. Bu şehirlerdeki tarihî yapılar ve sanat eserleri turizm açısından da insanların ilgisini çekmektedir. Denizi, ormanları, gölleri gibi doğal güzellikleriyle insanların hem yerleşmek hem de tatil yapmak istediği pek çok şehir de bulunmaktadır. Antalya, Bolu, Nevşehir gibi şehirler bu özellikleriyle ülkemizde sayılabilecek pek çok şehirden yalnızca birkaçıdır.

Şehirler kırsal kesimlere göre nüfusun yoğun; eğitim, sağlık, sanat gibi hizmetlerin yaygın olduğu yerlerdir. Şehirlerde yapılar genellikle çok katlıdır. Sanayi faaliyetleri ve hizmet sektörü gelişmiştir. Kültür, sanat ve eğlence için birçok sosyal mekân bulunmaktadır. Altyapı ve ulaşım hizmetleri planlıdır. Şehirler, iş bölümünün hâkim olduğu planlı bir yönetime sahiptir. Okul, hastane, yol, çarşı, pazar, ibadethane, sinema, tiyatro, park, müze, kütüphane ve fabrika şehri meydana getiren fiziki unsurlardır. Şehir bu özellikleriyle belirli bir mekânı ifade etmektedir. İnsan, yaşadığı bu mekânı yani şehri düzenler ve şekillendirir.

Görsel 1.19: Kocaeli Fuarı

Görsel 1.20: Kayaköy'ün uzaktan ve yakından görünümü, Muğla

İnsan öncelikle bir mekânı yaşanabilir bir yer olarak seçer. Daha sonra buranın çevre düzenlemesini, alt yapısını yapar. Çünkü şehirler insan eliyle yapılan ve geliştirilen yerlerdir. İnsan ve şehir birbirini tamamlar ve etkiler. Biri olmadan diğeri olmaz. Mekâna anlam ve değer katan insanın kendisidir. Terk edilmiş şehirler bunu bize en iyi şekilde anlatır. Örneğin Muğla'nın Fethiye ilçesinde yer alan Kayaköy, burada yaşayan Rumlar'ın Yunanistan'a göç etmesiyle terk edilmiş bir yerleşim yeri hâline gelmiştir.

1.3.

ŞEHİR ve MEDENİYET

“Medeniyet” ve “şehir”, anlam açısından birbirine yakın kavramlardır. “Medeniyet”; bir toplumun maddi ve manevi varlıklarının, düşünce, sanat, bilim ve teknoloji ürünlerinin tamamını ifade eder. Medeniyet, gelişmişliği ifade eder. Medeniyet kelimesinin kökeni Arapçada şehir anlamına gelen ve kökleri İslam dininin kutsal şehirlerinden biri olan Medine şehrine dayanmaktadır. Medine, peygamberimiz Hz. Muhammed döneminde zamanının sosyal ve kültürel bakımdan en ileri şehirlerinden biri kabul ediliyordu.

Görsel 1.21: Şehir yaşamında toplumsal kurallar

Büyüme, nüfusun artışı ve bina sayısındaki artış şehirleşme için yeterli değildir. Şehirler adalet ve hukuk anlayışı ayrıca karşılıklı saygı üzerine kurulur. Şehri oluşturan tüm insanların bu kurallara uyması gerekmektedir. Şehirler bu özellikleri ile farklılıkları buluşturan, insanları bir araya getiren mekânlardır. Günümüzde kültür ve ticaretin, bilim ve teknolojinin zirvesini oluşturan şehirler farklı özelliklere ve farklı kültürel birikimlere sahip insanların kendilerini ifade etmelerine imkân vermektedir.

Şehir, bir medeniyetin etkisinin en çok hissedildiği ve özelliklerinin yaşandığı yerdir.

Her bir medeniyet, kurduğu şehirlerle kendini ifade eder. Şehir ve medeniyet arasındaki ilişki, karşılıklıdır. Hem medeniyetler şehirleri hem de şehirler medeniyetleri etkiler. Şehirler, şehri meydana getiren anlayışın sahibi olan medeniyetin bir sonucu olarak kurulur. Bununla birlikte şehirlerin doğası ve içindeki insanı şekillendirme özellikleri medeniyetin şekillenmesine de etki etmektedir.

Şehirler sadece yerleşim yeri değildir. Medeniyetler tarihi, bir bakıma şehirlerin tarihidir. Çünkü şehirler, bir toplumun medeniyet anlayışının şekillendiği mekânlardır.

Görsel 1.22: Doğa ve insana saygı

Şimdi dünyada medeniyetlere yön veren ve medeniyetleri temsil eden şehirlere göz atalım...

KURTUBA

Fenikeliler tarafından bugünkü İspanya'da kurulmuştur. Müslümanların İspanya'ya gelişiyle Endülüs Emevi Devleti'nin başkenti olmuştur. Bu dönemde Avrupa'nın en önemli eğitim, bilim, kültür ve sanat merkezidir. Burada açılan medreselerde dünyanın farklı bölgelerinden, farklı inançlara mensup dünyaca ünlü bilim insanları yetişmiştir. Kurtuba,

döneminin en iyi eğitim veren okullarına ev sahipliği yapmıştır. Ayrıca ilk ışıklandırılan şehir olan Kurtuba, Avrupa'da ilk üniversitesi olan şehirdir. Burada yapılan bilimsel çalışmalar Avrupa'da Rönesans'ın ortaya çıkmasına katkıda bulunmuştur. Endülüs Emevi Devleti Dönemi'nde yapılan **Kurtuba Ulu Camii** bu şehirde bulunmaktadır.

Görsel 1.23: Cami-Katedral ve Roma köprüsü, Kurtuba

MEDİNE

"Medine", kültür tarihinde şehrin, şehirliliğin, kültür ve medeniyetin çıkış yeri anlamına gelmektedir. Eski adı "Yesrip" olan Medine, günümüzde Suudi Arabistan'ın önemli şehirlerinden biridir. Peygamberimiz Hz. Muhammed ve Mekkeli Müslümanlar, 622 yılında Medine'ye hicret etmişlerdir. **Hicret**, İslam tarihi için olduğu kadar Medine şehri içinde dönüm noktası olmuştur. Mekke'den gelen "muhacir-

ler", Medineli Müslümanlardan oluşan "ensarlar" ve Yahudiler hicretle beraber Medine'de bir arada yaşamaya başlamışlardır. Medine'de farklı inançlara sahip insanların bir arada rahat yaşaması diğer İslam şehirlerine örnek olmuştur.

Medine, hicretten sonra şehir hâlini almıştır. Mescid-i Nebevi'nin şehrin merkezine yapılması, yollarının buraya kolay ulaşılabilir şekilde tasarlanması, merkezinde caminin bulunduğu şehirlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Hicretten sonra yeni bir siyasi ve hukuki yapı oluşturulmuştur. Sosyal, askerî ve ekonomik yapılanma gerçekleştirilmiş

ve Medine yeni kurulan İslam Devleti'nin başkenti olmuştur. Şehir; açılan eğitim merkezleri, camileri ve sosyal yaşamı ile sonraki İslam şehirlerine model olmuştur. **Peygamberimizin kabrinin burada olması nedeniyle Medine**, her yıl milyonlarca Müslüman tarafından ziyaret edilmektedir.

Görsel 1.24: Medine

PARİS

MÖ 3. yüzyılda Seine (Sen) Nehri etrafına kurulmuş olan Paris, Notre Dame (Notir Dam) Katedrali'nin yapılmasıyla Fransa'nın merkezi hâline gelmiştir. Sanayi Devrimi sonrası hızla göç alan şehirde Sorbonne (Sorbon) Üniversitesi'nin kuruluşu Paris şehrini bir bilim merkezi hâline getirmiştir. Paris, bütün Avrupa'ya hatta dünyaya yeni siyasi fikirlerin yayılmasın-

da öncülük etmiştir. **1789 Fransız İhtilali, 1830 ve 1848 işçi devrimlerinin yaşandığı devrimler şehridir.** Bilim, kültür, sanat alanlarında dünyanın önde gelen merkezlerinden biridir. Modanın da başkenti olarak anılan Paris, turistlerin en çok ziyaret ettiği şehirlerdendir.

Görsel 1.25: Paris

İSTANBUL

İstanbul'da MÖ 5000'li yıllarda ilk yerleşimlerin kurulduğu tahmin edilmektedir. İstanbul; **Roma, Bizans ve Osmanlı devletlerine başkentlik yapmıştır**. Avrupa ile Asya kıtalarının kesiştiği bir noktada yer alır. Yüzyıllar boyu çeşitli din, dil ve ırktan insanların bir arada yaşadığı bir şehir olan İstanbul, tarihi boyunca farklı kültürlerle ev sahipliği yapmıştır. Osmanlı Devleti'nin bilim, sanat ve kültür alanlarında

gelişmesi ile beraber İstanbul bir çekim merkezi olmuştur. Eğitim almak için çevre şehir ve ülkelerden insanlar buraya gelmiş, **Ali Kuşçu** gibi bilim insanları medreselerde dersler vermiştir. Padişahların tanıdığı haklar sayesinde farklı medeniyetlerden insanlar burada yaşamışlardır. Cami, sinagog, kilise gibi farklı inançlara yönelik ibadethaneler İstanbul'da yan yana bulunmaktadır.

Görsel 1.26: Eminönü, İstanbul

Medeniyete yön vermiş Roma, Konya, Eskişehir, Bağdat, Londra, Viyana, Şanghay, Dakar gibi şehirlerin kültürel özelliklerini yansıtan görseller bulunuz. Bu görselleri sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

İstanbul; Roma, Bizans ve Osmanlı devletlerine başkentlik yapmıştır.

1.4.

ŞEHİRLE İLİŞKİMİZ

Şehirle insan arasında karşılıklı bir ilişki söz konusudur. Önce insanlar kendi duygu ve düşüncelerine uygun şehirler kurarlar. Sonra şehirler, kurulmalarında etkili olan duygu ve düşünceleri gelecek nesillere aktararak insanları etkiler. Belki de bu nedenle insanları tanımak istediğimizde ilk sorduğumuz sorulardan biri "Nerelisin?"dir. Sanki aynı şehirde yaşayanlar bir uzlaşma içindedir. Alışkanlıkları, davranışları ve yaşam biçimleri benzerdir. Çünkü insanlar yaşadıkları şehirlerin kültürel dokusundan etkilendikleri gibi ekonomik, sosyal yapısından ve ikliminden de etkilenmektedir. Buldukları ortamın imkânlarından yararlanarak hayatlarını sürdüren insanlar, o çevrenin hayat standardıyla yetişir.

Görsel 1.27: Kaş'ta bir sokak, Antalya

İnsanın şehirle ilişkisinin başladığı ve bittiği yer, evdir. Evinden dışarıya adım attığında şehirle ilişki kurmaya başlayan insan, evine döndüğünde o ilişkiye bir süreliğine ara vermiş olur.

Şehirle kurulan ilişkiler çok farklıdır. İnsan, şehrin mimarî yapısıyla olduğu kadar işlevleriyle de ilişki içindedir. Şehrin mekânları olan

sokaklar, meydanlar, parklar, alışveriş mekânları, kamusal alanlar ve ibadet mekânları farklı anlam ve boyutlarıyla şehirde yaşayanları etkiler. Eğitim, ticaret, ibadet, sosyalleşme, rekreasyon, sağlık, çalışma, spor ve daha birçok farklı faaliyet şehirle şehirli arasındaki ilişkilerin önemli bir kısmını oluşturmaktadır.

Evimizden çıktığımızda şehirle ilk iletişimiz sokak ile başlar. Sokaklar her şehirde farklı karaktere sahiptir. Dar, geniş, kıvrımlı, dik yokuşlu, taşlı ya da denize açılan sokaklar... Sokakların yapısını şehrin yer şekilleri ve iklimi kadar insanların yaşam tarzı da belirler. Sokaklar bizi şehre ulaştırır. Bu görevinin yanı sıra sokaklar mahallenin ortak kullanım alanlarıdır. Komşuluk ilişkileri burada gerçekleşir. "Bizim sokak" ifadesiyle şehir ilk kez burada sahiplenilir. Önce sokakla sonra da sokaktakilerle iletişim kurulur.

Evden veya apartmandan çıktığında sokakta karşılaşılan insanlarla selamlaşmak, onlara hatırlarını sormak iletişimi başlatır. Pencere önünde oturan ve dışarıyı izleyen birini tanımıyor olsak da selamlaşmak, hem onu hem bizi mutlu edecek hem de sokağı sahiplenmemizi sağlayacaktır. Böylece sokak bizim için güvenli bir alan hâline gelecektir.

Görsel 1.28: Balat, İstanbul

Sokağı geçip şehrin merkezine doğru ilerlediğimizde bizi genellikle bir çarşı karşılar. Çarşı, Osmanlı şehrinde toplumsal hayatın merkezidir. Günümüzde şehirlerde yaygınlaşan alışveriş merkezleri çarşılara ilgiyi azaltsa da bu çarşılar önemini hâlâ sürdürmektedir. Hemen her türlü ürünün satıldığı bu çarşılara herkesin yolu düşer. Şehirde üretilenler, insanların ihtiyaç ve alışkanlıkları buradaki ticarete yön verir. Bazı şehirlerde bakırcıların, demircilerin ya da dokumacıların çok olması tesadüf değildir.

Şehirde yaşayan insan aynı zamanda yaşadığı mekânların yapısını da belirler. Düz damlı kerpiç evler, cumbalı ahşap evler, tek katlı evler, çok katlı evler, kapıları sokağa açılan ya da yüksek duvarlarla çevrili bahçelere açılan evler o şehrin doğal koşulları kadar insanların yaşam biçimini de yansıtır.

İnsanın şehirle ve şehrin mekânlarıyla kurduğu ilişkinin boyutu kendisinin de şehirlilik düzeyini belirlemektedir. Çünkü şehirli olmak sadece şehirde yaşamaktan ibaret değildir. Büyük İslâm düşünürü ve ilk sosyolog **İbn Haldun**'a göre şehirli "Şehirde geniş ve mükemmel bir surette medeni yaşayan kimse"dir. Geniş ve mükemmel surette yaşamak ise şehirde yaşamamanın gereklerini yerine getirmekle sağlanabilmektedir.

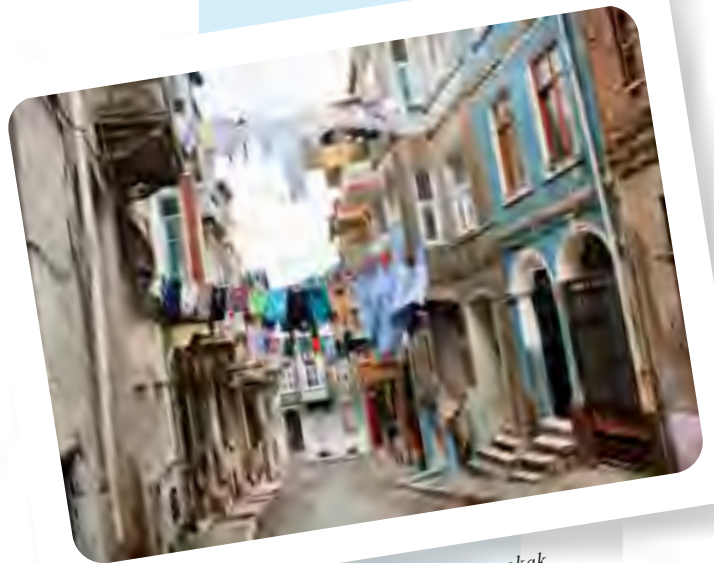
Yaşadıkları çevreden etkilenen insanların içinde buldukları çevreye, şehre ve insanlara karşı sorumlulukları ve görevleri bulunmaktadır. Bu sorumlulukların en önemlisi; atalarından miras olarak aldıkları, binlerce yıllık geçmişi olan şehri gelecek nesillere yaşanabilir bir şehir olarak bırakma bilincidir. Çevreyi kirletmeden ve tahrip etmeden, tarihî ve kültürel dokuya zarar vermeden yaşanmalıdır. Birlikte yaşamak; anlayış ve saygı çerçevesinde komşuluktan alışverişe, trafikten gürültü yapmamaya kadar tüm insani ilişkileri, sevgiyi, yardımlaşmayı, dayanışmayı sağlamakla mümkün olur.

Görsel 1.29: Zincirli Bedesten, Gaziantep

Görsel 1.30: Harran Evleri, Şanlıurfa

Görsel 1.31: İstanbul'da bir sokak

2. ÜNİTE

ŞEHİRDE YAŞAM

Ünite Konuları

- 2.1. Şehir ve Sosyal Yaşam
- 2.2. Medeni Yaşantının Gerekleri
- 2.3. Şehrin Fırsatları ve Riskleri
- 2.4. Engelsiz Yaşam
- 2.5. Şehirdeki Diğer Canlılar

ŞEHİRDE YAŞAM

2.1.

ŞEHİR ve SOSYAL YAŞAM

“Yaşam mekânı olarak şehirler sosyal hayatın çok hareketli olduğu yerlerdir.”

Şehirler, sosyal hayatın çok hareketli olduğu yerlerdir. Şehirlerde insanların gündelik yaşamlarını sürdürmelerini kolaylaştıran çok çeşitli yaşam alanları ve kurumsal yapılar bulunmaktadır. Sinema, tiyatro, lokanta, pastane, müze, galeri, kütüphane, ibadethane, otel, kahvehane, park gibi yerler sosyal yaşamın canlı olduğu mekânlardır. Bu mekânlarda in-

sanlar yeme, içme, ibadet etme, eğlenme gibi ihtiyaçlarını yerine getirirler. Bu yaşam alanları ve kurumlar bir şehrin siyasi, ekonomik, dinî, kültürel yaşamını ve kimliğini de yansıtır. Örneğin bir şehirdeki ibadethanelerin yapısı, kütüphanelerin çokluğu ve çeşitli kültür mekânlarının varlığı o şehri bir başka şehirden ayırt etmemizi sağlar.

Görsel 2.1: Harikalar Sahili, Kocaeli

Görsel 2.2: Kütüphane

Görsel 2.3: Resim müzesi

Şehrin sosyal yaşamının özellikleri şunlardır:

1. Şehirlerde farklı sosyal gruplar vardır.
2. Şehirlerde insanlar birbirinden farklı işlerde çalışırlar.
3. Şehir yaşamını düzenleyen yazılı ve yazısız kurallar vardır.
4. Şehirlerde çok çeşitli kültürel faaliyetler yapılmaktadır.
5. Şehir yaşamında eğitim kurumları yaygın ve çeşitlidir.
6. Şehir yaşamının temelinde ekonomik etkinlikler önemli bir yere sahiptir.

Görsel 2.4: Şehirde hareketli yaşam

Şehirler, kırsal alanları da içine alarak büyür. Günümüzde şehirler, önemli değişimler yaşamaktadır. Bu değişimin başında köyden kente nüfus hareketleri gelmektedir. Türkiye’de 2018 yılı verilerine göre nüfusun %93,76’sı il ve ilçe merkezlerinde yaşarken belde ve köylerde yaşayanların oranı %6,24’tür. Dolayısıyla şehirler, nüfusun çoğunluğunun yaşadığı te-

mel yerleşim yeri hâline gelmiştir. İnsanların göç etmelerinin çeşitli nedenleri vardır. **Günümüzde ekonomik, toplumsal, kültürel, eğitim, eğlence ve güvenlik gibi nedenlerden dolayı şehirlere göç edilmektedir.** Nüfustaki değişime bağlı olarak da şehirlerde çok hareketli bir yaşam vardır.

Görsel 2.5: Tüpraş, Kocaeli

Şehirlerde nüfusun fazla olması; çevre kirliliği, trafik, yoksulluk, işsizlik, gecekondulaşma, altyapı yetersizliği, kültürel yabancılaşma gibi birçok soruna yol açmaktadır. Bireylerin birbirlerine karşı ilgisizliği, dayanışma ve yardımlaşmanın azalması, sosyal ilişkilerin zayıflaması da başka bir önemli sorun olarak ortaya çıkmıştır.

“Dayanışma”; bir toplumu oluşturan bireylerin duygu, düşünce ve ortak çıkar birliği ile birbirlerine bağlanmaları ve her konuda birbirlerine destek olmalarıdır. “Yardımlaşma” ise bireylerin yalnız başına üstesinden gelemeyecekleri durumlar karşısında başkalarından aldığı destek ve katkıdır. Sosyal yardımlaşma ve dayanışma bir milleti, toplumu, şehri ayakta tutan önemli unsurlardandır

İnsanlar genellikle sadece ihtiyaçlarını karşılamak için birbirleri ile iletişim kurmaktadır. Bundan dolayı insanlar arasındaki dayanışma ve yardımlaşma duygusu azalmaktadır.

Görsel 2.6: Yardımlaşma

Bu ihtiyacı karşılamak üzere günümüzde şehirlerde profesyonel biçimde çalışan hayır kurumları, dernekler, vakıflar ortaya çıkmıştır. Bireyler dinî, ahlaki, insani ilkelere dikkat ederek dayanışma ve yardımlaşma duygusunu şehir yaşamında tekrar canlandırabilirler. İslam dini yardımlaşmaya, dayanış-

maya ve komşuluk ilişkilerinin gelişmesine büyük önem vermiştir. Peygamberimiz Hz. Muhammed’in “Komşusu açken tok yatan bizden değildir.” hadisi komşuluk ilişkilerinin, dayanışma ve yardımlaşmanın önemini vurgulamaktadır.

Görsel 2.7: Kızılay yardım çadırları

Sosyal yardımlaşma ve dayanışma bir milleti, toplumu, şehri ayakta tutan önemli unsurlardandır.

Bir toplumun huzuru, mutluluğu, geleceği bireyler arasındaki sosyal dayanışma ve yardımlaşma ruhuna bağlıdır. Bazen insanlar sosyal hayatta kendi gayretleriyle üstesinden gelemeyecekleri sorunlarla karşı karşıya kalabilirler. Böyle durumlarda toplumsal dayanışma ve yardımlaşma içerisinde hareket edebilmek, “millet” olmanın bir gereğidir. Bu dayanışma, yardımlaşma ve birliktelik duygusunu birçok örnek olayda görmek mümkündür. Örneğin deprem ve sel gibi doğal afetlerde insanların birbirlerine yardım etmesi bunun bir göstergesidir. Türk milleti 1999’da Marmara’da, 2011’de Van’da meydana gelen depremlerde büyük bir yardımlaşma ve dayanışma örneği göstermiştir. Türk milleti sadece doğal afetler karşısında değil toplumsal olaylar karşısında da bu dayanışma ve yardımlaşmanın en güzel örneğini vermiştir. Örneğin 15 Temmuz 2016’da hain darbe girişimine karşı milletimizin kahramanca mücadele etmesi bunun bir kanıtıdır.

Görsel 2.8: 15 Temmuz Demokrasi ve Millî Birlik Günü Kutlamaları

2.2.

MEDENİ YAŞANTININ
GEREKLERİ

“Medeni insan, medeni yaşam” gibi ifadeleri mutlaka duymuşsunuzdur. Bu ifadelerde geçen medeni kelimesinin ne anlama geldiğini hiç düşündünüz mü? Medeni kelimesi sözlükte “şehirleşmiş, uygar” anlamlarına gelmektedir. Şehirler çok sayıda insanın bir arada yaşadığı yerlerdir. Şehirde belirli bir düzen içerisinde, karşılıklı saygı çerçevesinde bir yaşam sürdürülmesi gerekmektedir. Medeni bir yaşantı sürdürülebilmek şehirde yaşamın gereklerindedir. Şehirde yaşayan insanlar, şehir hayatını düzenleyen görgü ve nezaket

kurallarına uymak durumundadır. Bu kurallar, insanların bir arada buldukları her ortamda davranışlarını düzenler.

Apartman, park, alışveriş merkezi, ibadethane ve toplu taşıma araçları insanların toplu olarak buldukları yerlerdendir. Bu mekânlarda belirli kurallara uygun davranmak gerekir. Çünkü şehirde yaşayan insan, şehri paylaştığı diğer insanlara karşı sorumludur. Bu sorumluluk görgü ve nezaket kurallarına uymayı gerektirir. Bakın bir arkadaşımız bu kuralları yaşamında nasıl uyguluyor:

Ben Melike, ailemle birlikte 4 katlı bir apartmanda yaşıyoruz. Evimize girerken ayakkabılarımı kapı önünde bırakmama dikkat ederim. Televizyonun sesini komşularımızı rahatsız edecek şekilde açmam. Ayrıca çöplerimizi kapı önüne koyarken apartman yönetiminin belirlenen saatlere uymaya özen gösteririm. Toplu taşıma araçlarını kullanırken diğer yolcuları rahatsız etmemek için yüksek sesle konuşmam. Bu araçlarda engelli, yaşlı, hamile veya çocuklu yolculara yer veririm.

Sizler de günlük hayatınızda uyduğunuz kuralları düşünerek Melike'nin söylediklerine neler ekleyebilirsiniz?

İlk Çağ düşünürlerinden **Aristoteles (Aristo)** “Bir şehir, farklı insanların yaşadığı mekânlardan oluşur. Benzer insanlar bir şehir meydana getiremezler.” demiştir. Yani şehirlerde farklı özelliklere sahip birçok insan yaşamaktadır. Bu farklılıklara saygı göstermeli, bu farklılığın şehrimizi zenginleştirdiğini unutmamalıyız.

Görsel 2.9: Aristoteles (Aristo)

Şimdi şehir yaşamında uymamız gereken kuralları inceleyelim.

Görsel 2.10: İbadethane

Piknik alanları ve parklarda ağaçlara ve diğer bitkilere zarar vermemeliyiz. Diğer insanların rahatsız olacağı şekilde müzik dinlemek, gürültü yapmak gibi davranışlardan kaçınmalıyız. Çöplerimizi çöp kutularına atmalıyız.

İbadethaneler, insanların dinî inançlarının gerektirdiği şekilde ibadet ettikleri yerlerdir. İbadethanelere giderken temiz ve uygun kıyafetler giymeliyiz. İbadethanelerde yüksek sesle konuşmamalı, ibadet edenlerin dikkatini dağıtacak davranışlarda bulunmamalıyız.

Görsel 2.11: Piknik

Görsel 2.12: Tören

Sinema ve tiyatro gibi kültür-sanat faaliyetlerinin gerçekleştiği mekânlara zamanında gitmeli, cep telefonumuzu kapatmalıyız. Gösteri sırasında diğer insanları rahatsız edici her tür davranışlardan kaçınmalıyız

Katılacağımız törenlerin türüne uygun şekilde giyinmeli, sessizce töreni izlemeli, gerekiyorsa beğenimizi alkış gibi davranışlarla ifade etmeliyiz. Törene vaktinde gitmeliyiz. Tören akışını bozacak söz ve davranışlardan kaçınmalıyız.

Görsel 2.13: Sinema

Görsel 2.14: Alışveriş

Alışverişte, alacağımız ürünü seçerken rafları ve tezgâhı dağıtmamalı, görevlilere karşı nazik olmalıyız. Alışverişimiz bittikten sonra kasada sıraya girmeliyiz. Yaşlı, engelli, hamile ya da çocuklu kimselere öncelik vermeliyiz.

2.3.

ŞEHRİN FIRSAT ve RİSKLERİ

ŞEHİRDE SIRADAN BİR GÜN

Sabahın erken saatleri... Şehir sakinlerinin çoğu uyurken bazıları çalışmaya başlamış bile. Temizlik işçileri caddeleri süpürüyor, ardından araçla caddeler yıkıyor. Fırıncılar çoktan ekmek pişirmeye başlamışlar. Bazıları ise daha evlerine gitmemiş bile. Hastanedeki nöbetinden dönen doktor, güvenlik görevlileri ve daha birkaç kişi hâlâ dışarıda.

Sabahın ilerleyen saatlerinde caddeler iyice kalabalıklaşıyor. Herkes bir yerlere koşuşturuyor. Yetişkinler işe gitmek için yola çıkmış, çocuklar ise okullarına gidiyor. Şehirde pek çok okul var, tabii pek çok da öğrenci. Caddeler otobüs ve arabalarla doldu. Neyse ki bir yere ulaşmak için kullanabileceğimiz pek çok ulaşım aracı var: otobüs, metro, tren... İki araba köşede çarpışmış ve iki caddeyi de tıkamış. Araç kuyruğu uzayıp giderken insanlar işlerine vaktinde ulaşamayacakları için kaygılı.

Pazarcılar tezgâhlarını kuruyor. Dükkânlar birer birer açılıp müşteriler için hazırlanıyor. Şehirde ne çok dükkân var. Şehrin hemen çıkışında yer alan fabrikaların bacalarından dumanlar tütmeye başladı bile. Bu dumana araçların yaydığı egzoz gazları da eklenince bazen gökyüzü gri bir bulutla kaplanıyor. Müze ziyaretçilere açıldı. Öğretmenleriyle birlikte bir grup öğrenci, müzenin önünde içeri girmek için bekliyor.

Yol çalışması yapan işçiler kazı yaparken bir su borusunu patlatmışlar. Etrafa yayılan su, bir aracın kayarak kaldırıma çıkmasına neden oluyor. Kaldırımda yürüyen bir genç yaralanıyor. Hemen bir ambulans çağrılıyor. Neyse ki şehirde pek çok hastane var. Ambulans yaralıyı alarak en yakın hastaneye götürüyor.

Öğlen oldu. Herkes yemek yemek için hazırlanıyor. Öğrenciler öğlen tatilinde okul bahçesini dolduruyor. Ofis çalışanları caddedeki lokantalarda karınlarını doyuracakları bir yer arayışında. Ancak hava bozuyor. İlk yağmur damlaları düşerken insanlar şemsiyelerini açıyor ya da kapalı alanlara kaçıyor. Aniden bir kapkaççı pazarda gezen birinin çantasını çalıyor. Etraftakiler onu kovalarken ortalık karışıyor. Polis çağrılıyor.

Öğleden sonra yağmur şiddetini artırdı. Şiddetli rüzgâr, şemsiyenin altındaki insanların bile ıslanmasına neden oluyor. Okuldaki son ders bitti. Okul çıkışı parktaki spor sahasında maç yapmak için sözleşen öğrenciler koşarak evlerine gidiyor. Pazarcılar tezgâhlarını toplamak zorunda kaldı. Akşamüzeri yağmur şiddetini iyice artırdı. Sokaklar su altında kaldı. İnsanlar su birikintisi içinde karşıdan karşıya geçmekte zorlanıyor, çöplerle tıkanan mazgalları belediye işçileri açmaya çalışıyor.

Bir müddet sonra sokaklardan sanki dereler akıyor, önüne gelen her şeyi sürüklüyor. Bir mağazaya sığınan yaşlı kadın "Her yer betonla kaplandı. Suyu emecek toprak kalmazsa böyle olur." diye söyleniyor. Yağmur durdu ve şehre karanlık çöktü. Dükkânlar birer birer kapanıyor, çalışanlar toplu taşıma araçlarına binmek için duraklara doğru ilerliyor. Tiyatroya giden seyirciler yerlerine oturmuş, oyunun başlamasını bekliyorlar. Sanat galerisindeki resim kursu başlamış bile.

Karanlıkta evlerine dönmeye çalışan insanlar, çevreden gelebilecek tehlikelere karşı dikkatli olmaya çalışıyor. Tenha sokaklardan geçerken her gün gazetelerde okudukları tehlikelere karşı uyanık olmaları gerektiğini hatırlıyorlar.

Görsel 2.15: Şehirden ve risklerinden fotoğraflar

**SIRA
SİZDE**

Okuduğunuz metinde şehrin hangi fırsat ve risklerinden söz edilmiştir? Bunlara başka neler ekleyebilirsiniz?

Görsel 2.16: Şehirde hava kirliliği

Günümüzde dünya nüfusunun %54'ü şehirlerde yaşamaktadır. Büyük şehirlerdeki iş imkânlarının fazlalığı, kırsal bölgelere oranla yaşam kalitesinin yüksek oluşu insanları şehirde yaşamaya yönlendiren unsurlardan bazılarıdır. Bunun yanında sağlık hizmetlerinden faydalanabilme, devletin ve belediyelerin sağladığı hizmetlere erişimin kolay oluşu, çocuklara daha iyi eğitim sunma gibi nedenler sebebiyle insanların birçoğu şehirlerde yaşamayı tercih etmektedir. Bütün bunlar, insanların gözünde şehirleri daha önemli hâle getirmektedir.

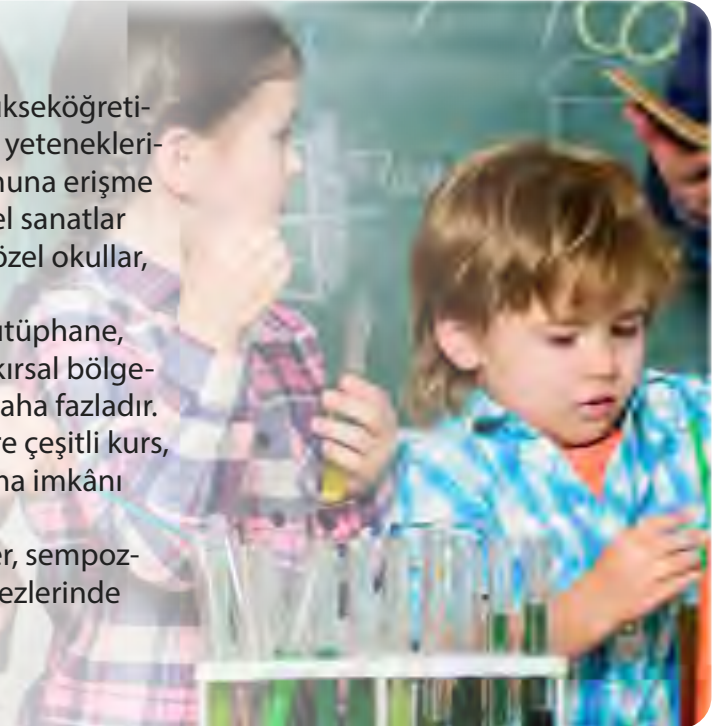
Şehirler, insanlara birçok imkân sunmak-

tadır. Bu da şehirlere olan ilgiyi artırmaktadır. Fakat çok sayıda insanın bir arada yaşaması ve plansız şehirleşme, birçok sorunu da ortaya çıkarmaktadır. Bu sorunlardan bazıları; doğal afetlerle başa çıkamama, çevre kirliliği, trafik sorunu, şehre uyum problemleri ve çeşitli suçlarla karşılaşmadır. Bunlarla baş edebilmemizin en güzel yolu şehirde yaşarken karşılaşılabileceğimiz sorunların farkında olmaktır. Aynı zamanda bu sorunlara kişisel ve toplumsal olarak nasıl çözümler üretebileceğimiz üzerine düşündürmektedir.

ŞEHRİN FIRSATLARI:

EĞİTİM FIRSATLARI

- Şehirler, okul öncesi eğitimden yükseköğretime kadar insanların isteklerine ve yeteneklerine göre birçok farklı eğitim kurumuna erişme imkânı sunar (meslek liseleri, güzel sanatlar lisesi, sınavla öğrenci alan liseler, özel okullar, üniversiteler).
- Derslik sayısı, spor salonu, yurt, kütüphane, atölye, laboratuvar gibi imkânlar kırsal bölgelerdeki eğitim kurumlarına göre daha fazladır.
- Öğrencilerin ilgi ve isteklerine göre çeşitli kurs, sosyal ve sportif faaliyetlere katılma imkânı vardır.
- Eğitimle alakalı konferans, seminer, sempozyum gibi etkinlikler de şehir merkezlerinde gerçekleştirilmektedir.

Görsel 2.17: Şehirde eğitim fırsatları

SAĞLIK FIRSATLARI

- Şehir hastaneleri, araştırma hastaneleri, tıp fakülteleri şehir merkezlerindedir.
- Şehir merkezlerinde uzman doktor ve sağlık personeli sayısı kırsala göre çok daha fazladır.
- Evde bakım hizmetlerine şehir merkezlerinde daha kolay ulaşılabilir.
- Şehir merkezlerindeki hastaneler, kırsal bölgelerdekilere göre daha donanımlıdır.

Görsel 2.18: Şehirde sağlık fırsatları

İŞ FIRSATLARI

- Fabrikalar, imalathaneler, atölyeler şehir merkezlerine daha yakındır.
- Otel, lokanta gibi hizmet sektörleri genellikle şehir merkezlerindedir.
- Ticari faaliyetler daha çok şehir merkezlerinde yürütülmektedir.
- Birçok meslek alanı, şehir merkezinde faaliyet göstermekte ve insanlar yeteneklerine göre daha kolay iş bulabilmektedir.

Görsel 2.19: Şehirde iş fırsatları

SANAT, SPOR FIRSATLARI VE SOSYOKÜLTÜREL FIRSATLAR

- Sinema, tiyatro ve sergi salonları şehir merkezlerindedir.
- Şehir merkezlerinde her branştan spor kulüplerine katılabilme imkânı vardır.
- Spor müsabakalarını izleyebilme imkânı vardır.
- Sivil toplum kuruluşları şehir merkezlerinde bulunmaktadır.
- Sanatla ilgili eğitim veren kurumlar daha çok şehir merkezlerindedir.

Görsel 2.20: Şehirde sosyokültürel fırsatlar

ULAŞIM FIRSATLARI

- Toplu taşıma araçları şehirlerde daha yaygın kullanılmaktadır.
- Şehir merkezi ve çevresinde kara yolları oldukça gelişmiştir.
- Şehir merkezlerinin ulusal ve uluslararası ulaşımı kolaydır.

Görsel 2.21: Şehirde ulaşım fırsatları

ŞEHİRDE KARŞILAŞILABİLECEK RİSKLER:

Şehir, fırsatlar sunduğu kadar bazı riskler de içerir. Doğal afetler, şiddet, madde bağımlılığı, trafik kazaları, cinsel istismar şehirde de karşılaşılabilecek risklerden bazılarıdır.

Deprem, sel, heyelan gibi doğal afetler insanların kontrolü dışında gerçekleşir. Afetler gerekli önlemler alınmadığı takdirde can ve mal kayıplarına yol açar. Şehirlerde nüfus fazla olduğundan daha fazla zarara neden olan afetler, çoğunlukla kısa sürelerde gerçekleşir. Doğal afetleri önlemek insanoğlunun elinde olan bir durum değildir. Fakat insanlar doğal afetlere karşı bazı önlemler alarak can ve mal kayıplarını önleyebilir veya azaltabilir.

DEPREM

Ülkemizin yüz ölçümünün %42'si birinci derece deprem kuşağı üzerindedir. Bazı büyük şehirlerimizin birinci derece deprem bölgeleri üzerinde kurulduğu, nüfusumuzun yarısından fazlasının buralarda yaşadığı bir

gerçektir. Depremlerin oluşturacağı hasarları azaltmanın en etkin iki yolu depreme dayanıklı yapılar inşa etmek ve toplum olarak depreme karşı alınacak önlemler konusunda bilinçlenmektir.

Görsel 2.22: Gölçük 17 Ağustos depremi, Kocaeli

Deprem Öncesinde, Sırasında ve Sonrasında Yapılması Gerekenler:

- Binanızın depreme dayanıklılığının kontrol edilip edilmediğini öğreniniz.
- Aile bireyleri ile deprem sırasında nasıl davranacağınızı konuşunuz.
- Kitaplık, yüksek mobilya gibi kolay devrilebilir eşyalar ile ağır eşyaların duvarlara veya döşemeye sıkıca sabitlenip sabitlenmediğini kontrol ediniz. Eşyalarınızı üzerinize düşmeyecek şekilde yerleştiriniz.
- Deprem çantasını ailenizle birlikte hazırlayınız.
- Bina içinde iseniz deprem sırasında sakin olup cesaretinizi toplayınız ve koşuşmayınız.
- Sağlam bir masa, sıra, mobilya yanına çömelerek başınızı koruyunuz. Pozisyonunuzu sallantı duruncaya kadar değiştirmeyiniz.
- Bina içinde kalınız. Tiyatro, okul gibi kalabalık yerlerde iseniz kesinlikle merdivenlere, asansörlere panikle koşmayınız.
- Bina dışında iseniz binalardan dökülecek yıkıntı ve camlardan, elektrik direk ve tellerinden uzakta, güvenli bir yerde depremin durmasını bekleyiniz.
- Köprü, üst geçit ve tünellerden uzak durunuz. Eğer mümkünse ağaç, direk ve enerji nakil hatlarından uzakta kalınız.
- Büyük bir depremden sonra artçı depremler mutlaka devam edecektir. Bu depremlere karşı hazırlıklı olunuz.
- Özellikle ilk üç gün içerisinde yetkililer izin vermedikçe sağlam evlerinize dahi girmeyiniz. Aile bireylerinizi bir arada tutunuz ve açık bir yerde bekleyiniz.
- Varsa yaralılara ilk yardım yapınız.
- Evinizi veya binanızı terk ederken kalın tabanlı ayakkabılarınızı giyiniz. Yanınıza kıymetli eşyalarınızı, kalın giyecek, battaniye, biraz içme suyu ve yiyecek alınız.
- Enkaz ve yıkıntılar arasında, cadde ve sokaklarda gelişigüzel dolaşmayınız.

Görsel 2.23: Deprem anında hayat üçgeni

SEL

Seller doğal afetlerin en yaygınlarından biridir. Bazı sel olayları birkaç gün içinde meydana gelirken ani sel baskınları birkaç dakika içinde yaşadığımız çevrenin sular altında kalmasına sebep olabilir. Sel felaketleri maddi zarara yol açmakta hatta bu felaketler sonucu can kayıpları da yaşanmaktadır. Çarpık şehirleşme sonucu dere yataklarının doldurulup imara açılması, nehir yataklarının değiştiril-

mesi ve altyapı yetersizlikleri sel felaketlerinin yaşanmasının başlıca sebepleridir. Eğer sel tehlikesi olan bir çevrede yaşıyorsak bulunduğumuz çevrede selin ortalama yüksekliğinin ne olabileceğini öğrenmeye çalışmalıyız. Acil durum eylem planları hakkında önceden bilgi edinmeliyiz. Ayrıca sel anında tahliye yollarını, sığınabileceğimiz yerleri öğrenip tahliye için hazırlıklı olmalıyız.

Görsel 2.24: Sel

TRAFİK

Ülkemizde meydana gelen trafik kazaları sonucu her yıl binlerce vatandaşımız hayatını kaybetmekte, on binlercesi de yaralanmaktadır. **Türkiye’de ve dünyada meydana gelen trafik kazalarında en büyük kusur insana aittir.**

İnsanlar trafikte sürücü, yaya, yolcu kimlikleri ile farklı roller üstlenmektedir. Bu yüzden özellikle kalabalık şehirlerde yaşıyorsak hepimiz trafik güvenliği bilincine sahip, çevresine karşı sorumluluklarını bilen bireyler olmalıyız.

Görsel 2.25: Trafik

Trafikte yaya olarak uymamız gereken kurallar:

- Cadde ve sokaklarda kaldırımdan yürümeliyiz.
- Yaya kaldırımı olmayan yerlerde yolun solundan yürümeliyiz.
- Karşıdan karşıya geçerken önce sola, sonra sağa, daha sonra yine sola bakıp öyle geçmeliyiz. Kesinlikle yaya geçidini kullanmalıyız.
- Duran bir taşıtın önünden ve arkasından geçmemeliyiz.
- Trafik polisinin işaretlerine uymalıyız.
- Trafik polisinin olmadığı yerlerde trafik işaretlerine dikkat etmeliyiz.
- Trafik lambası kırmızı yanarken kesinlikle karşıdan karşıya geçmemeliyiz.
- Taşıtlara hiçbir nedenle asılmamalıyız.
- Taşıtlardan inerken taşıtın tam olarak durmasını beklemeliyiz.
- Karanlıkta açık renkli kıyafetler giyerek yola çıkmalı ve yolun solundan yürümeliyiz.

Görsel 2.26: Yaya geçidi

ŞİDDET

Hepimiz günlük hayatımızda çevremizdeki insanlarla ilişkiler kurarız. Bu ilişkilerin sağlıklı olarak yürütülebilmesi her şeyden önce karşılıklı saygı ile mümkündür. **Evimizde, okulumuzda ve sosyal hayatımızda karşılaştığımız sorunların en iyi çözüm yolu konuşarak meseleyi halletmektir.** Aldığımız bütün bu önlemlere rağmen fiziksel ve ruhsal olarak bir şiddet durumu ile karşılaşabiliriz. Böyle durumları ailemizle, okul yönetimiyle, öğretmenlerimizle veya rehberlik servisiyle mutlaka paylaşmalı, onlardan yardım istemeliyiz.

Gerçek duygu ve düşüncelerin yansıtıldığı açık bir iletişim, karşı tarafın ihtiyacına saygılı ve güvene dayalı ilişkilerle gerçekleşir. Sorunu net bir şekilde tanımlamak şiddete gerek kalmadan çatışmanın olumlu sonuçlanmasını, her iki tarafın da kazanmasını sağlayacaktır.

Görsel 2.27: Şiddet

2.4

ENGELSİZ
YAŞAM

"Benim adım Mert. Yürüme engelliyim. Sadece bacaklarımı kullanamıyorum, o kadar. Bu yüzden bir tekerlekli sandalyem var. Ülkemizde yürüyemeyen, konuşamayan, işitemeyen, göremeyen ya da zihinsel engeli olan milyonlarca insanın olduğunu biliyor musunuz? Siz de şaşırdınız değil mi? Çünkü etrafta çok fazla engelli görmüyorsunuz. Peki, neden?"

Mert'in sorusuna
ne cevap verirsiniz?

Görsel 2.28: Mert

Ülkemizde engelli yurttaşlarımız toplumun önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Engelli bireyler özel mekânlarını belli bir oranda kendi ihtiyaçları doğrultusunda düzenlemektedir. Ancak yaşadıkları mekândan dışarıya adım attıklarında, kentsel/kamusal mekânlara ulaşabilme ve bu mekânları rahat bir şekilde kullanabilmede birçok sorunla karşılaşmaktadır.

Onların kentsel yaşama katılım alanındaki ihtiyaçları, engelli olmayan yurttaşlarımızla aynıdır. Bu nedenle tüm yurttaşların kent mekânlarına ulaşmasını sağlamak çok önemlidir. **Engelli bireyler de bir başkasının yardımına ihtiyaç duymadan işe, okula, alışverişe, spor alanlarına, parklara, ibadethanelere kolaylıkla gidebilmelidir.** Bunun için öncelikle ulaşım olmak üzere şehirlerin altyapılarının düzenlenmesi gerekir. Bunu sağlamak en başta belediyelerin görevidir.

Görsel 2.29: Şehirde engelsiz yaşam

Şehirlerin mimari planlanmasının temel amacı, kullanıcıların ihtiyaçlarını tam anlamıyla karşılamaktır. Kısaca tasarımın merkezinde kullanıcı vardır. Fiziksel mekânlar söz konusu olduğunda kullanıcı profili çok çeşitli ve değişkendir. Yaşlılar, kalıcı ve geçici engelliler, hamileler de bu kullanıcı kitlesi dâhilindedir. Toplumdaki tüm bireyler için fiziksel yeterlilik geçici bir durumdur. Engelsiz yaşam alanına yalnızca engelli bireyler ihtiyaç duymaz. Herkes yaşamının bir bölümünde bazı kısıtlılıklarla yaşamak durumunda kalabilir. Bir çocuğun, bir hamilenin ya da kol veya bacağı kırılmış bir kişinin, çocuk arabasıyla çocuğunu gezdiren bir ebeveynin, yaşlı bir kişinin hareket kabiliyetleri bu kısıtlılıklara örnek gösterilebilir.

Engelli bireylere engelsiz bir şehir hayatı sunmak onların kendilerini gerçekleştirmelerine imkân tanıyarak daha kaliteli bir yaşam sürdürmelerini sağlayacaktır. İsteddiği zaman, istediği saatte, dışarıda kimseye muhtaç olmadan dolaşabilmek, alışverişini

Görsel 2.30: Engelsiz şehir hayatı

yapıp bir çay bahçesinde çay yudumlayabilmek, yeni çıkan bir filmi akranlarıyla birlikte sinemada izleyebilmek, ibadetlerini yerine getirmek vb. hiçbir zaman sorun olmamalıdır. Engelli birey bütün bunları özgürce yapabilmelidir. Bunun için öncelikle ulaşım olmak üzere şehirlerin altyapılarının düzenlenmesi gerekir.

Görsel 2.31: Engelli bireyin engelsiz yaşamı

Şimdi engelsiz yaşam alanlarını doğru uygulayan şehirlerden birkaç örnek inceleyelim:

- Kaldırımlar yüksek olmamalı, genişlikleri bir tekerlekli sandalye veya bebek arabası gibi araçların sığacağı boyutta olmalıdır. Kaldırımdaki rampalar bu araçların iniş çıkışlarını kolaylaştıracak genişlikte ve eğimde olmalıdır. Yaya kaldırımında güzergâhın görme engelliler tarafından baston ile kolaylıkla algılanmasını sağlayıcı, hissedilebilir yüzeylerden oluşan kılavuz izler olmalıdır.
- Engelli vatandaşların güvenli bir şekilde kullanabileceği görsel ve sesli uyarı sistemleri olmalıdır.
- Toplu taşıma araçlarındaki rampa sistemi sayesinde bebek arabasıyla ya da engelli aracıyla ulaşım araçlarına rahatça binilebilmelidir.
- Üst geçitlerde bedensel engellilerin kullanabilmesi için asansörler bulunmalıdır.
- Engellilerin spor ve eğlence amaçlı faaliyetlerde bulunmaları için plaj, spor salonu, sinema, tiyatro gibi yerlerde gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

Görsel 2.32: Engelsiz Kocaeli İçin Çal Projesi

Kocaeli Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından hazırlanan "Engelsiz Kocaeli İçin Çal" klibini internetten izleyebilirsiniz.

2.5.

ŞEHİRDEKİ DİĞER CANLILAR

Şehir sadece insanlardan, binalardan, yollardan ve araçlardan oluşmaz. Ağaçları, çiçekleri, insanları ve hayvanlarıyla bir bütündür. Şehirde insanlar kadar diğer canlıların da yaşama hakkı vardır. Bu yüzden **insan, diğer canlıların da haklarını gözetmeli; onlara karşı merhametli ve duyarlı olmalıdır.** Diğer canlılara karşı duyarlı olmak, yaşadığımız çevrenin doğal koşullarının ve çeşitliliğinin korunmasıyla mümkündür. Bilim insanları, insan hayatının devamı için doğadaki çeşitliliğin sürdürülmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu nedenle, şehrimizde yaşayan diğer canlıları da düşünerek hareket etmeliyiz.

Hem tarihte hem de günümüzde insanların doğaya ve diğer canlılara karşı duyarlılıklarının birçok örneği vardır. Sakarya Büyükşehir Belediyesi, Arifiye ilçesinde gerçekleştirdiği yol yapımı sırasında 270 yaşındaki çınar ağacına zarar vermemek için yol projesini değiştirmiştir. İzmir Büyükşehir Belediyesi de aralarında yüz yıllık çınarların bulunduğu 50 ağacı koruma altına alarak bu ağaçların bakımını yapmıştır. Ülkemizin birçok şehrinde hayvan barınakları kurulmuştur. Bu sayede sokak hayvanlarının bakım, barınma ve sağlık hizmetleri karşılanmaktadır.

Görsel 2.33: Sokakta yaşayan canlılardan biri, köpek

Görsel 2.34: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Hayvan Barınağı

Görsel 2.35: Osmanlı kuş evi

Atalarımız sıcak günlerde kuşların su içmesi, kanadı kırık leyleklerin tedavisi, dağda aç kalan kurtlara et verilmesi, sokak köpeklerine yiyecek temini, yaralı atların iyileştirilmesi için vakıflar kurmuşlardır. Ayrıca cami, medrese, saray gibi binaların güneş alan ve rüzgâr vurmeyen cephelerinde, insanların ulaşamayacağı yükseklikte kuş evleri yapmışlardır.

Görsel 2.36: Yürüyen Köşk, Yalova

1930 yılında Ulu Önder Atatürk Yalova'da köşkün çatısına zarar verdiği için çınar ağacının dallarının kesilmesine razı olmamıştır. Ağacın dallarının kesilmesinin yerine binanın tramvay rayları üzerinde biraz ileriye alınmasını emretmiştir. Bu olaydan dolayı günümüzde bu köşk "Yürüyen Köşk" olarak anılmaktadır.

Şehir; tabiattan, yeşilden, maviden, şefkat ve duyarlılıklardan yoksunluk demek değildir. Aksine şehir; güzelliğin, şefkatin ve duyarlılığın sembolüdür. Atalarımızın yüzyıllarca sergilediği duyarlılığı ve şefkati biz de şehrimizdeki diğer canlılara karşı göstermeliyiz. Aşağıda bu konuda neler yapabileceğimiz ile ilgili birkaç örnek uygulama okuyacaksınız.

Kamuya açık parklar, bahçeler ve ağaçlıklı yollar bizim için sadece bir hava değişikliği anlamına gelmez, bunlar şehrin ve şehir sakinlerinin ciğerleridir adeta. Buradaki bitki ve hayvanları korumalı, onlara zarar vermemeliyiz.

Kuşların ulaşabileceği yerlere yiyecek ve su bırakabiliriz. Kuşlar bunları fark edip yiyecek ve o yere tekrar gelecektir.

Basit malzemeler kullanarak yapacağımız kedi ve köpek evleri ile onların soğuktan korunmasına biraz olsun yardımcı olabiliriz. Yattıkları yerin biraz daha sıcak olması için evde kullanmadığımız battaniyeleri içine yerleştirerek ya da dışına sararak onlar için daha sıcak bir yuva yapabiliriz.

Görsel 2.37: Şehirde yaşayan kedi

Soğukta kedilerin 6, köpeklerin 17 saat aç kalırlarsa donarak öldüklerini biliyor muydunuz? Onların vücut sistemleri yemek yiyerek ısı salgılayabiliyor. Boşalan yoğurt kapları bu iş için en ideal parçalar. Kedi ve köpeklerin ulaşabileceği yerlere artan yiye-

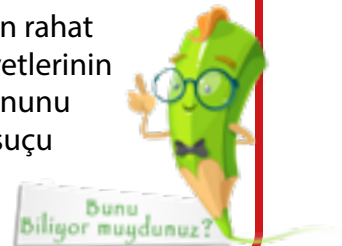
cekleri ve biraz su bırakarak birçok canlının hayatını kurtarabiliriz.

Yaralı ve hasta olduğunu düşündüğümüz bir hayvan gördüğümüzde yetkililere bildirmeliyiz. Belediyeler yaralı hayvanları alıp tedavi etmektedir.

Siz de çevrenizde gördüğünüz veya yaptığınız uygulamaları söyleyiniz.

Ülkemizde hayvanlara iyi ve uygun muamele edilmesini; hayvanların rahat yaşamalarını, onların en iyi şekilde korunmalarını; her türlü mağduriyetlerinin önlenmesini sağlamak amacıyla 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanuna aykırı davranmanın suç olduğunu ve bu suçu işleyenlerin cezalandırıldığını biliyor muydunuz?

3. ÜNİTE

ŞEHİRİMİ TANIYORUM

Ünite Konuları

- 3.1. Kocaeli'nin Coğrafi Konumu ve Coğrafi Özellikleri
- 3.2. Maviyle Yeşilin Buluştuğu Şehir Kocaeli'de Doğa ve İnsan Etkileşimi
- 3.3. Kocaeli'nin Demografik Yapısı
- 3.4. İlimizde Doğal Afetler
- 3.5. İlimizin İdari Yapısı
- 3.6. Geçmişten Günümüze Kocaeli
- 3.7. Komşu Şehirlerimiz ve İlimizin Kardeş Şehirleri

3. ÜNİTE:

ŞEHRİMİ TANIYORUM

3.1.

KOCAELİ'NİN
COĞRAFI KONUMU ve
COĞRAFI ÖZELLİKLERİ

Görsel 3.1: Kocaeli'nin konumu ve uydu görüntüleri

A. COĞRAFI KONUMU

Kocaeli, 29°22'-30°21' doğu boylamları ile 40°31'-41°13' kuzey enlemleri arasında bulunmaktadır.

Izmit Körfezi'ne ve Karadeniz'e kıyısı olan ilimiz; batıda **İstanbul**, doğuda **Sakarya**, güneyde **Bursa** ve güneybatıda **Yalova** illeriyle çevrilidir.

Kocaeli, 3505 km² lik yüz ölçümüyle ülkenin en küçük yedinci şehridir. İlimiz, Asya ile Avrupa'yı birbirine bağlayan işlek bir kavşakta yer almaktadır.

İlimizin bulunduğu konumun avantajları nelerdir? Araştırarak edindiğiniz bilgileri arkadaşlarınızla paylaşınız.

Araştıralım,
Paylaşalım!

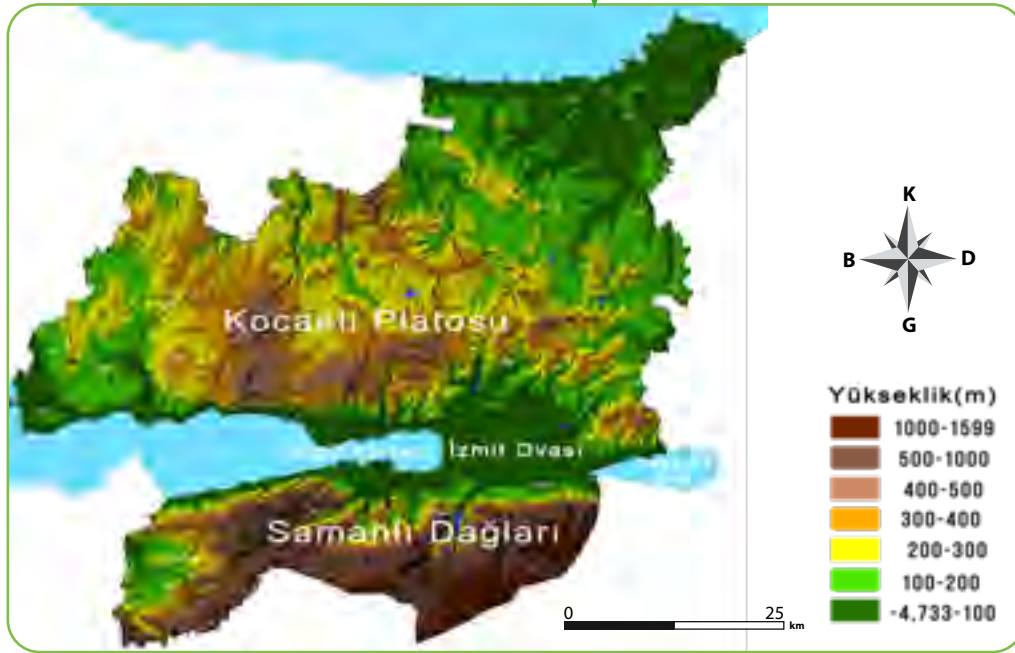

B. FİZİKİ ÖZELLİKLERİ

YERYÜZÜ ŞEKİLLERİ

Ülkemizin kuzeybatısında yer alan ilimizde, yeryüzü şekilleri çeşitlilik göstermektedir. Kocaeli, genel olarak hafif engebeli bir coğrafi yapıya sahiptir. İlimiz yeryüzü şekilleri itibarıyla kuzeyde **Kocaeli Platosu**, güneyde **Samanlı Dağları**, ortada **İzmit Körfezi** ve **İzmit Ovası** olmak üzere üç kısımdan oluşmaktadır.

Gelin şimdi Kocaeli'nin yeryüzü şekillerini yakından inceleyelim.

Görsel 3.2: Kocaeli'nin yeryüzü şekilleri haritası

Platolarımız

Plato; akarsular tarafından derin bir şekilde yarılmış, çevresine göre yüksekte kalan hafif engebeli geniş düzlüktür. Kocaeli topraklarının %74,6'lık kısmı platolarla kaplıdır. Bu platolar, İzmit Körfezi ve Karadeniz'e dökülen küçük çaplı akarsular tarafından parçalanmıştır ve çeşitli yükseklikteki tepelerden oluşur. Bu nedenle ilimizdeki platolar, engebeli bir arazi yapısına sahiptir.

Görsel 3.3: Kocaeli Platosu'ndan bir görünüm

Dağlarımız

Dağ, çevresine göre yüksekte kalan az ya da çok eğimli yeryüzü şeklidir. Kocaeli’de yer alan dağlar, il topraklarının %18,8’ini kaplar. Şehrimizin en önemli yükseltisi olan **Samanlı Dağları**, sıradağ özelliği taşır ve **Kuzey Anadolu Dağları**’nın bir kesitini oluşturur. Bu dağların doruk noktasını 1606 metre yükseltisiyle **Kartepe** oluşturur. Kartepe, aynı zamanda Kocaeli’nin en yüksek noktasıdır. İlimizin diğer önemli yükseltilerini **Dikmen Dağı**, **Naldöken Dağı**, **Naz Dağı** ve **Çenedağı** oluşturmaktadır.

Görsel 3.4: Samanlı Dağları

Görsel 3.5: Çenedağ

Ovalarımız

Ova, çevresine göre alçakta kalan geniş düzlüktür. Kocaeli, az sayıda ovaya sahiptir. Bunların en önemlisi **İzmit Ovası**’dır. İzmit Ovası, İzmit Körfezi ile Sapanca Gölü arasında yer almaktadır. İzmit Ovası’nın Körfez’e yakın kesimlerinde yer yer bataklıklara rastlanır.

Görsel 3.6: İzmit Ovası’nın Körfez başlangıcı

İzmit Ovası’ndaki bataklık alanlar çeşitli işlemlerle iyileştirilerek yaşam alanı haline getirilmiştir. Yahya Kaptan Mahallesi’nin böyle bir bölgeye inşa edildiğini biliyor muydunuz?

Denizlerimiz ve Kıyılarımız

Kocaeli, kuzeyde **Karadeniz** ve batıda **Marmara Denizi** ile çevrilidir. Dev dalgalarla coşan Karadeniz'in ilimizdeki kıyı uzunluğu 52 km'dir. Bu kıyılar, kumlu plajları ve yeşilin her türlü tonunu barındıran ormanlarıyla dikkat çeker. Marmara Denizi'nin bir uzantısı olan İzmit Körfezi ise 129,7 km kıyı uzunluğuna sahiptir. Ormanlık alanları ve değişik kıyı şekilleriyle eşsiz doğa güzellikleri barındırır. Bu kıyılar aynı zamanda sanayi, ticaret, turizm faaliyetleriyle de ilin ekonomisine katkıda bulunur.

Görsel 3.7: Kocaeli'nin Karadeniz kıyı şeridinden Kerpe, Kandıra

Akarsularımız

İlimizde küçük çaplı birçok akarsu bulunur. Bunlardan bazıları Karadeniz'e bazıları da Marmara Denizi'ne dökülür. Karadeniz'e dökülen akarsularımız: **Sarısü, Riva, Göksü, Kaynarca, Yulaşı** dereleri ve **Kocadere**. Marmara Denizi'ne dökülen akarsularımız: **Yalakdere, Ağadere, Serindere, Aydınlıkdere, Bekirdere, Değirmendere, Halıdere, Tavşanlı (Dilovası), Ballıkaya, Kiraz, Kazıklı, Derboğazi, Erenler, Kanlıbağ** ve **Çayırova** dereleri.

Görsel 3.8: Ballıkaya Dere, Gebze

Görsel 3.9: Serindere, Yuvacık

Göllerimiz ve Göletlerimiz

Büyük bir kısmı Sakarya il sınırları içinde bulunan **Sapanca Gölü'**nün Kocaeli sınırları içindeki kıyı uzunluğu 7 km'dir. İlimizdeki büyük sanayi kuruluşlarının su ihtiyacını karşılar. Ayrıca çevresindeki doğal güzellikleriyle Sakarya, Kocaeli ve İstanbul halkının ilgisini çekmektedir. İlimizin diğer önemli gölleri, **Yuvacık** ve **Namazgah** barajlarının gerisinde oluşan yapay göllerdir.

Gölet; gölden küçük olan, doğal ya da yapay olarak oluşturulmuş çukurluktaki durgun su birikintisidir. **Bıçkıdere, Şahinler, Ütük, Toramanlar, Bayraktar, Şeytandere** ve **Tahtalı** ilimizde bulunan göletlerden bazılarıdır.

Görsel 3.10: Sapanca Gölü

Görsel 3.11: Yuvacık Baraj Gölü

Görsel 3.12: Toramanlar Göleti

Yer Altı Sularımız

Görsel 3.13: Paşasuyu

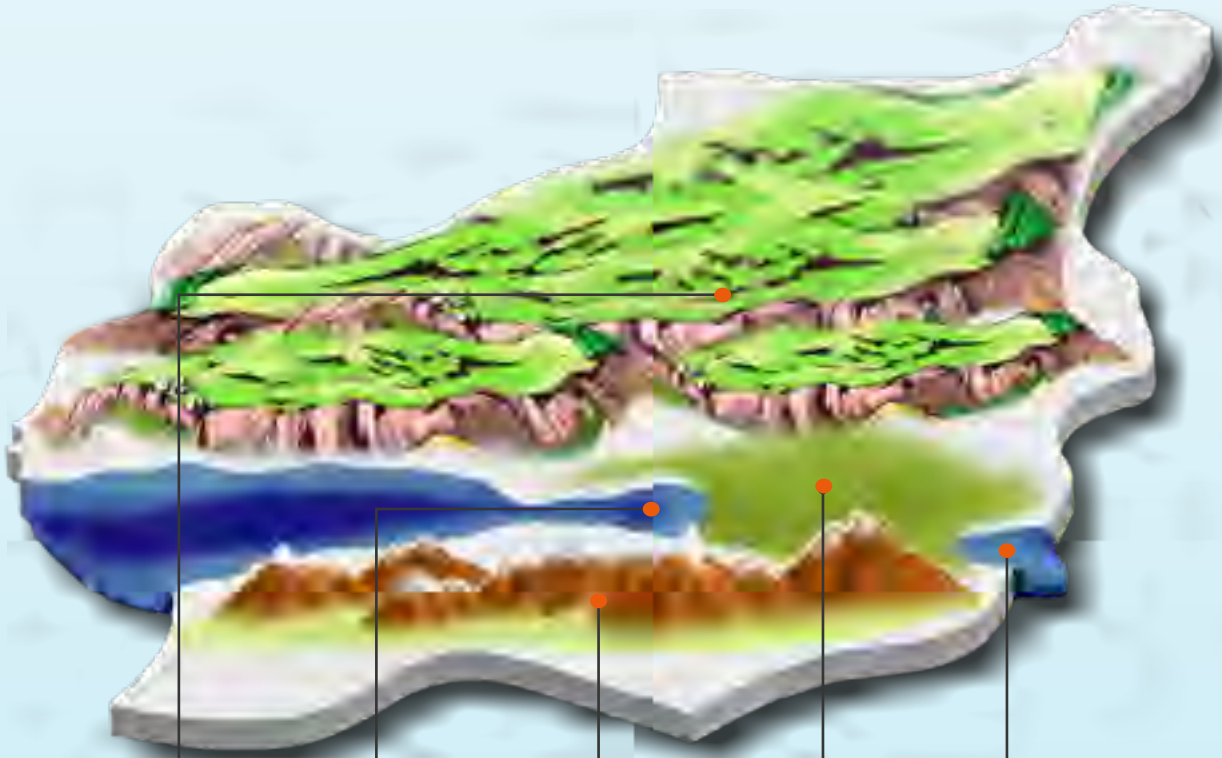
Kocaeli, yer altı suyu bakımından zengindir. Bu suların bazılarının şifalı olduğuna inanılır. İlimizdeki yer altı sularından en önemlisi, Çene Dağı'ndan çıkan ve şairlerin mısralarına bile konu olan **Çenesuyu'**dur. Çenesuyu, kalitesiyle ve kendine has tadıyla ülke çapında bir üne sahiptir. İlimizdeki diğer kaynak suları ise **Akar, Yuvacık, Paşasuyu** ve **Akçat'**tır. Bu sular şehrin ekonomisine katkıda bulunmaktadır.

**SIRA
SİZDE**

Aşağıdaki görselde Kocaeli'nin yeryüzü şekilleri gösterilmiştir.
Bu yeryüzü şekillerinin adlarını boş bırakılan yerlere yazınız.

..... Körfezi

..... Ovası

..... Platosu

..... Dağları

..... Gölü

Görsel 3.14: Kocaeli'nin yeryüzü şekilleri

İKLİM VE BİTKİ ÖRTÜSÜ

Kocaeli; Karadeniz ve Akdeniz iklimlerinin buluştuğu, Marmara iklimi olarak da adlandırılan bir geçiş iklimine sahiptir. Kuzeyinde Karadeniz, güneyinde Akdeniz iklim özellikleri görülür. İç kesimlere doğru gidildikçe karasal iklim hâkim olur.

İlimizde genel olarak yazlar sıcak ve az yağışlı, kışlar ise ılık ve yağışlı geçer. Güneyinden kuzeyine doğru gidildikçe sıcaklıklar azalır, yağış miktarı artar.

Tablo 3.1: Kocaeli'nin Yıllık Sıcaklık ve Yağış Verileri

	En sıcak ay	Ağustos
	En yüksek sıcaklık ortalaması	29,7°C
	En soğuk ay	Ocak
	En düşük sıcaklık ortalaması	3,1°C
	Yağış miktarının en fazla olduğu ay	Aralık
	Yağış miktarının en az olduğu ay	Temmuz
	Yıllık ortalama yağış miktarı	816,9 mm

Yukarıdaki bilgilere dayanarak tablodaki boşluklara görsellerdeki hava olaylarının en çok görüldüğü mevsimlere ait ayları yazınız.

			
İlkbahar			
Yaz			
Sonbahar			
Kış			

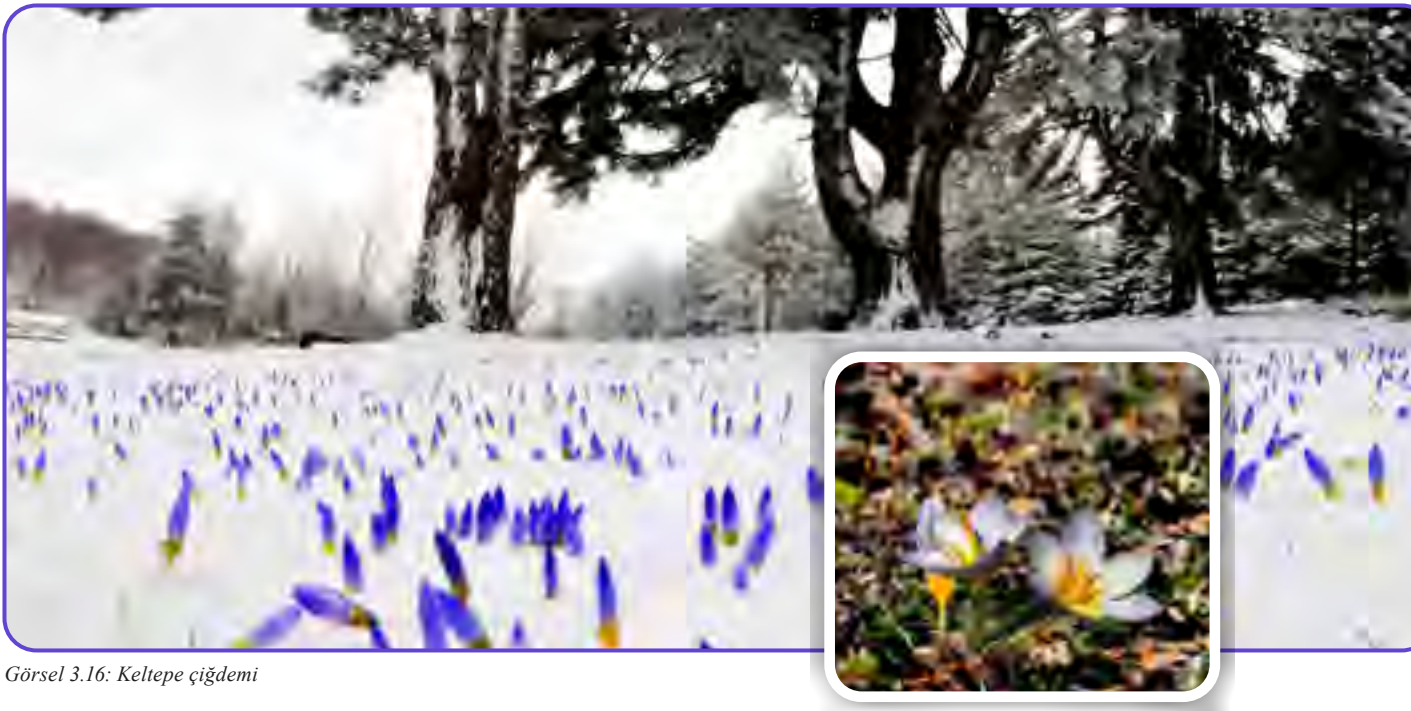
Şehrin iklimindeki geçiş özelliği, tarım ürünleri ve bitki örtüsünün çeşitliliğini arttırmıştır. İlimizde kuzeyden güneye doğru gidildikçe Karadeniz'e özgü bitki örtüsünün yerini Akdeniz bitkileri alır. İlimizin Karadeniz'e bakan yamaçlarında ormanlar yer alırken güneyinde bitki çeşidinin en fazla olduğu yer Samanlı Dağları'dır. Bu dağların yüksek kesimleri iğne yapraklı, aşağı kesimleri geniş yapraklı ağaçların oluşturduğu ormanlarla kaplıdır. Samanlı Dağları'nın eteklerinden Marmara De-

nizi'ne doğru inildikçe Akdeniz iklimine özgü makiler karşımıza çıkar.

Belirli bir bölge veya yöreye ait olan, nadir görülen canlı türüne **endemik tür** denmektedir. İlimizde tespit edilen endemik bitki türü **Keltepe çiğdemi**dir. Bu bitki türü Samanlı Dağları eteklerinde bulunur. Kocaeli'de endemik bitki türleri ile ilgili araştırmalar devam etmektedir.

Görsel 3.15: Samanlı Dağları eteklerinden bir görünüm

Görsel 3.16: Keltepe çiğdemi

3.2.

MAVI İLE YEŞİLİN BULUŞTUĞU
ŞEHİR KOCAELİ'DE
DOĞA VE İNSAN ETKİLEŞİMİ

Görsel 3.17: Kocaeli'de mavi ve yeşilin buluşması

Hiç
Düşündünüz mü?

Doğanın insanların yaşam tarzlarını nasıl etkilediğini hiç düşündünüz mü?

Yaşadığımız çevredeki doğal unsurlar ve coğrafi özellikler hayatımızı çeşitli şekillerde etkiler. İnsanların beslenmesi, giyinmesi, barınması vb. doğal unsurlara ve coğrafi özelliklere bağlıdır. Doğal çevre koşulları, dünyanın değişik bölgelerinde insanların yaşam tarzlarının farklılaşmasında önemli bir etkidir. Bu farklılıklar ülke içinde hatta şehir içinde yaşanabilir.

İlimizde İzmit Körfezi kıyılarında ılı-

man bir iklim, kıyılardan uzak dağlık kısımlarda daha sert bir iklim yaşanmaktadır. Kocaeli'nin Karadeniz'e bakan kıyıları ile güneyde İzmit Körfezi'ne bakan kıyıları arasında iklimsel farklılıklar vardır. Bu durum insanlar arasında giyim, yeme içme, barınma, ekonomik faaliyetler ve günlük yaşam gibi unsurlarda az da olsa değişikliklere yol açar.

Görsel 3.18: İzmit Körfezi'nden bir görünüm

Yukarıdaki fotoğrafta kıyılar ile yüksek kesimler arasında ne gibi farklılıklar olabilir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

SIRA
SİZDE

Görsel 3.19: İzmit'in eski evleri

İklim bir şehrin mimari yapısını etkiler. Bu etki eski tarz yapılarda daha fazladır. İzmit'te tarihî Kapanca Sokak'ta bulunan evler buna örnek gösterilebilir. Buradaki geleneksel evler, kırma çatılıdır ve İzmit Körfezi'nin muhteşem manzarasına yani güneye dönük yapılmıştır. Evler bahçelidir, bahçelerinde çeşitli meyve ağaçları vardır. Bölgede ormanlık alanlar fazla olduğu için yapı malzemelerinde ahşap ürünler daha çok tercih edilmiştir.

Doğanın yakın çevrenizdeki yapıları nasıl etkilediğini örneklerle açıklayınız.

Görsel 3.20: Çiçekli mancar, Eşme ayvası, Değirmendere fıındığı ve Yarımca kirazı

İkliminin ve toprak özelliklerinin uygun olması nedeniyle ilimizde yenilebilir bitkiler fazladır. Özellikle su kenarlarında yetişen yenilebilir bitkilere "mancar" adı verilmektedir. Mancardan yapılan "çiçekli mancar" ve "mancarlı pide" ilimize özgü olan yemeklerdendir.

Yüksek kesimlerde ormanlık alanlardan kestane toplanırken verimli ovalarda meyve ve sebze bolca üretilmektedir. Kocaeli'de yetiştirilen Eşme ayvası, Değirmendere fıındığı, Yarımca kirazı kentimizin en meşhur ürünlerinden birkaçıdır.

Görsel 3.21: Balıkçı tekneleri,
Kefken, Kandıra

Görsel 3.22: Balıkçı

İlimizin Marmara Denizi'ne ve Karadeniz'e kıyısı bulunmaktadır. Kıyılarımızın uzunluğu ilimizde balıkçılık faaliyetlerine katkı sağlarken, bu da yeme içme alışkanlıklarımıza yansımaktadır. İlimiz sahillerinde balık lokantalarına sıkça rastlanmaktadır. Kocaeli Valiliği

İl Tarım ve Orman Müdürlüğü 2018 Yılı Faaliyet Raporu'na göre Karadeniz kıyısında 2, Marmara Denizi kıyısında 3 tane balıkçı barınağı vardır. Ereğli ve Başiskele'de 2 tane balık hali bulunmaktadır.

İlimizin hem Marmara Denizi'ne hem de Karadeniz'e kıyısı bulunmasının olumlu yönleri sizce nelerdir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

İnsan ve doğa arasındaki etkileşim, sadece doğal koşulların insan yaşamını etkilemesi şeklinde değildir. Teknolojinin gelişimi insanlığın doğa kaynaklı zorlukları yenmesini kolaylaştırmıştır.

Ulaşımın kolaylaşması için insanlar yollar, tüneller, köprüler, viyadükler, barajlar, havaalanları yapmaktadır. Ancak insanlar ihtiyaçlarını karşılamak için yer altı ve yer üstü zenginliklerimizi sınırsızca tüketmektedir. Bu da doğanın hızla bozulmasına yol açmaktadır.

Görsel 3.23: TÜPRAŞ'tan bir görünüm

Görsel 3.24: D-100 Karayolu, İzmit

Görsel 3.25: Başiskele köprülü kavşağı

Görsel 3.26: Kocaeli'deki bir atık pil fabrikasında çalışan işçi

İnsan doğadan yararlanırken doğanın kendini yenilemesine olanak tanımalı ve doğaya karşı duyarlı olmalıdır. Sınıflardaki sıra ve kapıların ağaçlardan yapıldığını unutmamalı, onları özenle kullanmalıyız. Okullarımızda uygulanan "Sıfır Atık" ve "Atık Pil" gibi geri dönüşüm projelerine katılmak doğaya sahip çıkmak anlamına gelecektir. Doğanın korunmasıyla ilgili bilinçli olmadığımız zaman yaşadığımız dünyayı hızla tüketiriz. Gelecek nesillerin de doğaya ihtiyacı olduğunu unutmamalıyız.

Doğayı korumaya yönelik çevrenizde gördüğünüz farklı uygulamaları arkadaşlarınızla paylaşınız.

3.3.

KOCAELİ'NİN
DEMOGRAFİK YAPISI

Görsel 3.27: Fethiye Caddesi, İzmit

“Demografi”nin nüfus bilimi olduğunu biliyor muydunuz?

Bunu
Biliyor muydunuz?

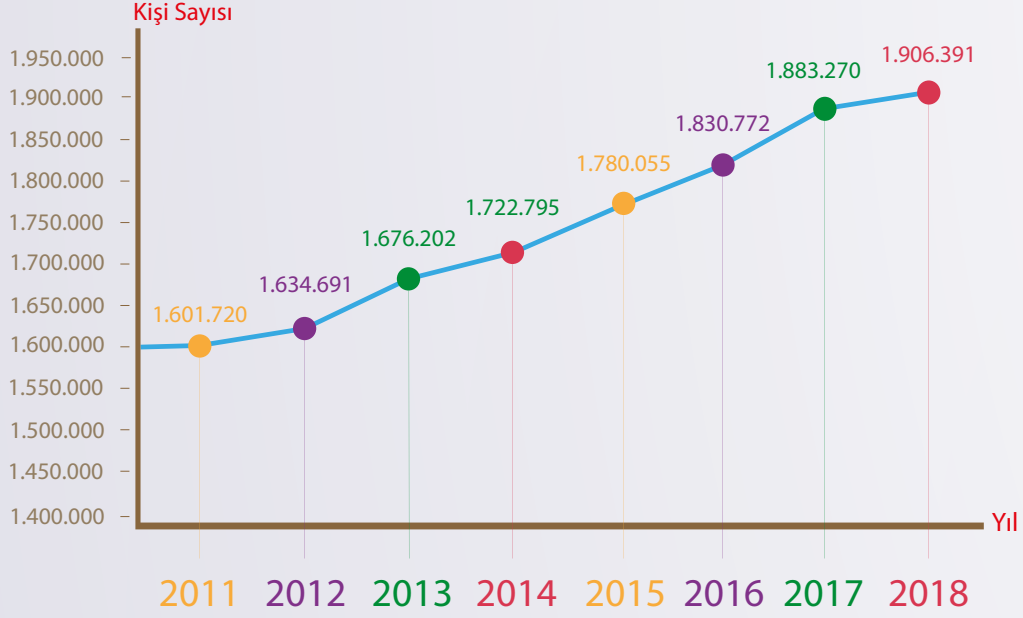
Nüfus yoğunluğu bir kilometrekareye düşen insan sayısıdır. Kocaeli, İstanbul'dan sonra nüfus yoğunluğu en fazla olan şehirdir. Kilometrekareye düşen kişi sayısı 528'dir.

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk resmî nüfus sayımı 1927 yılında gerçekleştirilmiştir.

Bu sayıma göre 141.366'sı erkek, 145.334'ü kadın olmak üzere Kocaeli'nin toplam nüfusu 286.700 kişidir. 2018 yılı itibarıyla şehrin nüfusu 1 milyon 906 bin 391 kişiye ulaşmıştır.

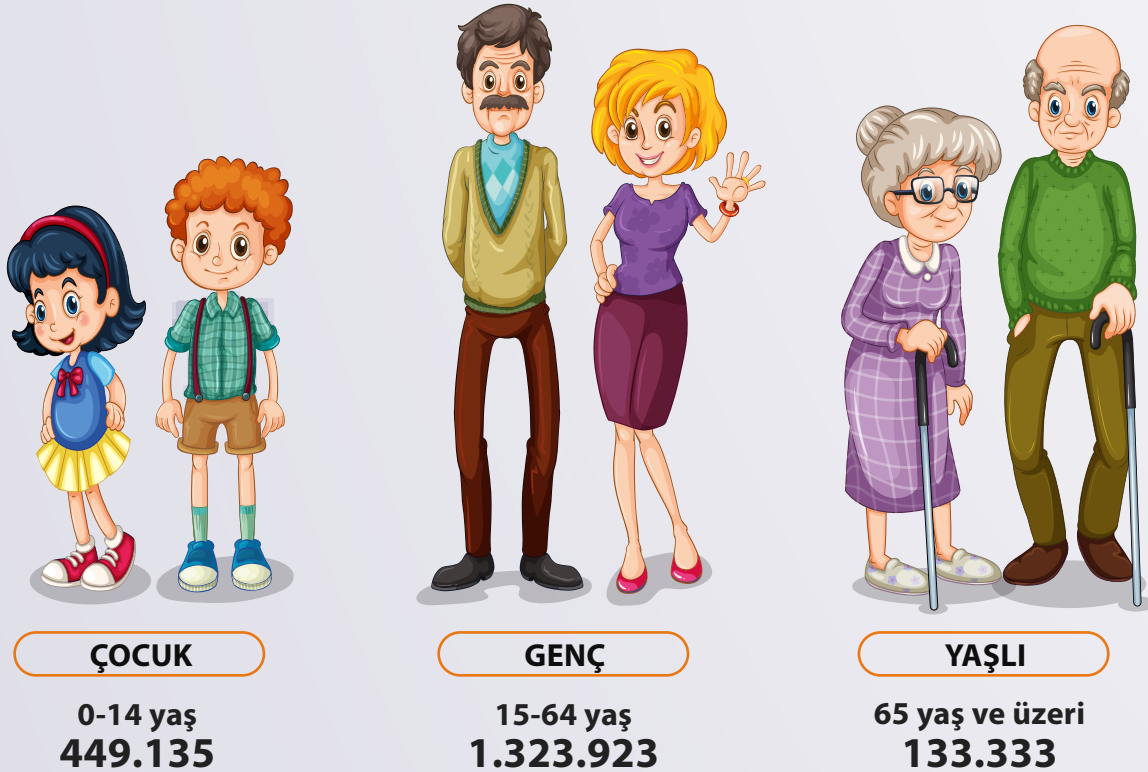
Nüfus, ilimiz genelinde dengesiz bir dağılım göstermektedir. Yer şekilleri, iklim, sanayi, ticaret, ulaşım, tarım gibi faktörler bu dağılımı etkiler. Örneğin, ilimizin dağlık kesimlerinde nüfus azken kıyıya yakın yerlerde fazladır.

İlimizin aldığı göçler nüfusumuzu hızla arttırmaktadır; bu artışın en büyük nedeni sanayi kenti olmasıdır.

Grafik 3.1: Kocaeli nüfusunun yıllara göre dağılımı

Kocaeli nüfusunun 449 bin 135'ini 0-14 yaş arası, 1 milyon 323 bin 923'ünü 15-64 yaş arası, 133 bin 333'ünü 65 yaş ve üzeri nüfus oluşturmaktadır.

Görsel 3.28: Kocaeli nüfusunun 2018 yılında yaş gruplarına göre dağılımı (TÜİK resmi sitesi verileri)

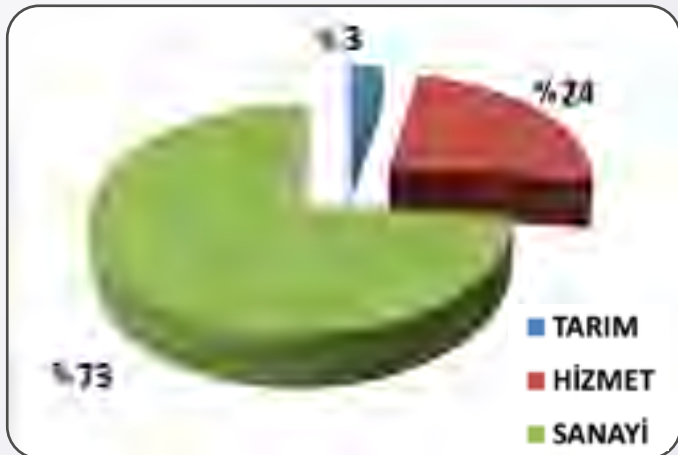

Aşağıdaki tablo incelendiğinde ilimiz genelinde erkek nüfusunun kadın nüfusundan daha fazla olduğu görülmektedir. Bu durumun nedeni, ağır sanayide erkek nüfusa duyulan ihtiyaçtır.

Tablo 3.2: Kocaeli'nin İlçelere ve Cinsiyete Göre 2018 Yılı Nüfus Dağılımı

İLÇELER	KADIN	ERKEK	TOPLAM
Gebze	182.564	188.436	371.000
İzmit	183.329	180.087	363.416
Darıca	99.453	102.015	201.468
Körfez	82.047	83.456	165.503
Gölcük	80.382	82.202	162.584
Derince	70.303	70.679	140.982
Çayırova	63.499	66.156	129.655
Kartepe	58.136	59.930	118.066
Başiskele	48.488	49.329	97.817
Karamürsel	28.469	28.135	56.604
Kandıra	23.047	28.301	51.348
Dilovası	23.348	24.600	47.948
TOPLAM	943.065	963.326	1.906.391

Çalışan nüfusun ekonomik faaliyet kollarına göre dağılımı üç kısma ayrılarak incelenir: Bunlar; tarım, sanayi ve hizmet sektörüdür. Tarım sektöründe bitkisel üretim, hayvancılık, ormancılık yer alır. Sanayi sektöründe dokuma, gıda, maden, kimya gibi sektörler bulunurken hizmet sektöründe sağlık, eğitim, turizm, ulaştırma gibi ekonomik faaliyetler yer alır. Kocaeli'de çalışan nüfusun ekonomik faaliyet kollarına göre dağılımı dengeli değildir. Tarımda makine kullanımının yoğunluğu ve ekonominin sanayiye dayanması çalışan nüfusta tarımın payını en aza indirir.

Grafik 3.2: 2 Kocaeli'de çalışan nüfusun ekonomik faaliyet kollarına göre 2018 yılı dağılımı

Aşağıdaki cümlelerde yer alan boşlukları uygun sözcüklerle doldurunuz.

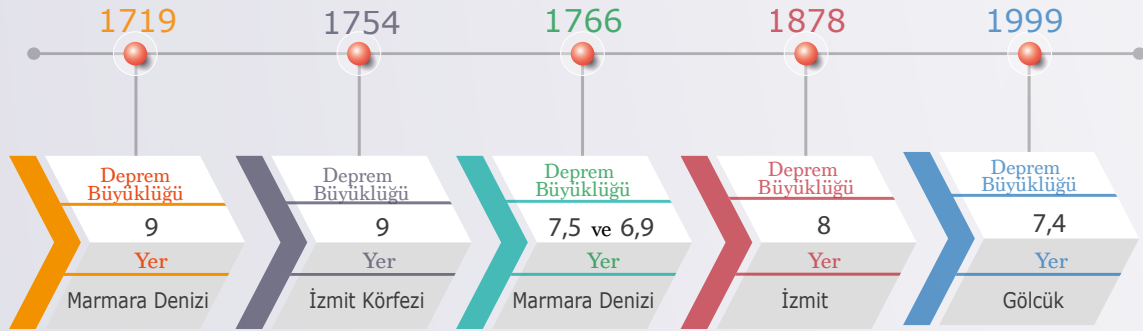
- İlimizde nüfus artışının en fazla olduğu yıl ..... dır.
- İlimizde kişi sayısının en fazla olduğu yaş grubu ..... dır.
- ..... erkek nüfusunun en fazla olduğu ilçedir.
- İlimizde çalışan nüfusun ekonomik faaliyet kolları dağılımına bakıldığında en fazla payın ..... sektörüne ait olduğu görülür.

3.4.

İLİMİZDE
DOĞAL AFETLER

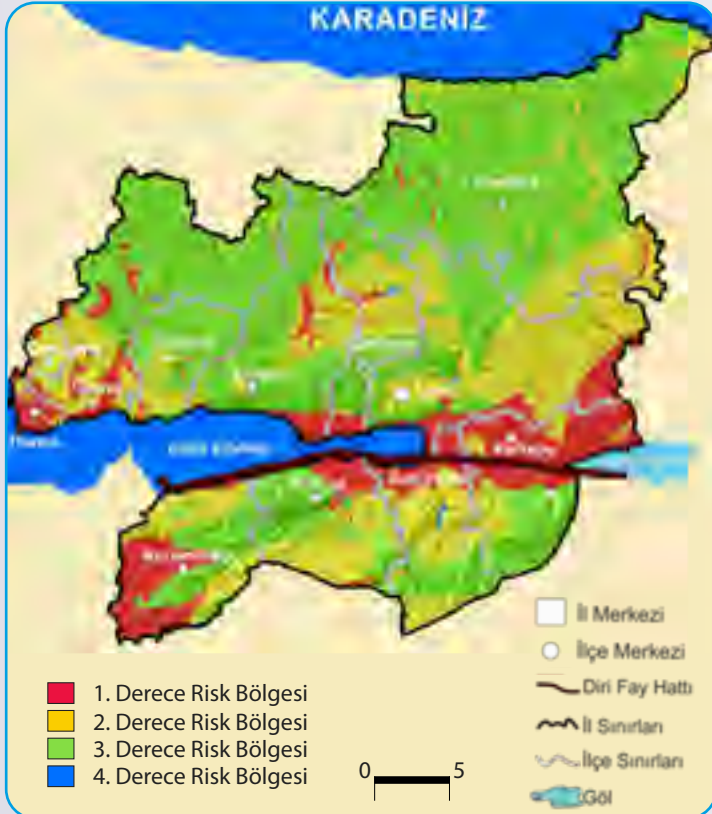
Doğal afet; doğada kendiliğinden meydana gelen, oluşumu engellenemeyen, can ve mal kaybına neden olan olaydır. Ülkemizde görülen bazı doğal afetler; deprem, heyelan, sel ve çığdır. Kocaeli, coğrafi konumu ve coğrafi özellikleri dolayısıyla geçmişten günümüze birçok doğal afet yaşamıştır.

Deprem, yer kabuğunun fay hatları boyunca kırılması sonucunda oluşan sarsıntıdır. Ülkemiz topraklarının yarısına yakını birinci dereceden deprem bölgesi içindedir. Kocaeli, Kuzey Anadolu Fay Hattı üzerinde bulunur. Bu nedenle ilimizde can ve mal kaybına en fazla neden olan doğal afet depremdir. 17 Ağustos 1999'da merkez üssü Gölcük olan Marmara Depremi, Kocaeli'de son yıllarda yaşanmış en büyük depremdir. Bu depremde 66.441 ağır hasarlı bina tespit edilmiş ve 17.408 kişi hayatını kaybetmiştir.

Görsel 3.29: Kocaeli'de yaşanmış başlıca büyük depremler

Deprem sırasında açığa çıkan enerjinin düzeyini belirten ölçüye "**deprem büyüklüğü**" denir. Kocaeli, tarih boyunca birçok büyük deprem yaşamıştır. Bunlardan bazıları yukarıdaki görselde verilmiştir.

Görsel 3.30: Kocaeli deprem risk haritası

Görsel 3.31: Gölcük Deprem Anıtı

İlimizde deprem olma ihtimali yüksektir. Bu nedenle deprem gerçeğiyle yaşamayı öğrenmek ve gerekli tedbirleri almak zorundayız.

Deprem ile ilgili alınması gereken tedbirlerden bazıları şunlardır:

- Depreme dayanıklı evler yapılmalıdır.
- Deprem çantası hazırlanmalıdır.
- Sarsıntı esnasında düşebilecek dolap, kitaplık gibi eşyalar sabitlenmelidir.
- Elektrik şalterlerinin, gaz ve su vanalarının yerleri iyi bilinmelidir. Bunlar deprem anında kapatılmalıdır.
- Deprem sonrası binadan çıkabilmek için bir deprem planı yapılmalıdır.

Şimdi bir deprem çantasında olması gerekenlere göz atalım:

Görsel 3.32: Deprem çantası

Evinizde bir deprem çantası var mı? Varsa içinde görseldekilere hangilerinin olduğunu arkadaşlarınızla paylaşınız.

Deprem sırasında ne yapacağımızı bilmek, karşılaşılabileceğimiz tehlikeleri önemli ölçüde engelleyecektir. Bu nedenle deprem konusunda eğitici bilgilerin verildiği deprem müzesini gezmek yararlı olacaktır.

“17 Ağustos Deprem Anma ve Farkındalık Müzesi” İzmit Cephanelik Mesire Alanı yakınlıklarında bulunur. Bu müzenin amacı, deprem gerçeğiyle yaşamayı öğretmektir. Müze, 17 bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerden bazıları şunlardır: depremi canlandıran simülasyon odası, 17 Ağustos deprem sabahını yansıtan bir sokak, görseller ve deprem oluşumunu anlatan dijital panorama alanı.

Görsel 3.33: 17 Ağustos Deprem Anma ve Farkındalık Müzesi

İzmit ilçemizde bulunan 17 Ağustos Deprem Anma ve Farkındalık Müzesi'ni gezebilirsiniz.

Görsel 3.34: Kocaeli'de sel

İlimizde depremden sonra can ve mal kaybına en fazla neden olan doğal afet sel'dir. Sel; şiddetli yağışlar, kar ve buzların hızlı bir şekilde erimesiyle suların birikmesi ya da dere yataklarının taşması sonucu meydana gelen doğal afettir. İlimizde 1950-2018 tarihleri arasında 19 sel olayı yaşanmıştır. Bu sel olayları sonucunda daha önce dere yataklarına yapılan evler sular altında kalmıştır. İlimizde sel baskınına neden olan derelerden bazıları şunlardır: **Güngörmez Deresi**, **Kocadere**, **Fıstıklı Dere**, **Uzundere**, **Yamandere**, **Ağıldere**, **Yağcıdere** ve **Yalakdere**.

Sel felaketine karşı alınması gereken tedbirlerden bazıları şunlardır:

- Sel tehlikesi bulunan eğimli yamaçlarda ağaçlandırma çalışmaları yapılmalıdır.
- Dere yataklarına konut yapılmamalıdır.
- Yerleşim alanları içinden geçen dere yatakları sık sık temizlenmelidir.
- Çukur alanlarda yer alan binalarda bodrum katı yapılmamalıdır.
- Şehir içinde yağmur suyu kanallarının sayısı arttırılmalı ve bunların bakımları aksatılmamalıdır.

Heyelan, eğimli yamaçlardaki toprağın yer çekiminin etkisiyle eğim doğrultusunda kayarak yer değiştirmesidir. Bir doğal afet olan heyelan, daha çok yer şekilleri ve iklim özelliklerine bağlı olarak meydana gelir. İlimizde 1950'li yıllardan günümüze kadar 124 heyelan olayı olmuştur. Gölcük'te **Mamuriye, Nüşetiye, Hamidiye, Ümmiye, Selimiye** köyleri; Karamürsel'de **Hayriye ve Semetler** köyleri İzmit'te **Turgut ve Kadıköy** Mahalleleri ilimizdeki heyelan alanlarından bazılarıdır.

Görsel 3.35: Kocaeli'de heyelan

Heyelana karşı alınması gereken tedbirlerden bazıları şunlardır:

- Eğimin fazla olduğu yamaçlar ağaçlandırılmalıdır.
- Heyelan riski olan yerler yerleşime açılmamalıdır.
- Heyelan ihtimali olan yerlerde yol ve kazı çalışmaları yaparken dikkatli olunmalıdır.
- Eğimin fazla olduğu yamaçlara heyelanı önleyici duvarlar yapılmalıdır.

Ülkemizde görülen doğal afetlerden biri de çığdır. Çığ, dağlık alanlarda ve eğimli yamaçlarda üst üste birikerek katılaştıran kar örtüsünün kayması sonucu oluşur. İlimizde çığ yıkıcı etki göstermez ve nadiren Kartepe'de görülür.

Görsel 3.36: Çığ düşmesi

Çığa karşı alınması gereken tedbirlerden bazıları şunlardır:

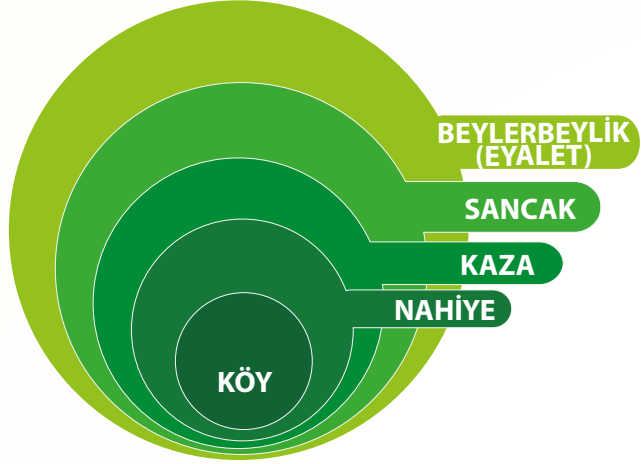
- Yamaçlardaki ormanlar tahrip edilmemelidir.
- Çığı oluşturan arazi ve hava şartları iyi bilinmelidir.
- Çığ riski yüksek olan yerlere gidilmemelidir.
- Çığ riskinin olduğu yerlere uyarı işaretleri konulmalıdır.

3.5.

İLİMİZİN
İDARİ YAPISI

Osmanlı Devleti'nde idari yapı büyükten küçüğe doğru; beylerbeylik (eyalet), sancak, kaza, nahiye, köy şeklindedir. Bu idari yapı içerisinde **İzmit, Osmanlı Devleti'nin ilk sancaklarından biri olarak yer almıştır.**

Kocaeli Yarımadası'nın büyük bir kısmı **Akça Koca** tarafından ele geçirilmiştir. **Orhan Gazi döneminde İzmit'in fethi tamamlanmış** (1337) ve burası sancak haline getirilmiştir. Orhan Gazi'nin oğlu **Süleyman Paşa**, bu sancağın ilk sancak beyi olarak görevlendirilmiştir. İlimiz, Osmanlı Devleti hâkimiyetine girdikten sonra Kocaeli, İznikmid, İzmit, gibi isimlerle anılmıştır. Kocaeli ve İzmit adları, Osmanlı idari yapısında zaman zaman birbirinin yerine kullanılmıştır.

Görsel 3.37: Osmanlı Devleti'nin idari yapısı

İzmit Sancağı, Osmanlı Devleti'nin başkenti olan İstanbul'a yakınlığı açısından önem taşı-maktaydı. Ayrıca ilimiz Avrupa'yı Anadolu ve ötesine bağlayan askerî ve ticari yolların buluşma noktası olduğu için her dönem önemini korumuştur.

Osmanlı Devleti Döneminde İzmit Sancağı'nın sınırları, günümüz Kocaeli sınırlarından daha geniş bir alanı kaplamaktaydı. **Bugün ayrı birer il olan Sakarya ve Yalova'nın tamamı ile İstanbul ve Bursa'nın bazı ilçeleri de İzmit Sancağı'na bağlıydı.**

Görsel 3.38: İzmit Sancağı'nın mülki sınırlarını gösteren harita (Aralık 1919)

Osmanlı Devleti'nde idari ve askerî yapılanmada sancak denilen yönetim birimi, sancak beyi tarafından idare edilmekteydi. Tanzimat sonrası, idari yapıda değişiklik yapıldı. Bu değişiklikten sonra sancaklar, mutasarrıf denilen idareciler tarafından yönetilmeye başlandı. Sancağın en büyük idarecisi olan mutasarrıfın yetkileri, günümüzde illerdeki en üst idari amir olan valilerin yetkilerine denktir.

İzmit Sancağı Meclisi, 11 Şubat 1922 tarihindeki toplantısında İzmit yerine Kocaeli adının kullanılmasını kabul etmiştir. 1924 anayasasıyla " sancak" yerine "vilayet" ifadesinin kullanılmasıyla "Kocaeli Vilayeti" kurulmuştur. Böylece İzmit Sancağı'nın son mutasarrıfı Vehbi (Demirel) Bey, Kocaeli ilinin ilk valisi olmuştur.

Görsel 3.39: Selim Sırrı Paşa tasviri

SELİM SIRRI PAŞA

İzmit Sancağı'nın ilk mutasarrıfıyım. Görevim boyunca İzmit'te birçok yol, okul, resmî bina yaptırım. Bunun dışında, bataklıkları kurutma çalışmaları yaptım ve sıtma ile mücadeleyi görev bildim. Şehir merkezinde, demir yolunun her iki yakasına çınar ağaçları diktirdim. Çünkü Türk kültür ve geleneğinde çınar ağacı; yüceliği, ölümsüzlüğü, korumayı simgeler. Planları benim tarafımdan çizilerek yapılan konağım, bugün Sırrı Paşa Konağı olarak İzmit'in en önemli tarihi miraslarından biri olmuştur. Siz de tarihî mirasımızı koruyun olur mu çocuklar?

Görsel 3.40: Vehbi (DEMİREL) Bey tasviri

VEHBİ (DEMİREL) BEY

1922 yılında İzmit adının Kocaeli'ye dönüştürülmesi kararını alan İl Genel Meclisine başkanlık yaptım. Millî Mücadele döneminde İngiliz ve Yunan işgaline uğrayan şehrimiz tahrip edilmişti. İzmit'in tüm ilçe ve köylerini yeniden yapılandırmak en önemli görevim olmuştur.

İzmit Sancağı, Kocaeli Vilayeti'ne dönüştürülünce Kocaeli'nin ilk valisi olarak görev aldım.

Görsel 3.41: İlimizin idari yapısındaki değişim

SIRA
SİZDE

Aşağıdaki görselde Kocaeli'nin ilçeleri gösterilmiştir. Görseli inceleyerek aşağıda verilen cümlelerin doğru veya yanlış olduğunu belirtiniz.

Görsel 3.42: Kocaeli'nin ilçeleri

	DOĞRU	YANLIŞ
Körfez ilçesi; Gebze, Dilovası ve Derince ilçeleri ile komşudur.		
İlimizin yüz ölçümü en küçük ilçesi Darıca'dır.		
İzmit ilçesi; Kandıra, Derince ve Kartepe ilçeleri ile komşudur.		
İlimizin yüz ölçümü en büyük olan ilçesi Çayırova'dır.		

3.6.

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE KOCAELİ

ŞEHRİN KURULUŞ VE GELİŞİM SÜRECİ

Şehrimiz; **İzmit** [Nikomedia (Nikomedy)], Bithynia (Bitinya) Krallığı, Roma, Bizans ve Osmanlı İmparatorlukları dönemlerinde önemli bir yerleşim yeri olarak zengin bir tarihî mirasa sahiptir.

Görsel 3.43: Bithynia'nın tahmini sınırları

MÖ 8. yüzyılın sonlarında Yunanistan'ın Megara şehrinden gelen göçmen bir grup, bugünkü Başiskele çevresinde **Astakos** adını verdikleri bir şehir kurmuşlardır. Astakos, bölgede kurulan ilk yerleşim yeri olarak bilinmektedir. MÖ 264 yılında Bithynia Kralı I. Nikomedes; Astakos şehrinin karşısında, günümüzde İzmit şehir merkezinin bulunduğu bölgede, Nikomedia şehrini kurmuştur. Şehre, kurucusu I. Nikomedes'in adından dolayı "**Nikomedia**" denilmiştir.

Doğu Roma İmparatorluğu Dönemi'nde İmparator Diocletianus (Diyokletianus), Nikomedia'yı Roma İmparatorluğu'na başkent yapmıştır. Şehrimiz, o dönemde dünyanın dört büyük şehrinden biri olmuştur. Ancak Nikomedia, Roma İmparatoru I. Konstantin Dönemi'nde, **Konstantinopol**'ün (İstanbul) başkent olmasıyla eski önemini kaybetmiştir.

MÖ 326'da kurulan Bithynia Krallığı'na kadar bu alan Frigya, Lidya ve Pers uygarlıklarına ev sahipliği yapmıştır. Ayrıca çok kısa süre de olsa İskender Dönemi'ne tanıklık etmiştir.

Nikomedia, 1087 yılında kısa bir süreliğine Selçuklu hâkimiyetine girmiştir. 1096 yılında Haçlılar tarafından tahrip edilen şehrimiz, IV. Haçlı Seferi sırasında Latin Krallığı tarafından ele geçirilmiştir. Kısa bir süre sonra bölgede yeniden Doğu Roma İmparatorluğu hâkimiyeti başlamıştır. Şehrimizin kesin olarak Türk hâkimiyetine geçmesi, Osmanlı Beyliği'nin Anadolu'nun kuzeybatısında yayılmaya başlamasıyla gerçekleşmiştir.

KOCAELİ FATİHİ AKÇA KOCA BEY

Ertuğrul Gazi ile Osman Gazi'nin yakın arkadaşlarından biriyim. Sapanca(Ayan Gölü), Sakarya ve İzmit'in kuzeyinde kalan yerleri Osmanlı topraklarına kattım. Kandıra ve Akmeşe çevresini ele geçerek Konur Alp ile beraber Samandıra üzerine yürüdüm. Günlerimi at üstünde akınlar yaparak geçirdim. Boğaziçi'den Sakarya boylarına kadar uzanan bölgeyi fethettim.

Görsel 3.44: Akça Koca Bey tasviri

Osmanlı Devleti hükümdarı **Orhan Gazi**, komutanlarından Akça Koca'yı İzmit'in fethi ile görevlendirmiştir. 1326 yılında Kandıra'yı ve İzmit Körfezi'nin güneyini ele geçiren Akça Koca, İzmit üzerine bir sefere hazırlanırken hayatını kaybetmiştir. Kara Mürsel Bey tarafından alınan güney kısımlar ise sonradan Kara Mürsel Bey'in adıyla anılmıştır.

İzmit'in fethi, 1337 yılında tamamlanmıştır. Şehrin idaresi, Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa'ya bırakılmıştır. **Şehrimiz, Osmanlı hâkimiyetine girdikten sonra Kocaeli (Koca-İli), İznikmid, İzmit adlarını almıştır.** Bu isimlerle anılan şehrimiz, Osmanlı hâkimiyeti sürecinde ulaşım ve haberleşme ağları, sanayi ve ticaret faaliyetleri ile öne çıkmıştır. Başkent İstanbul'a yakın oluşu ve Anadolu'ya geçiş yolu üzerinde bulunması bu alanlardaki hızlı gelişimin en önemli sebebidir.

İzmit, I. Dünya Savaşı'ndan sonra İngilizler, ardından Yunanlılar tarafından işgal edilmiştir. 28 Haziran 1921 tarihinde düşman işgalinden kurtularak bağımsızlığına kavuşmuştur.

Görsel 3.45: Ben.....

BEN KİMİM?

Orhan Bey döneminde İzmit Körfezi'nin güney kıyılarını ele geçirdim. Kavak Koyu'nda bir tersane kurdum. Aynı zamanda Osmanlı Devleti'nin ilk Deniz Kuvvetleri Komutanı olarak tanınmaktayım. Bilin bakalım ben kimim?

İzmit üzerine bir sefere çıkacakken 1328 yılında hayatını kaybeden Akça Koca'nın anıt mezarı nerede bulunmaktadır? Araştırarak edindiğiniz bilgileri sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

BİR ŞEHİR İSMİNİN HİKÂYESİ

Aslında her isim bir hikâyeye gelir. Kimsenin adı tesadüfen ortaya çıkmaz. Kimi zaman bir dede yadigâridir isim; Ahmet'tir, Mehmet'tir adın. Bazen çiçek bahçesidir yüzün; Bahar'sındır, Gül'sündür... Şehirler de insanlar gibidir. İsmiyle yaşar. Bir sürü ismi ve bir dolu hikâyeyi sırtlarında taşır, yıllar yılı dolaştırır. Tıpkı şehrimiz gibi...

Antik Dönemde Bithynia sınırlarında yer alan, günümüz İzmit Körfezi kıyılarında kurulan ilk şehrin "Astakos" olduğunu biliyor muydunuz?

Haydi, hep birlikte kentimizin tarihteki isim yolculuğuna şöyle bir göz atalım!

ASTAKOS

Binlerce yıl önce yurt edinmek için Anadolu'ya gelen topluluklardan biri, İzmit Körfezi çevresine gelerek burada konaklar. Bu topluluklar yiyecekleri tükenince oltayla balık avlar. Oltalarına o güne dek görmedikleri irilikte ıstakozlar takılır. Burası hoşlarına gider ve buraya yerleşmeye karar verirler. Kurdukları şehre, ıstakoz anlamında "Astakos" derler. Daha sonra bastıkları paraların üzerine de ıstakoz resmi işlerler.

Bazı tarihçilere göre bu şehrin ilk kurucuları "Ast"lardır. Buraya sonradan gelen Megaralılar, şehre "Astların Köyü" anlamında Astakos adını vermişlerdir. Astakos, Megaralı göçmenlerin önderi olmuştur. Bu sebeple de şehre bu isim verilmiştir.

Görsel 3.46: Şehrin Tanrıçası Olbia'nın ve ıstakozun resmedildiği Astakos parası

NIKOMEDIA

Nikomedia'nın öyküsü şöyledir: Bithynia Kralı I. Nikomedes, savaşlarda yıkılan Astakos'un yerine yeni bir şehir kurmak ister. Efsaneye göre; kesilen kurban sırasında aniden yere süzülen bir kartal, kurbanı

kaparak günümüzde İzmit şehrinin bulunduğu dağ yamacına bırakır. Bu sebeple Nikomedes, şehrini burada kurar ve şehir kurucu kralın adı ile Nikomedia" olarak adlandırılır.

Görsel 3.47: I. Nikomedes'in resmedildiği ve isminin yazılı olduğu Nicomedia sikkesi (madenî para)

İZMİT

Evliya Çelebi şehrin adına ilişkin şöyle bir rivayet aktarmaktadır: Orhan Gazi, burayı fethetmek için Koca Bey'i (Akça Koca) komutan olarak görevlendirdiğinde "İznimdir, var git!" diye buyurmuştur. İşte bu sebeple şehre "İznim git" denmiştir. Za-

manla "İznim git", İzmid, İzmit şekline dönüşmüştür.

İzmit adı, Türk hâkimiyetine geçmeden önce kullanılan Nikomedia adının, zamanla Türkler tarafından İznikmid ve İzmit şeklinde söylenmesiyle ortaya çıkmıştır.

Görsel 3.48: Eski İzmit

Şimdi sıra sizde! Sahi, neden Kocaeli?

MİLLÎ MÜCADELE YILLARINDA KOCAELİ

Birinci Dünya Savaşı sonunda yenilen Osmanlı Devleti, **Mondros Ateşkes Antlaşması**'nı imzalamıştır (30 Ekim 1918). Bu antlaşmadan sonra Anadolu'da işgaller başlamıştır. İzmit, Boğazlar üzerinde denetim kurmaya çalışan İngilizlerin hedefi olmuştur. Şehrimiz, Osmanlı Devleti'nin başkenti İstanbul'a yakın olması, Ankara'ya geçişte bir köprü görevi üstlenmesi sebebiyle işgale uğrayan ilk şehirlerden biri olmuştur.

20 Kasım 1918 tarihinde Yavuz Zırhlısı'na ve Körfez' deki Türk donanmasına el koymak isteyen İngilizler, İzmit önlerine demirleyerek işgali başlatmışlardır.

İstanbul'un işgalinden sonra kurulan **Karakol Cemiyeti**, İzmit ve çevresinde de teşkilatlanmıştır. Cemiyetin Üsküdar şubesinin başındaki Yenibahçeli Şükrü Bey, işgalcilerin desteklediği Ermeni ve Rum çetelerine karşı **Yahya Kaptan** ve **İpsiz Recep** gibi isimlerle birlikte mücadele etmiştir. Bu isimlerden Yahya Kaptan, Gebze ve çevresinde teşkilatlanmış, Millî Mücadele'de önemli faaliyetlerde bulunmuştur. Ancak 8 Ocak 1920 tarihinde şehit olması, Kocaeli Kuvayımiliyesi için erken bir kayıp olmuştur.

Görsel 3.49: İşgal yıllarında, Yavuz Zırhlısı İzmit'te, 1920

Millî Mücadele döneminde şehrimiz ve çevresinde de görülen irili ufaklı ayaklanmalar, millî kuvvetler tarafından bastırılmıştır. Bu ayaklanmaları kışkırtan ve planları bozulan İngilizler, İzmit ve çevresini Yunan birliklerine bırakarak İzmit'ten çekilmişlerdir. 11 Eylül 1920 tarihinden itibaren Yunan işgali başlamıştır. İzmit'in Yunan işgaline uğradığı bu dönemde halk tarafından oluşturulan ve zamanla **Kuvayımiliye birlikleri** haline dönüşen teşkilatlar, İzmit ve çevresinin işgalden kurtulmasında pay sahibi olmuştur.

28 Haziran 1921 tarihinde son Yunan gemisi Gümrük İskelesi'nden harekete geçerek şehir terk etmek zorunda kalmıştır. İzmit'in işgalden kurtulması ile ulaşım, haberleşme ve Anadolu'ya yapılacak olan her türlü sevkiyat kolaylaşmıştır. Fedakâr İzmit halkı, şehrin kurtuluşundan sonra devam etmekte olan Kurtuluş Savaşı'na destek vermiş, ülkenin bağımsızlık mücadelesinde de her türlü fedakârlığı göstermiştir.

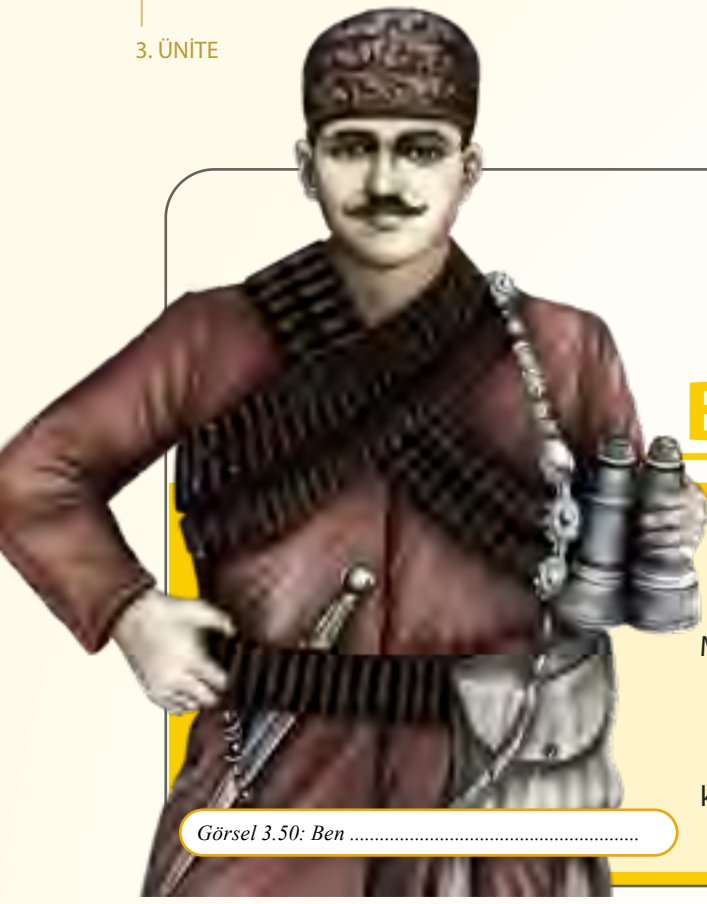
SIRA
SİZDE

Şehrimiz özellikle İstanbul'un işgalinden sonra (16 Mart 1920) İstanbul'dan Anadolu'ya geçişlerde önemli rol oynamıştır. Bu geçişleri sağlamak amacıyla **Kocaeli Menzil Hattı** oluşturulmuştur.

- Kocaeli üzerinden Anadolu'ya geçerek Millî Mücadele'ye destek veren isimleri araştırarak sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

İlimizin işgalden kurtulmasını sağlayan ve Millî Mücadele'ye katkıda bulunan tarihî şahsiyetlerden bazıları şunlardır:

Miralay Kâzım Bey, Deli Halit Paşa, Kurmay Albay Nurettin Bey, Kara Fatma (Fatma Seher Hanım), Gökbayrak Taburu Komutanı Cemal Bey, Zoboğlu Hasan Bey, Beşdivanlı Rıza Bey, İpsiz Recep, Kandıralı Niyazi Bey (Yelkencioğlu), Halit Molla(Akın), Yahya Kaptan, Müslüman Osman, Gebeşoğlu Mehmet Ağa, Millî İhtiyat Zabiti Süleyman ve Teyfik Bey, Karakol Cemiyeti'nden Dayı Mesut, Servetiye'den Millî Tabur Kumandanı Mahmut Nedim ve Mustafa (Soytarı Mustafa) Bey, Bayraktar Çavuş, Tantaoglu Hasan Bey, Ahmet Ağa, Musaoğlu Mehmet Bey, Çolak Mustafa Bey, Memiş Ağa... *Kurtuluşumuzun mimarı Mustafa Kemal Paşa ve adını sayamadığımız nice kahramanımıza saygı ve minnetle...*

Görsel 3.50: Ben .....

BEN KİMİM ?

İstanbul'un işgal altında olduğu dönemde oluşturduğum kuvvetlerle, İngiliz denetimindeki silah depolarından Anadolu'ya askerî malzeme kaçıran Millî Mücadele'ye katkıda bulundum. Buradaki Rum çeteleri ile mücadele ederek güvenliği sağladım.

Kocaeli Kuvayimilliyesi'nin en önemli isimlerinden biri olan, 8 Ocak 1920 tarihinde Tavşancıl'da hayatını kaybeden, Kocaeli'de bir mahalleye ismi verilerek yaşatılan bu kahramanı tanıyor musunuz?

OKUMA PARÇASI

KARA FATMA

Asıl adı Fatma Seher olan Kara Fatma, Millî Mücadele döneminin en önemli savaşçı kadınlardan biridir. Bu dönemde savaşçı kadınlara genel olarak "Kara Fatma" denildiğinden, onu diğerlerinden ayırmak için kendisine "Erzurumlu Kara Fatma" denilmiştir.

İzmit'te işgalcilerle çatışmalara giren Kara Fatma, 28 Haziran 1921 tarihinde İzmit'in kurtuluşuna kadar şehrimizde kalmış ve mücadele etmiştir. İzmit'in işgalden kurtulmasında önemli katkı sağlayan Kara Fatma'ya savaştan sonra hizmetlerinden dolayı "İstiklâl Madalyası" verilmiştir.

Zaferden sonra kendisine bağlanan üsteğmenlik maaşını Kızılay'a bağışlayan Fatma Seher Hanım, bunun gerekçesini dönemin gazetesi Tevhîd-i Efkâr'da şöyle açıklamıştır:

"Vatanın büyük kurtarıcısı Ebedî Şef'in, layık olmadığım büyük iltifatı, beni son derece sevindirmişti. Esasen bütün emel ve arzum ile yapmış olduğum hizmetten hiçbir menfaat beklemiyordum. Bu itibarla taltif edilmiş (ödüllendirilmiş) olduğum rütbemin mukabilinde (karşılığında) verilecek maaşımı Kızılay'a terk etmekle son vazifemi yaptım."

Tansel, F.A. (1991). *İstiklâl Harbinde Mücahit Kadınlarımız*. Ankara. 26-37. (Yazarlar tarafından düzenlenmiştir.)

Görsel 3.51: Fatma Seher (ERDEN) tasviri

Görsel 3.52: Mustafa Kemal İzmir'de Fransız yazar Claude Farrere ile, 1922

Görsel 3.53: Mustafa Kemal Paşa Derince Oteli önünde, 1923

Görsel 3.54: Mustafa Kemal Paşa İzmir Tren İstasyonu'nda önünde yapılan karşılama töreninde, 1927

Görsel 3.55: Atatürk'ün naaşını getiren Yavuz Zırhlısı İzmir'de, 1938

MUSTAFA KEMAL İZMİR'DE

Mustafa Kemal, İzmir'in kurtuluşundan sonra 17 Haziran 1922 tarihinde İzmir'e gelmiştir. Bu ziyaretin amacı; Kocaeli Cephesi'ni denetlemek, annesi Zübeyde Hanım'ı karşılamak, Fransız yazar Claude Farrere (Klud Fağ) ile görüşmekti. Büyük Taarruz öncesi bölgedeki güçlerin organize edilmesi gerektiğini düşünen Mustafa Kemal, İzmir'de bulunan askerî birlikleri denetledikten sonra, 19 Haziran'da İzmir'den ayrılmıştır.

Mustafa Kemal'in İzmir'e ikinci gelişi ise İstanbul'dan gelen gazetecilerle yapacağı "İzmir Basın Toplantısı" için olmuştur. Mustafa Kemal, 16 Ocak 1923 tarihinde geldiği İzmir Tren İstasyonu'nda törenle karşılanmış daha sonra Kasrı Hümayun binasının alt salonunda basın toplantısını gerçekleştirmiştir. Millî Mücadele'nin kazanıldığı, Lozan görüşmelerinin devam ettiği tarihlerde gerçekleşen bu toplantı, Mustafa Kemal'in ilk basın toplantısı olarak bilinmektedir. İzmir Basın Toplantısı'nda dönemin önemli konuları olan "Lozan Barış Konferansı, Yeni Türk Devleti'nin temel esasları, devletin yönetim şekli ve yapılacak inkılaplar" gibi konularda görüşmeler yapılmıştır. Bu toplantı gelecek hedeflerinin belirlendiği bir toplantı olması açısından önemlidir.

Cumhuriyetimizin kurucusu Ulu Önder'in İzmir'e son yolculuğu, vefatından sonra naaşının Yavuz Zırhlısı'nda İzmir'e getirilmesiyle olmuştur. İzmir halkı, Ata'sını son kez bağrına basarak Ankara'ya gidecek olan trene uğurlamıştır.

Arar, İ. (1969). Atatürk'ün İzmir Basın Toplantısı. İstanbul.

Saroğlu, M., Torun, E., Aksu, Ş., Çelik, K. (2003). Atatürk'ün Kocaeli Ziyaretleri (Kent ve Konuşu). İstanbul. (Yazarlar tarafından düzenlenmiştir.)

3.7.

KOMŞU ŞEHİRLERİMİZ ve İLİMİZİN KARDEŞ ŞEHİRLERİ

Aynı coğrafyayı paylaşan insanların etkileşim içinde olmaları kaçınılmazdır. Bu etkileşim komşu olduğumuz iller arasında daha fazladır. Şehrimizin doğusunda Sakarya, güneyinde Bursa, güneybatısında Yalova ve batısında İstanbul yer alır. Kocaeli'nin Bursa'yla arasındaki mesafe 132 km, İstanbul ile 111 km, Yalova ile 65 km, Sakarya ile 37 km'dir.

Şimdi gelin birlikte komşu ve kardeş şehirlerimizin benzer ve farklı yönlerini tanıyalım.

KOCAELİ VE İSTANBUL

İstanbul; Roma, Bizans ve Osmanlı gibi büyük uygarlıklara başkentlik yapmış tarihî bir şehirdir. Şehre ait saraylar, surlar, ibadethaneler, çeşmeler vb. birçok tarihî eser günümüze ulaşmıştır. Türk tarihinin ünlü mimarlarından Mimar Sinan'ın İstanbul'da eserleri olduğu gibi şehrimizde de eserleri bulunur. İzmit ilçemizdeki Yeni Cuma Camisi, Dilovası ilçemizdeki Mimar Sinan Köprüsü bu eserlerden bazılarıdır.

Tarihî yönünün dışında İstanbul; coğrafi konumu, boğazı ve ekonomik faaliyetleri

ile de önemini sürdürmektedir. Kocaeli'nin İstanbul'a çok yakın olması ve her iki şehrin de Marmara Denizi'ne ve Karadeniz'e kıyısının bulunması, iki şehrin benzer özellikler taşımasında etkilidir. Her iki şehirde de sanayi gelişmiştir ve iki şehir de önemli ticaret yolları üzerinde yer almaktadır. Bu etkenlerden dolayı İstanbul ve Kocaeli diğer illerden daha fazla göç almaktadır. Göçlerle birlikte çarpık kentleşme, trafik yoğunluğu, alt yapı yetersizliği gibi sorunlar her iki şehirde de görülür.

Görsel 3.56: Süleymaniye Camisi, İstanbul

İstanbul'da muhteşem boğaz manzarası varken Kocaeli' de eşsiz körfez ve dağ manzaraları bulunmaktadır. Kayak turizminin gelişmiş olduğu Kartepe, özellikle hafta sonu İstanbul'dan yerli turist çekmektedir.

İstanbul'da gökdelenlerinin fazlalığı göze çarparken Kocaeli' de az katlı binalar vardır.

İstanbul'un camilerinin daha büyük ve kubbeli olması, kapalı çarşılarının çok olması şehrimizden farklı özelliklerindedir. Ayrıca İstanbul; Asya ve Avrupa'da topraklarının bulunması, nüfusunun fazla olması gibi özellikleri ile de şehrimizden ayrılır.

Şehrimizin İstanbul'a yakın olmasının olumlu ve olumsuz yönleri nelerdir? Araştırarak edindiğiniz bilgileri arkadaşlarınızla paylaşınız.

Görsel 3.57: Kız Kulesi, İstanbul

KOCAELİ VE BURSA

Osmanlı Devleti'ne başkentlik yapmış olan Bursa; hanları, camileri, türbeleri, kapalı çarşılarıyla tarihî bir şehirdir. **Kocaeli ve Bursa Osmanlı Devleti padişahlarından Orhan Bey Dönemi'nde fethedilmiştir.** İki şehirde de Osmanlı Dönemi'ne ait tarihî eserler bulunmaktadır. Marmara Denizi'ne kıyılarının bulunma-

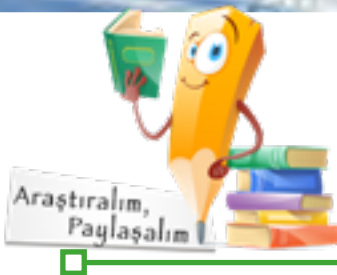
si, sanayilerinin gelişmiş olması, yeşil doğaları iki şehrin benzer özelliklerindedir. Her iki şehirde de kayak merkezinin bulunması, kış turizmini arttırmaktadır. Bursa'da tekstil sanayisi gelişmişken Kocaeli'de kimya sektörü öne çıkmaktadır. İki şehirde de otomotiv sektörünün gelişmiş olması dikkat çekicidir.

Görsel 3.58: Bursa'nın genel görünümü

Görsel 3.59: Uludağ, Bursa

Kocaeli ve Bursa'da otomotiv sektörünün gelişmiş olmasının, bu şehirlerin gelişimine etkilerini araştırarak edindiğiniz bilgileri sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

KOCAELİ VE YALOVA

Yalova, yeşil doğası ve temiz kıyılarıyla ilgi çeken şehirlerimizdendir. Kaplıcalarının fazlalığı ve güzelliğiyle sağlık turizminde şehrimize oranla daha fazla gelişmiştir. **Yalova Termal** ve **Armutlu Kaplıcaları** ülkemizin önemli kaplıcaları arasında yer almaktadır. **Atatürk**

Köşkü, **Kurşunlu Hamamı**, **Yürüyen Köşk** Yalova'nın önemli yapılarındandır. Çınar ağaçları, şehrimizde ve Bursa'da olduğu gibi Yalova'da da önemlidir. "**Tarihî Çınarlı Yol**" turizm yolu ilan edilmiş ve çınar ağaçları koruma altına alınmıştır.

Görsel 3.60: Yalova'nın genel görünümü

Görsel 3.61: Safran Deresi, Yalova

Yalova'nın nüfusu şehrimize göre daha azdır, sanayisi de Kocaeli'ye göre daha az gelişmiştir. Ancak seracılık faaliyetleri ve süs bitkisi yetiştiriciliği daha fazladır. Yalova'nın şehrimizden farklı bir diğer yönü ise Karade-

niz'e kıyısının bulunmamasıdır. Bu nedenle Kocaeli' de hem Karadeniz hem de Akdeniz iklimi görülürken Yalova'da Akdeniz iklimi hâkimdir.

KOCAELİ VE SAKARYA

Görsel 3.62: Sakarya'dan bir görünüm

Şehrimize en yakın il olan Sakarya, adını Sakarya Nehri'nden almıştır. İklimi ve yeşil doğası ile şehrimizle benzer özellikler göstermektedir. Ormanlık alanların fazla oluşu her iki ilin de kerestecilik faaliyetlerinin gelişmesini sağlamıştır. Kocaeli ve Sakarya arasında bulunan **Sapanca Gölü** doğal güzelliğiyle turizm faaliyetlerini arttırmaktadır. Göl yakınında bulunan tesisler ve oteller iki şehrin de ekonomisine katkı sağlar.

Şehrimiz gibi Sakarya da önemli bir kavşakta bulunur. İstanbul-Ankara yönünde işleyen

kara ve demir yolları, bu iki şehirden geçmektedir. Sakarya Ovası'nda tarımsal faaliyetler yoğunudur, bu da tarımsal faaliyetleri şehrin ekonomisinde ilk sıralara taşır. Tarımsal faaliyetlere bağlı olarak gıda sanayisi gelişmiştir. Ayrıca otomotiv sektörü oldukça gelişmiş olan Sakarya, bu yönüyle ilimizle benzerlik göstermektedir. Sakarya'nın Marmara Denizi'ne kıyısının bulunmaması, nüfusunun Kocaeli'ye oranla az olması, havaalanının olmaması şehrimizden ayrılan yönlerindedir.

Görsel 3.63: Taraklı, Sakarya

KOCAELİ'NİN KARDEŞ ŞEHİRLERİ

Görsel 3.64: Löwenburg (Lüvinbuug) Şatosu, Kassel, Almanya

Ülkemizde ve dünyada pek çok şehir, kardeş şehirler seçerek dünyadaki değişim ve gelişimleri takip etmeyi amaçlar. Ayrıca bilgi ve beceri alışverişinde bulunma, ekonomik kalkınma vb. konularda belediyelerin birbirleriyle yardımlaşması da amaçlanır. Kocaeli Büyükşehir Belediyesinin ve ilçe belediyelerinin birçok kardeş şehri bulunmaktadır. Kocaeli Büyükşehir Belediyesinin kardeş şehirleri şunlardır: 1994 yılında Çin'den **Zhenjiang (Tinsyen)**, 1999 yılında Almanya'dan **Kassel (Kası)**, 2002 yılında Güney Kore'den **Ulsan (Ultsen)**, 2009 yılında ABD den **Maryland (Merilind)**,

2012 yılında Tunus'tan **Sousse (Sous)**, 2017 yılında Rusya Federasyonu Tataristan Cumhuriyeti'nden **Almetyevsk (Almityısk)**. Bunlardan Almetyevsk şehri Kocaeli ile sanayi yönünden benzerlikler taşımaktadır. Kültürel benzerlikler ve tarihsel bağlar iki şehrin ilişkilerini güçlendirmektedir. Şehrimizin yapılarının daha büyük olması ve yeşil doğası, Almetyevsk şehrinde ayrılan yönleridir.

Türkiye'den ise Kars, **Ardahan**, **Gümüşhane** ve **Rize** kardeş ilan edilen şehirler olmuştur.

Görsel 3.65: Maryland şehri, Baltimore (Baltimor), ABD

Ülkemizdeki kardeş şehirlerimizden birini seçiniz. Şehrimizle benzer ve şehrimizden farklı yönlerini araştırınız. Edindiğiniz bilgileri sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

4. ÜNİTE

ŞEHİRİM ÇALIŞIYOR

Ünite Konuları

- 4.1. İlimizde Ekonomik Faaliyetler
- 4.2. Üreten Şehir Kocaeli
- 4.3. Kocaeli'de Turizm
- 4.4. Kocaeli'de Ulaşım ve İletişim

4. ÜNİTE:

ŞEHRİM ÇALIŞIYOR

4.1.

İLİMİZDE EKONOMİK FAALİYETLER

Görsel 4.1: Sanayi

Görsel 4.2: Tarım

Görsel 4.3: Ulaşım

Görsel 4.4: Hayvancılık

Görsel 4.5: Ticaret

İlimizin ekonomik açıdan gelişmesinde yukarıdaki görsellerde yer alan ekonomik faaliyetlerden hangisi daha ön plandadır, hiç düşündünüz mü?

Kocaeli, ülke ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. Coğrafi konumu ve iklim özellikleriyle çeşitli ekonomik alanlarda ön plandadır. İlimizin ekonomisi büyük ölçüde sanayiye dayalıdır. Bunun yanında tarım, hayvancılık, ormancılık, ticaret ve ulaşım faaliyetleriyle de ülke ekonomisine önemli katkılarda bulunur. Kocaeli, Türkiye ekonomisine en çok katkıda bulunan iller arasında ön sıralarda yer alır.

İlimizde uyum içinde çalışan kurumlar, ekonominin canlanmasına katkıda bulunmaktadır. Başta Kocaeli Valiliği olmak üzere Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Kocaeli Sanayi Odası, ticaret odaları, sivil toplum kuruluşları vb. birlikte hareket ederek ilimizin ekonomisini zirveye taşımak için çalışmaktadır.

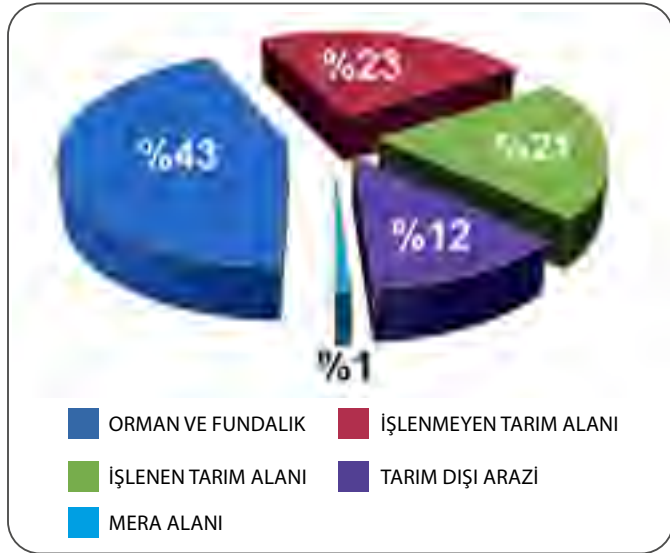

TARIM

Kocaeli'de sanayi ön plana çıktığı için tarıma ayrılan toprakların oranı ve kullanımı giderek azalmaktadır. Tarıma ayrılan topraklar azalsa da tarımda modern yöntemlerin kullanılması tarımsal verimliliği arttırmıştır.

İlimizde, toprağın verimine ve iklim farklılıklarına bağlı olarak tarım ürünleri çeşitlilik göstermektedir. İlimizin güneyinde, özellikle İzmit Körfezi çevresinde sebze ve meyvecilik yapılmaktadır. İç kesimlerde buğday, arpa, yulaf, mısır; kuzey kesimlerde fındık ve keten tohumu yetiştirilmektedir. Ayrıca ilimizde zeytin, süs bitkisi, şeker pancarı, tütün, ayçiçeği üretimi ve seracılık yapılmaktadır.

İzmit, Karamürsel, Gölcük, Körfez, Kandıra, Gebze gibi ilçelerde tarımsal faali-

Grafik 4.1: Kocaeli'nin tarım arazisi dağılım oranları

yetler yoğun olarak yapıldığından bu ilçelerin kırsal kesimlerinde nüfus ve yerleşmenin az da olsa arttığı görülmektedir.

Görsel 4.6: İlimizde sebze üretimi

Görsel 4.7: Fındık üretimi

İlimizin kırsal kesimlerinde nüfus ve yerleşmeyi arttırmak için tarımda ne gibi çalışmalar yapılabilir? Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

HAYVANCILIK

Görsel 4.8: İlimizde kümes hayvancılığı

Kocaeli'de sanayinin yoğun olması ve ormanların geniş yer kaplaması çayır ve mera alanlarını azaltmakta buna bağlı olarak mera hayvancılığı gerilemektedir. Besi hayvancılığı ise gelişmektedir.

İlimizin büyük şehirlere yakın olması ve nüfus yoğunluğunun fazla olması kümes hayvancılığını arttırmıştır. Kümes hayvancılığının

Görsel 4.9: İlimizde besi hayvancılığı

yanında arıcılık, balıkçılık, koyun, keçi ve manda yetiştiriciliği de yapılmaktadır.

Kandıra, İzmit, Körfez, Gebze, Karamürsel ilçelerinin kırsal kesimlerinde hayvancılık faaliyetleri daha yoğundur. Bu kesimlerde hayvancılığa bağlı nüfus ve yerleşme az da olsa artmaktadır.

Görsel 4.10: İlimizde arıcılık

Görsel 4.11: İlimizde balıkçılık

ORMANCILIK

Kocaeli, orman bakımından zengindir. Doğal güzellikleriyle dikkat çeken ormanlarımız, ilimizin Karadeniz'e bakan kesimlerinde ve Samanlı Dağları'nda yoğun olarak görülmektedir. Bu alanlar, tarıma ve yerleşmeye uygun değildir.

Ormanlar, ekonomiye de katkıda bulunmaktadır. Özellikle Gebze'nin kuzey ve kuzeydoğusunda ekonomik değeri yüksek olan sahil çamı, karaçam, kızılçam, sedir, kavak gibi ağaçlar yetiştirilmektedir. Bu ağaçlar ilimizdeki kâğıt, mobilya, inşaat gibi sanayilerin ham maddelerini oluşturarak ormancılığa dayalı sanayinin gelişmesinde önemli bir rol oynar. Ormancılık faaliyetleri dolaylı da olsa nüfusun artmasında etkili olmaktadır.

Görsel 4.12: Ormancılık

YER ALTI VE YER ÜSTÜ KAYNAKLARI

Kocaeli'de barit, dolomit, fosfor, kuvarsit, bakır, mermer yatağı ve taş ocağı az sayıda bulunur. Güneş ve rüzgâr enerjisinden elektrik enerjisi üretimi için de çalışmalar yapılmaktadır. Ayrıca **Yuvacık Barajı**'ndan hidroelektrik

enerjisi üretilmekte, Namazgah Barajı'nda ise bu yöndeki çalışmalar devam etmektedir. İlimiz yer altı ve yer üstü kaynakları bakımından zengin olmadığından bu kaynakların nüfus ve yerleşmeye etkisi çok azdır.

Görsel 4.13: Yuvacık Barajı

SANAYİ

Görsel 4.14: İlimiz sanayisinden kesitler

Kocaeli, İstanbul'dan sonra sanayisi en çok gelişen ildir. İlimiz; İstanbul'a yakınlığı, ulaşım ağlarının üzerinde yer alması, önemli limanlara sahip olması gibi nedenlerle sanayi yatırımları için cazibe merkezi durumundadır. Tüm bunlar, başarılı bir sanayileşme sürecini beraberinde getirmiştir.

Osmanlı Dönemi'nde dokuma ve kâğıt sanayisi ile başlayan sanayileşme, petrokimya sanayisiyle gelişmiştir. Organik kimya, metal, gıda, ilaç, boya, otomotiv ve yedek parça gibi sanayi dallarıyla çeşitlilik kazanmıştır. Sanayi-

leşmenin ilk yıllarında Körfez'in doğu kesimleri ve Yarımca'da görülen sanayi kuruluşları günümüzde Gebze, Dilovası, İzmit, Kartepe civarında yoğunlaşmıştır.

Sanayinin nüfus ve yerleşme üzerindeki etkisi diğer ekonomik faaliyetlere göre daha fazladır. Sanayinin gelişmesi ve iş bulma imkânlarının fazlalığı ilimize olan göçleri arttırmıştır. Alınan göçlerle şehrimizin nüfusu da hızla artmıştır. Sanayinin gelişmesi aynı zamanda köyden şehre yapılan göçleri hızlandırmış ve şehir merkezlerinde nüfusu arttırmıştır.

İstanbul Sanayi Odasının 2017 yılı verilerine göre ülkemizin en büyük 500 sanayi kuruluşundan 82'sinin ilimizde bulunduğunu biliyor musunuz?

Bunu biliyor muydunuz?

Görsel 4.15: İlimizde çarpık kentleşme

Görsel 4.16: Kocaeli'de kentsel dönüşüm

İlimizde sanayileşmenin artmasıyla ticari faaliyetler canlılık kazanmıştır. Ticaretle birlikte limanlar önem kazanmış, fabrikalar kıyılarda yoğunlaşmış ve yerleşmeler şehir merkezinin dışına doğru genişlemiştir. Ana ulaşım yolları üzerinde gelişen sanayinin de etkisiyle fabrikalarda çalışanların barınma ihtiyacı doğmuştur. Bu nedenle sanayiye yakın alanlarda yeni yerleşmeler ortaya çıkmıştır. Bu durum, sanayi alanları ile yerleşim alanlarının iç içe geçmesine yol açarak çarpık kentleşmeye neden olmuştur. Çarpık kentleşmenin en belirgin örneği Gebze-İstanbul arasında görülür.

Sanayileşmeyle ortaya çıkan sorunların çözülebilmesi için önemli çalışmalar yapılmaktadır. Yapılan çalışmalardan biri, sanayinin planlı bir yapı içerisinde düzenlenmesi amacıyla kurulan organize sanayi bölgeleridir. İlimizde 13 OSB (organize sanayi bölgesi) bulunmaktadır. Bunlardan bazıları **Gebze OSB**, **Plastikçiler OSB**, **Dilovası OSB'dir**. Diğer bir çalışma ise Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından "**Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Projesi**" kapsamında yapılan planlı yerleşim alanlarıdır.

Görsel 4.17: Gebze Organize Sanayi Bölgesi

İlimizde bulunan fabrikaların nüfus ve yerleşmeye etkisini açıklayınız.

Görsel 4.18: Yarımca Limanı

TİCARET

Kocaeli'nin önemli ulaşım yollarının üzerinde bulunması, ulusal ve uluslararası pazarlara yakınlığı ticaretin gelişmesini sağlamıştır. Son yıllarda sanayi ve tarım ürünlerindeki çeşitliliğin artması, ticari faaliyetleri daha da arttırmıştır. Bu faaliyetler, şehrin ekonomisine canlılık kazandırmıştır. İzmit'te **Istiklal Caddesi**, **Kalaycılar (Bakırcılar) Caddesi**, **Kuyumcular Çarşısı**, **Fethiye Caddesi** ve **yürüyüş yolu**; Gölcük'te **Amiral Sağlam Caddesi**, **Preveze Caddesi**; Gebze'de **Şehit**

Numan Dede Caddesi, **Kızılay Caddesi**, **Millet Caddesi** şehir ticaretinin geliştiği yerlerdendir. Ayrıca alışveriş merkezleri de ticaret hayatına canlılık katmaktadır. Ticaretin gelişmesiyle ilimiz, diğer illerden göç almaktadır.

Kocaeli'de limanlar, sanayide olduğu gibi ticarete de önemli bir yere sahiptir. İlimizde bulunan 35 liman tesisi, bir doğal liman olan İzmit Körfezi çevresinde yoğunlaşmıştır. Kocaeli'nin bir liman kenti olması ve yabancı yatırımcılar tarafından desteklenmesi, uluslararası ticaretin gelişmesini ve ilimizin yurt dışından göç almasını sağlamıştır. Hem ülke içinden hem de ülke dışından alınan göçlerle nüfus artmıştır.

Görsel 4.19: Kuyumcular Sokağı, İzmit

ULAŞIM

Kocaeli, ülkemizin en önemli geçiş noktalarından birini oluşturur. İlimiz, Avrupa'yı Asya'ya bağlayan kara ve demir yolları üzerinde bulunur. Ayrıca Cengiz Topel Havalimanı ve İzmit Körfezi'ndeki Derince ve Yarımca Limanı

ülkemizin dünyaya açılan kapılarından biridir. Kocaeli'nin gelişmiş ulaşım olanaklarına sahip olması ülke ekonomisine katkı sağlamaktadır. Bu da nüfusun artmasında etkili olmaktadır.

Görsel 4.20: Cengiz Topel Havalimanı

Görsel 4.21: Kocaeli'de kara ulaşımı

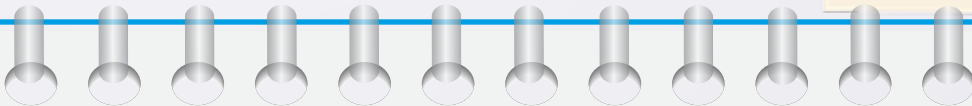
KOCAELİ'NİN EKONOMİK GELİŞİME AÇIK ALANLARI

Kocaeli'de tarım, ticaret ve turizm ekonomik gelişmeye açık alanlardır. İlimizde, tarıma yönelik yatırımların çoğalması ve tarımda modern yöntemlerin kullanılması yönündeki projelerle üretim arttırılmaktadır. İlimizin dünya ticaretinde önemli bir yere sahip olması için çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalar kapsamında, üretici ve alıcıları buluşturan bir

pazar oluşturulmaktadır. İklimi ve doğal güzellikleriyle turizm açısından birçok avantaja sahip olan ilimizde fuar ve kongre turizminin de geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Bunun için şehrin sosyal ve kültürel olanaklarının turizme yönelik arttırılmasına önem verilmektedir.

İlimizin gelişiminde en önemli ekonomik unsurun sanayi olmasının nedenleri nelerdir? Yazınız.

SIRA
SİZDE

4.2.

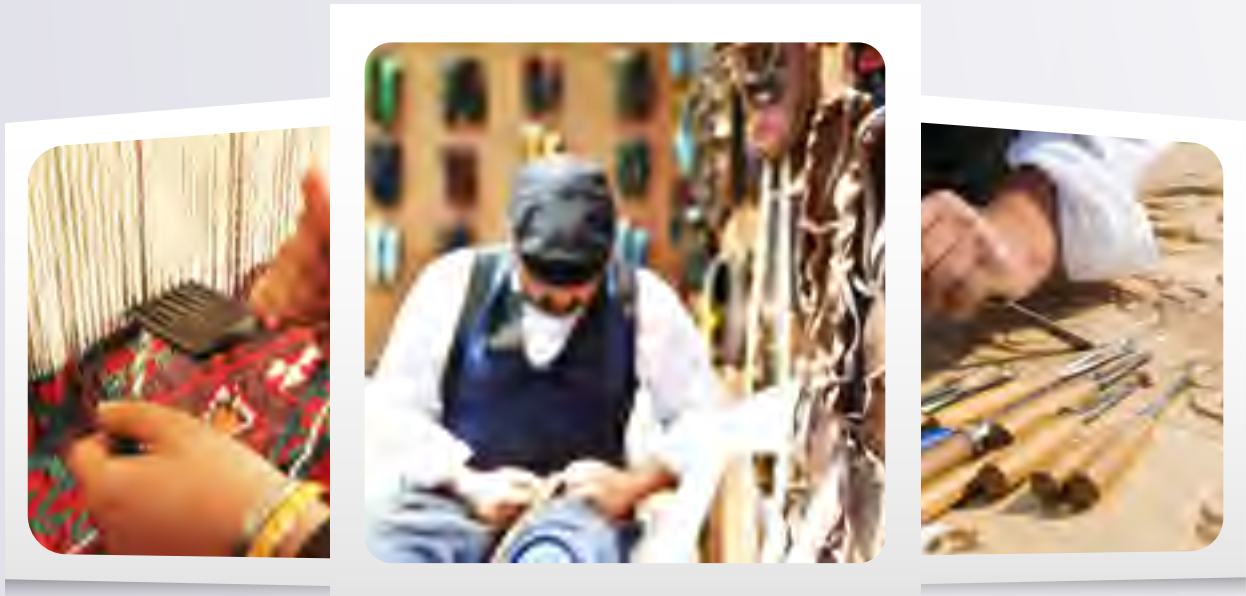
ÜRETEN ŞEHİR KOCAELİ

Şehrimizin yüzyıllardır ticaret yolları üzerinde bulunması, ticari hayatın canlılığını ve meslek çeşitliliğini beraberinde getirmiştir. Bu meslek çeşitliliği aynı zamanda birçok zanaat alanını da barındırmaktadır.

Her toplumun kendi millî unsurlarını yansıtan zanaat alanları vardır. Bu zanaat alanları, ortaya çıktıkları coğrafyadaki ihtiyaçlara ve mal-

zemelere bağlı olarak çeşitlenmektedir.

Çarşılar, her dönemde zanaatkârlara ev sahipliği yapmıştır. İzmit'te bulunan **Yukarı Pazar Mevkisi** ve **Kalaycılar (Bakırcılar) Çarşısı** eski çarşılar örnek gösterilebilir. Günümüzde şehir merkezlerinin dışında açılan alışveriş merkezleri ticaretin bir bölümünü buralara kaydırsa da ticaret için çarşılar hâlâ önemini korumaktadır.

Görsel 4.22: Günümüzde varlığını sürdüren zanaatlardan dokumacılık, ayakkabıcılık, oymacılık

MESLEKLER ve ZANAAT ALANLARI

Halicilik	Fırıncılık	Yemencilik	Dellaklık (Tellaklık)
Beygircilik	Kasaplık	Oymacılık	Sepetçilik
Arabacılık	Kuru kahvecilik	Pabuççuluk (Ayakkabıcılık)	Kâtiplik
Aktarlık (Baharatçılık)	Manavlık	Şerbetçilik	Balıkçılık
Hancılık	Cambazlık	Keçecilik	Nalbantlık
Değirmencilik	Eskicilik	Terzilik	Helvacılık

Yukarıdaki meslek dalları ve zanaatlardan hangileri günümüzde varlığını sürdürmektedir? Düşüncelerinizi sınıf içinde paylaşınız.

Görsel 4.23: İlimizin ormanlarından bir görünüm

Kocaeli' den Bolu'ya uzanan alanda ormanlar çok olduğundan bu alana seyyahlar tarafından "ağaç denizi" adı verilmiştir. Kocaeli ve çevresinde ormanlık alanların çok olması, Osmanlı Dönemi'nde kerestecilik faaliyetlerini geliştirmişti. Osmanlı tersanelerinde kullanılan kerestelerin önemli bir bölümü buradan karşılanmaktaydı. Bu sebeple Kocaeli'de birçok kereste tüccarı bulunmaktaydı. Bu faaliyetlerle uğraşan kereste tüccarları, Osmanlı tersanelerinin olduğu kadar tersane dışında üretim yapan ahşap tekne ustalarının da ihtiyacını karşılmaktaydı.

Tüm bu faaliyetler, Kocaeli'de tersaneciliğin temellerini oluşturmuştur.

Teknolojinin gelişmesiyle ahşap gemilerin yerini çelikten üretilmiş dev gemiler almıştır. Modern üretim teknikleriyle üretilen gemiler, ülke savunması ve ekonomisine büyük katkı sunar. İlimizdeki tersanelerde gemi yapımının yanı sıra gemilerin bakım, onarım, modernizasyon ve farklı kullanım amaçlarına yönelik dönüşüm çalışmaları yapılmaktadır. Ayrıca günümüzde az sayıda usta "ahşap tekne yapım zanaatı"nı yaşatmaktadır.

Görsel 4.24: Yavuz Sondaj Gemisi

Görsel 4.25: İzmit'ten bir görünüm

İlimizin çeşitli dönemlerde yaşamış olduğu olumsuz olaylar üretim ve ticaret hayatını da etkilemiştir. Şehrimiz, gerek yangınlar gerekse tarihin birçok döneminde yaşadığı büyük yıkıcı depremlerin etkilerini kısa sürede atlatmayı başarmıştır. Tüm bu olumsuzlukların ortadan kaldırılmasında birlik, beraberlik ve yardımseverlik gibi değerler etkili olmuştur. Bunların yanında Kocaeli halkının çalışkanlığı ve üretime verdiği önem de ilimizin kalkınmasında önemli rol oynamıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında şehri tekrar imar etmek için ciddi girişimlerde bulunulmuş ve şehir eski canlılığına kavuşturulmuştur. Yapılan yatırımlarla bugün Kocaeli "marka şehir" olma yolunda hızla ilerlemektedir.

Gelişen ve değişen sanayi ile birlikte insan gücünün yerini makineler almıştır. Eskiden yapılan birçok zanaat ya unutulmuş ya da bunların yerini bugün farklı meslekler almıştır. Örneğin, ulaşım araçlarında yaşanan değişim ve gelişimle nalbantlığın yerini bugün otomobil tamirciliği ve kaportacılık almıştır. Sanayideki değişimlere rağmen günümüzde varlığını koruyan zanaatlarımız bulunmaktadır. Kültürümüzde önemli yer tutan, günümüzde de devam eden zanaatlarımızı yaşatmaya özen göstermeliyiz. İlimizde Kartepe Belediyesinin düzenlemiş olduğu "Unutulmuş Değerler Festivali" zanaatlarımızın hatırlanması ve devam ettirilebilmesi için hazırlanan etkinliklerden biridir.

Görsel 4.26: Unutulmuş Değerler Festivali, Kartepe

İlimizin kültürel mirasını günümüze taşıyan zanaat ürünlerinden bazıları şunlardır:

EL EMEĞİ GÖZ NURU **HEREKE HALISI**

Görsel 4.27: Halı dokuyan kadınlar

İlimizde varlığını devam ettiren zanaat dallarından biri, Türk kültürünün ayrılmaz bir parçası olan halı dokumacılığıdır. Eskiden neredeyse her evde halı tezgâhı bulunurdu. Özene bezene işlenen halılar satılarak ekonomik bir kazanç da elde edilirdi.

Hereke ipek halısı, Türk halıları içinde ayrı bir öneme sahiptir. Türk motiflerini ve renklerini günümüze aktarmayı başarmıştır. Hereke halılarının uzun ömürlü olmasını sağlayan en önemli özellik, örme tekniğidir. "**Gördes düğümü**" diye de bilinen bu teknik, çift düğüm tekniğidir. 1843 yılında Sultan Abdülmecit Dönemi'nde Hereke'de kurulan dokuma fabrikası (Hereke Fabrika-i Hümayunu) başlarda Osmanlı saraylarının ipekli döşemelik ve perdelik ihtiyacını karşılamıştır. Fabrikada, 1891 yılından sonra halıların seri üretimine geçilmiştir. Üretilen halılar zamanla dünyanın en iyi halılarıyla yarışacak düzeye gelmiş ve birçok uluslararası fuarda birincilik ödülü almayı başarmıştır.

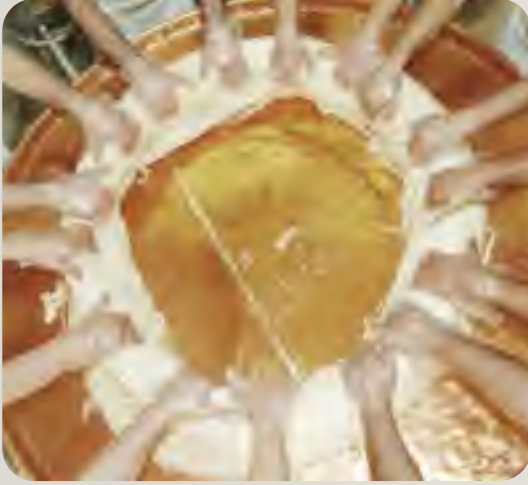
Görsel 4.28: Hereke ipek halısı dokuma

**SIRA
SİZDE**

Fabrikalarda halıların seri üretimine geçilmesiyle evlerdeki halı tezgâhları varlığını devam ettirebilmiş midir?
Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

HÜNERLİ ELLERDE YOĞRULAN LEZZET PİŞMANIYE

Görsel 4.29: El yapımı pişmaniye üretimi

Görsel 4.30: Modern tesislerde pişmaniye üretimi

Pişmaniye, şehrimize ait ürünlerden biridir ve Türk mutfağının zengin tatlı çeşitlerinden olan helvanın bir türüdür. Yöre halkı pişmaniye'yi "tel helva" olarak da adlandırmaktadır. Osmanlıdan günümüze hünerli ellerde yoğrularak gelen pişmaniye; beyaz şeker, buğday unu, tereyağı ile gerektiğinde çeşni ve katkı maddeleri de ilave edilip tekniğine uygun olarak yapılır. Kendine özgü bir lezzet ve hafifliğe sahip olan pişmaniye, ilimizde düzenlenen şenlik ve festivallerin vazgeçilmezidir. İzmit denince akla ilk gelen marka ürünlerden biri olmayı başarmıştır. Üretimi şehrimize ekonomik katkı sunar. Ayrıca pişmaniye dükkanları, akşam saatlerinde rengârenk ışıklarıyla göz kamaştırır.

Kültürümüzde, bir yeri ziyaret eden insanların o yöreye has ürünleri olarak

yakınlarına hediye etmesi geleneği vardır. İzmit'e yolu düşenlerin hediye olarak genellikle pişmaniye'yi tercih ettiği görülmektedir. Kocaeli'nin birçok yerinde pişmaniye dükkanlarıyla karşılaşacağımız gibi ülkemizde hatta dünyanın başka yerlerinde de karşılaşabiliriz. 2009 yılında Kocaeli pişmaniye üreticileri 1040 metre pişmaniye çekerek pişmaniyenin "Dünyanın en uzun tatlısı" unvanı ile Guinness (Gines) Rekorlar Kitabı'na girmesini sağlamıştır.

Günümüzde teknolojik gelişmeler pişmaniye üretimine katkı sağlamıştır. İnsan gücünün yanında makinelerin de kullanılması üretimi artırmıştır. Pişmaniye üretiminde makineler kullanılsa da pişmaniye ustalarının önemi azalmamıştır.

Görsel 4.31: Pişmaniye

USTA ELLERDE ÖRÜLEN KARAMÜRSEL SEPETİ

Sepet örmeciliği, ilimizde devam etmekte olan bir zanaattır. Karamürsel sepetinin üretimi çok eskilere dayanır. Yörede dalından toplanan meyvelerin bozulması ve muhafaza edilebilmesi için üretimine başlanmıştır. Karamürsel'de meyve bahçelerinin çok olması, sepetin hammaddesi olan kestane ve fındık ağacının bulunması sepet örmeciliğinin gelişiminde etkili olmuştur. Karamürsel sepetinde tutma yeri yoktur. Bu yüzden sepete ip geçirilerek sepetin belde ya da sırtta taşınması sağlanır. Böylece bahçelerden meyvelerin toplanması da kolaylaşır. Ustalarının kestane ya da fındık ağaçlarının çubuklarından özene bezene ördüğü sepetler; kiraz, zeytin gibi meyvelerin ezilmesini ve zedelenmesini önler. Sepetin örgülerinin arasındaki boşluklar, meyvelerin hava almasını ve biriken suyun örgülerin arasından akmasını sağlar. Teknolojinin gelişmesiyle sepete duyulan

ihtiyaç azalmış, bu durum sepet örmeciliğini olumsuz etkilemiştir. Günümüzde süs eşyası ve hediyelik eşya olarak da üretilen Karamürsel sepetleriyle azalan sepet satışı arttırılmaya çalışılmaktadır. Ancak sepete duyulan ihtiyaç azaldığından sepet ustaları da günden güne azalmaktadır.

Görsel 4.32: Karamürsel sepeti yapımı

OKUMA PARÇASI

Bir Deyim Bir Hikâye

Osmanlı padişahlarından Sultan Abdülaziz, bir gezi için Hereke'ye gelmiş. Bunu duyan Karamürsel halkı, padişaha bir hediye götürmek istemiş. Yörenin zengin topraklarında çok çeşitli meyve ve sebze yetişirmiş. Mevsimlerden yaz olduğu için hediye olarak padişaha kiraz götürmeye karar vermişler. Kirazlar iri mi iri, lezzetli mi lezzetliymiş. Hazırlıklar hemen başlamış. Tarladaki kirazlar itina ile seçilerek sepete doldurulmuş.

Karamürsel ahalisi Hereke'ye vardığında oldukça değişik ve sade hediye gören Abdülaziz Han, şaşkınlıkla hediye sepetini şöyle bir süzmüş. İçinde ne olduğunu merak etmekten kendini alamamış. Derhâl gümüş bir tepsi getirilip sepetin içindekiler tepsiye boşaltılmış. Tepsi kirazları alınca Abdülaziz Han hayretle şöyle mırıldanmış: "Sepeti ufak tefek gördük amma içindekini tepsiye sığdıramadık!" İşte o gün bu gündür "Ufak tefek gördün de Karamürsel sepeti mi sandın?" sözü söylenmektedir.

<http://www.karamursel.gov.tr/karamursel-sepeti> (Yazarlar tarafından düzenlenmiştir.)

Görsel 4.33: Karamürsel sepeti ve kirazlar

4.3.

KOCAELİ'DE
TURİZM

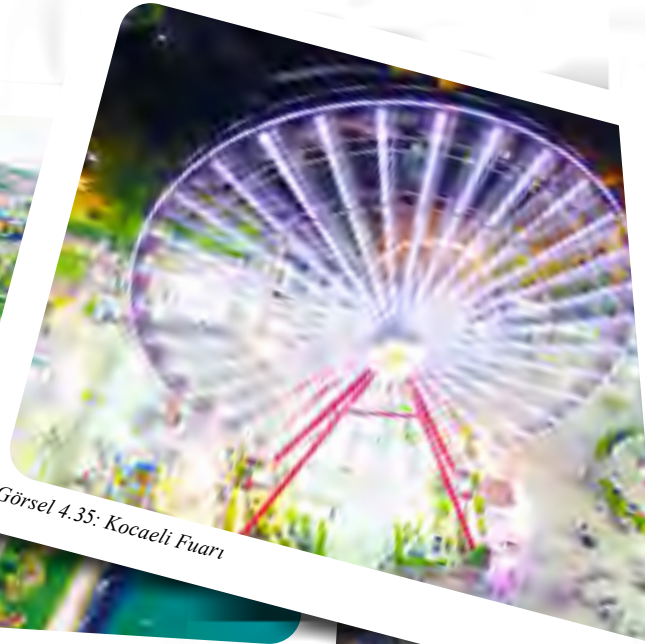
Dinlenme, eğlenme, görme, tanıma vb. amaçlarla yapılan gezilere **turizm** denir. Bu amaçlarla geziye çıkan kişiye ise **turist** denir. İnsanlar farklı kültürleri turistik geziler sayesinde yakından tanır. İlk çağlardan beri yerleşim yeri olan Kocaeli, birçok medeniyete ev sahipliği yaptığından zengin bir kültürel mirasa sahiptir. Kültürel mirasımız içinde yer alan tarihî eserler, şehre kimlik kazandırmakta aynı zamanda ilimize yerli ve yabancı turist çekmektedir. Kocaeli'de bulunan tarihî eserler, tüm olumsuzluklara rağmen günümüze kadar ulaşmayı başarabilmiştir. Çoban Mustafa Paşa Külliyesi, Pertev Mehmet Paşa Külliyesi, Mehmet Bey (Fevziye) Camisi, Gazi

Süleyman Paşa (Orhan) Camisi, Eskihisar Kalesi, Mimar Sinan Köprüsü, Fatih Sultan Mehmet Otağı, Kaiser II. Wilhelm (Kayser II. Vilhelm) Köşkü, Üç Tepeler Tümülüsleri, Gültepe Nekropolü, Süleyman Paşa Hamamı, Pembe Köşk, Saat Kulesi günümüze kadar ulaşmayı başarabilen eserlerden bazılarıdır.

Müzeler bakımından oldukça zengin olan Kocaeli'de; Kasrı Hümayun (Av Köşkü), Osman Hamdi Bey Evi ve Müzesi, Arkeoloji ve Etnografya Müzesi, Atatürk ve Redif Müzesi, Seka Kâğıt Müzesi, gemi müzeleri (Gayret, Yarhisar, Hızır Reis) kültürel mirasımızı tanınamızda bizlere yardımcı olur.

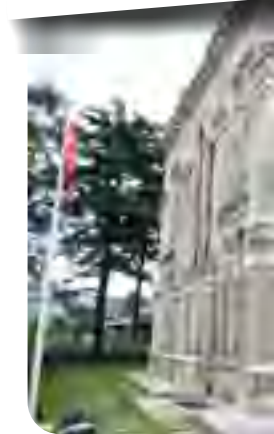
Görsel 4.35: Kocaeli Fuarı

Görsel 4.34: Sekapark

Görsel 4.36: Lale Festivali'nden bir görünüm

İzmit'te tarihî Kapanca Sokak'ta bulunan evler, Gölcük'te Saraylı Evleri ve Değirmendere'nin sembolü haline gelen Tarihî Yalı Evleri şehrimizin tarihsel ve kültürel mimarisini gözler önüne sermektedir. Kocaeli'de tarihe damga vurmuş şahsiyetlerin bulunduğu anıt mezarlar, şehrin ruhunu yansıtmaktadır. Hannibal, Tökeli İmre, Akça Koca Bey Anıt Mezarı ve "Ölünce beni öyle bir yere gömün ki sırtım dağlara dayansın, kucağıma denizi verin. Daima donanmamı göreyim." diyen Karamürsel Bey'in Anıt Mezarı ilimizde yer alır. İzmit'te Seyyid Ese Dede, Gebze'de Kadı Fazlullah Efendi ve Malkoçoğlu Mehmet Bey, Gölcük'te Sultan Baba Türbesi ilimizde sıkça ziyaret edilen türbelerden bazılarıdır.

Şehrimizin kendine özgü yöresel oyunla-

rı, festivalleri, giysileri, el sanatları, yemekleri, düğünleri vb. vardır. Kocaeli; tel tel ayrılan pişmaniyesi, yürüyüş yolunu süsleyen ulu çınarları, dünyaca tanınan ve Hereke'de doku nan ipek halıları, Kandıra'da üretilen kendine has bezi ve daha saymakla bitiremeyeceğimiz pek çok güzelliği ile gelecek kuşaklara büyük bir zenginlik sunmaktadır. İlimizde bulunan Darıca Faruk Yalçın Hayvanat Bahçesi ve Botanik Parkı, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Uluslararası Fuar Merkezi, Kocaeli Fuarı, İzmit Olimpik Buz Sporları Salonu sosyal açıdan önemlidir. Ayrıca sahilleri, kültür merkezleri, alışveriş merkezleri, çarşıları da kültür, turizm ve sanat açısından şehrimizi önemli kılmaktadır.

SIRA
SİZDE

İlimizde bulunan tarihî ve kültürel değerlerin turizm faaliyetlerine katkıları nelerdir? Sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız.

Görsel 4.37: Çoban Mustafa Paşa Külliyesi

Görsel 4.38: Derince Harikalar Sahili

Görsel 4.39: Kasr-ı Hümayun

Görsel 4.40: Pembe Kayalar, Keşken

Görsel 4.41: Bayramoğlu Yarımadası, Darıca

Kocaeli, tarihî mekânları ve kültürel özelliklerinin yanı sıra doğal güzellikleriyle de turizm açısından önemli bir şehirdir. Kocaeli'nin Marmara Denizi'ne ve Karadeniz'e kıyısının bulunması deniz turizmini olumlu etkilemektedir. Bu kıyılar boyunca biri Karamürsel'de, beşi Kandıra'da olmak üzere toplam altı mavi bayraklı plaj, yerli ve yabancı turist sayısını arttırmaktadır. Ayrıca ilimizin Sapanca Gölü'ne kıyısının bulunması da turist sayısının artmasına katkı sağlar.

Kocaeli'de ormanlık alanların yoğun oluşu, doğal güzellikleri beraberinde getirmektedir. İlimizde Ballıkayalar, Beş-

kayalar, Kuzuyayla, Uzuntarla, Suadiye, Eriklitepe, Gaziler Dağı ve Uzunkum Tabiat Parkı bulunmaktadır. Bu parklarda çok sayıda bitki ve hayvanı bir arada görmek mümkündür. Tabiat parkları; doğa yürüyüşü, binicilik, kuş gözlemciliği, dağcılık gibi etkinliklerle doğa turizmine katkı sunmaktadır. İlimizde bulunan ve 1000 km'yi aşan yürüyüş parkurları, doğada zaman geçirmemize olanak sağlamaktadır. Ayrıca Kocaeli Büyükşehir Belediyesinin yapımını tamamladığı Ormanya Projesi, ilimizin doğa turizminin gelişmesinde etkili olmaktadır.

Görsel 4.42: Altınoluk Yaylası yürüyüş parkuru

Görsel 4.43: Ormanya Doğal Yaşam Parkı

Kocaeli, kış turizmine elverişli bir şehirdir. Kartepe kayak merkezi, karın yağmasıyla yerli ve yabancı turist akınına uğramaktadır. Kartepe'de yol boyunca sıralanan tesisler ve dağın zirvesindeki kayak merkezi, ilimizin ekonomisine katkı sağlamaktadır.

Kartepe'nin yüksek kesimlerinden Sapanca Gölü ve İzmit Körfezi'nin eşsiz manzarasını izlemek, ziyaretçilerin güzel anlar yaşamasını sağlar. Kartepe'de yaz aylarında kongre turizmi canlanır. Ayrıca doğa sporlarının yapılması da turizm faaliyetlerini arttırmaktadır.

Görsel 4.44: Kartepe'de kış turizmi

Görsel 4.45: Kartepe'de yaz etkinliklerinden bir görünüm

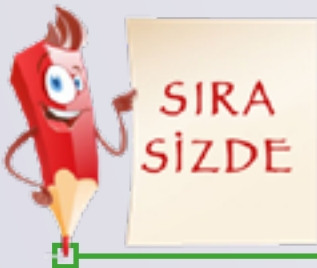
Görsel 4.46: Maşukiye'de doğa turizmi

Maşukiye'de bulunan tesisler, Yuvacık Barajı çevresi ve ilimizin birçok yerinde bulunan mesire alanları turizmimize katkı sağlamaktadır. Özellikle hafta sonları doğayla buluşmak isteyen ziyaretçiler, il turizmini geliştirmektedir. Türk kültüründe önemli bir yeri olan misafirperverliği, ilimiz ve ülkemize gelen ziyaretçilere gösterdiğimiz için yerli ve yabancı turist sayısı her geçen yıl artmaktadır.

Kocaeli'ye gerek turist olarak gerekse ticaret amacıyla gelen kişi sayısının artmasıyla otel sayılarında ve kapasitelerinde artış ol-

maktadır. İlimizde bazıları beş yıldızlı olmak üzere 50'nin üzerinde konaklama tesisi bulunmaktadır. Ayrıca ilimizde Yazlık Ilıcısı Termal Tesisleri, Maşukiye Şifalı Suyu ve Bahçecik'te bulunan Soğuksu Şifalı Suyu da sağlık turizmine katkı sunmaktadır.

Kocaeli Üniversitesi Derbent Turizm İşletmeciliği ve Akçakoca Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesinde eğitim alan öğrenciler, geleceğin genç turizmcileri olarak yetişmektedir. Böylece ilimizde turizm faaliyetlerinin gelişmesi desteklenmektedir.

İlimize gelen turistlere gösterilen davranışlar turizmi nasıl etkilemektedir? Sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız.

4.4.

KOCAELİ'DE ULAŞIM ve İLETİŞİM

Kocaeli; nüfusu, coğrafi konumu, ekonomik faaliyetleri, tarihî dokusu, sosyal ve kültürel faaliyetleri ile ülkemiz için önemli bir ildir. Bu özellikleri ile ilimiz, sürekli büyüyen ve gelişen bir şehir olma özelliği gösterir. Gelişmiş sanayisi ve iş bulma imkânlarının çokluğuyla cazibe şehri haline gelen Kocaeli'nin nüfusu, sürekli artmaktadır. Nüfusu fazla olan büyükşehirlerde en önemli unsurlardan biri ulaşım-
dır. **Ulaşım;** insan, eşya ya da hizmetlerin taşınması organizasyonudur. Ulaşım alt yapısını

geliştiremeyen ve çeşitliliğini arttıramayan şehirlerde ciddi sorunlar meydana gelmektedir. Özellikle büyük şehirlerde araç artışına bağlı olarak ulaşımında aksamalar meydana gelebilir. Ulaşım ağının geliştirilmesi ve çeşitliliğinin artırılmasından Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığına bağlı müdürlükler ile belediyeler sorumludur. Bu doğrultuda yol, kavşak, köprü, otopark, bisiklet yolu, raylı sistem vb. ulaşım altyapısını oluştururlar. Böylece ulaşım imkânlarından daha rahat yararlanırız.

Şimdi hep birlikte ilimizin ulaşımında yapılan çalışmaları inceleyelim.

Görsel 4.47: Osmangazi Köprüsü

OSMANGAZİ KÖPRÜSÜ

Osmangazi Köprüsü; İzmit Körfezi'ndeki Dilovası Dil Burnu ile Altınova Hersek Burnu arasında inşa edilen, 1550 metre orta açıklığı ve 2682 metre toplam uzunluğu ile dünyanın dördüncü en uzun açıklıklı asma köprüsüdür. Osmangazi Köprüsü, 1 Temmuz 2016 tarihinde hizmete açılmıştır. Şehir içi trafiğini rahatlatan köprü, İzmit Körfezi'nden geçiş süresini de önemli ölçüde kısaltmıştır.

Görsel 4.48: Bisiklet yolu ve KOBİS

KOBİS

Kocaeli, bisiklete ve bisiklet kullanımına önem veren illerden biridir. Bir bisiklet kiralama sistemi olan ve 2014 yılında kurulan KOBİS (Kocaeli Bisikletli Ulaşım Sistemi) ile Kocaeli içinde ulaşımı kolaylaştırmak, toplu taşıma sistemlerine ara imkânlar oluşturmak, kent sağlığına katkı sunmak amaçlanmıştır. Bu sistem; ilimizde sağlıklı yaşamı desteklerken trafik yoğunluğunu, gürültü ve hava kirliliğini azaltmaktadır. İlimiz, 2019 yılı itibarıyla 444 bisiklet park ünitesini ve 260 adet bisikleti bünyesinde barındırmaktadır.

ŞEHİR İÇİ TOPLU TAŞIMACILIĞI

Gelişmiş ülkelerde yerel yönetimler, trafik sıkışıklığına çözüm getirmek için toplu taşımacılığı ön plana çıkarmıştır. Toplu taşımacılık aynı zamanda ülke ve şehirlerin gelişmişlik düzeyini belirleyen ölçütlerden biridir. Toplu taşımanın tercih edilmesiyle trafikteki araç sayısı düşer. Bu durum hem trafik problemini azaltır hem de önemli ekonomik tasarruflar oluşturur. Kocaeli'de her geçen gün toplu taşıma sistemleri artmaktadır. İlimiz, şehir içi yolcu taşımacılığında Kocaeli Büyükşehir Belediyesine bağlı 89 hatta 339 otobüs ve Akçaray Tramvay İşletmesi'yle hizmet vermektedir. Akçaray Tramvay İşletmesi, yolcu yoğunluğuna bağlı olarak günde yaklaşık 300 sefer yapmaktadır.

Görsel 4.49: Tramvay

ŞEHİRLER ARASI KARA YOLU ULAŞIMI

Kocaeli, çok önemli bir geçiş güzergahında bulunmaktadır. İstanbul ile Ankara'yı birbirine bağlayan **Anadolu Otoyolu (TEM)**, **D-100 Kara Yolu** ve üçüncü köprü ile bağlantılı **Kuzey Marmara Otoyolu** ilimizden geçer. Şehirler arası yolcu taşımacılığı için ilimizde 5 adet şehirler arası terminal bulunmaktadır. Bunlar Karamürsel, Gölcük, İzmit, Kandıra ve Gebze terminalleridir. İzmit Şehirler Arası Otobüs Terminali 1999 yılında inşa edilmiştir. Bu terminalde günde 900 ile 1000 arası otobüs hizmet vermektedir.

Görsel 4.50: İzmit Otobüs Terminali

DEMİR YOLU ULAŞIMI

Kocaeli'nin önemli ticaret yolları üzerinde bulunması ve nüfusu fazla olan şehirlere komşu olması gibi etkenler ulaşımının gelişmesinde etkilidir. İlimizin sınırları içinde demir yolu güzergâh uzunluğu 72 km'dir. Kocaeli il genelindeki tren istasyonları şunlardır: Büyükderbent, Köseköy, İzmit, Derince, Körfez, Yarımca, Hereke, Tavşancıl, Diliskelesi ve Gebze İstasyonu. Hem hızlı ve hem de konforlu olan Yüksek Hızlı Tren (YHT) de ilimizden geçmektedir. Şehirler arası ulaşımında hayatımızı kolaylaştıran YHT'ler kara yolu ulaşımına kıyasla daha hızlı ve ekonomik seyahat etmenizi sağlar.

Görsel 4.51: Yüksek Hızlı Tren

Ulaşım araçlarının hayatımıza olumlu ve olumsuz etkilerini araştırarak edindiğiniz bilgileri arkadaşlarınızla paylaşınız.

Görsel 4.52: İlimizde deniz ulaşımı

DENİZ YOLU ULAŞIMI

Kocaeli’de yolcu motoru, vapur ve deniz otobüsü aracılığıyla toplu taşımacılık yapılmaktadır. Gölcük, Değirmendere, Derince, Tütünçiftlik, Yarımca, Hereke ve Darıca İskelesi’nden çeşitli güzergâhlara tarifeli seferler yapılmaktadır. Bu seferler düzenlenirken kamu çalışanlarının kurumlara, öğrencilerin okullara gidiş geliş saatleri dikkate alınmıştır.

Görsel 4.53: Cengiz Topel Havalimanı

HAVA YOLU ULAŞIMI

Günümüzde en hızlı ulaşım aracı hava yoludur. Kocaeli’de bulunan **Cengiz Topel Havalimanı**, şehir merkezine yaklaşık 20 km mesafededir. Kocaeli-Trabzon arasında düzenlenen seferle sivil havacılığa açılmıştır. Kocaeli-Trabzon uçuşlarının yanında yurt dışına da uçuşlar düzenlenmektedir.

Ulaşım ağını geliştiremeyen şehirlerde ortaya çıkan sorunları ve bu sorunlara nasıl çözümler getirilebileceğini araştırınız. Edindiğiniz bilgileri arkadaşlarınızla paylaşınız.

Toplu Taşıma Araçlarında Uyulması Gereken Kurallar:

- Toplu taşıma araçlarına binerken sıramızı beklemeliyiz.
- Toplu taşıma araçlarına binerken hamile ve çocuklu kadınlara yardımcı olmalıyız.
- Otobüslerde ön koltukların gazilere ve yaşlılara ayrıldığını unutmamalı, onlara yer vermeliyiz.
- Araçlarda yanımızdaki yolcuyla rahatsız etmeyecek şekilde oturmalıyız.
- Toplu taşıma araçlarında ilerlerken önümüzdeki yolcudan izin istemeliyiz.
- Diğer yolcuları rahatsız etmemek için toplu taşıma araçlarında yüksek sesle konuşmamalı, gürültü yapmamalıyız.
- Yüksek sesle müzik dinleyerek diğer yolcuları rahatsız etmemeliyiz.
- Araçlara kokulu yiyeceklerle binmemeliyiz.
- Bir salgın veya bulaşıcı hastalık zamanında maske takmalı ve sosyal mesafeye dikkat etmeliyiz.

Görsel 4.54: Toplu taşıma araçlarında görgü kuralları

Kocaeli il mülki sınırları içinde, vatandaşlarımızın acil durum çağrısı yapması halinde birden çok numara yerine tek numara kullanımına geçilmiştir.

Bunu Biliyor muydunuz?

112'yi arayarak ambulans, polis, jandarma, orman, itfaiye ve AFAD hizmetlerinin tek merkezden eş güdümlü olarak yürütüldüğü **Acil Çağrı Merkezi**'ne ulaşabilirsiniz.

Lütfen gereksiz yere meşgul etmeyiniz!.

Görsel 4.55: Acil durum numarası

5. ÜNİTE

ŞEHRİMDE BEN

Ünite Konuları

- 5.1. Kocaeli'de Kültür, Sanat ve Tarihi Miras
- 5.2. İlimize Kimlik Kazandıran Eserler
- 5.3. İlimizin Yetiştirdiği Şahsiyetler
- 5.4. İlimizin Somut Olmayan Kültürel Mirası
- 5.5. Kocaeli'nin Dil Özellikleri
- 5.6. İlimizde Yerel Yayıncılık
- 5.7. Kocaeli'nin Müzik Kültürü
- 5.8. Kocaeli'de Önemli Günler
- 5.9. Kocaeli'nin Çocuk ve Gençlere Sağladığı Hizmetler
- 5.10. Sporun ve Sporcunun Şehri Kocaeli

ŞEHRİMDE BEN

5.1.

KOCAELİ'DE KÜLTÜR, SANAT ve TARİHİ MİRAS

Kapanca Sokak'tan inerken yokuş tabanlarımı zorluyordu. Dün rastladığım sokak çalgıcısı hâlâ saat kulesinin altında mı acaba? Çalar mı istediğim şarkıyı? Eski tren garında sergilenen öğrenci resimlerinin içinde benimki de var mıdır? Gölcük kıyısında dizilmiş kocaman gemileri görmek için vapura mı binmeli yoksa? Sıcacık İzmit simidini martılarla paylaşarak mis gibi deniz havasını içine çekmek...

Geçen yıl baharda, kitap fuarı zamanıydı. Fevziye'den Yeni Cuma'ya yürüyüş yolundaki ağaçlar kitap açmıştı. Her sene oluyor bu. Yazık, ne kadar çok var bahara! Neyse ki dayım hafta sonu "Kartepe'ye gideriz." diye söz verdi. Kartepe demek, kardan adam demek.

Eskiden trenler yürüyüş yolundan geçermiş. Siyah beyaz fotoğraflarla babam anlatmıştı. Yarın akşam da kardeşimle beni fuardaki konsere götürecektim. Canlı canlı göreceğiz sevdiğimiz sanatçıları. Okulun açıldığı hafta da tiyatroya götürmüştü belediye sahnesinde. Yapacak ne kadar çok şey var Kocaeli'de!

Kapanca Sokak yokuşunda koltuğumun altında annemin ısmarladığı pişmaniye, tabanlarımda aynı sızı... Aşağıda, akşam güneşi kızılığında süzülen Körfez'e dönüp bakarak derin bir nefes çektim içime. Bu şehri çok seviyorum. Babaannemin yaptığı sütlü umaç çorbasından da çok hem de...

Hiç
Düşündünüz mü?

Yaşadığımız sokağı, mahalleyi, ilçeyi veya şehri sevmemizi sağlayan şeyler nelerdir?

Görsel 5.1: İzmit Kapanca Sokak, eski demir yolu ve yürüyüş yolu

*İzmit sokakları yaprak içindeydi;
Başımda unutamadığım şehrin havası;
Dilimde hep oraların şarkıları;
Ellerim ceplerimde,
Bir aşağı bir yukarı.
Sonbahar;
İzmit sokakları yaprak içindeydi.*

Orhan VELİ, Yol Türküleri'nden

Bir şehrin kendine özgü gelişme süreci içinde oluşan tüm değerleri, o şehrin kültürünü oluşturur. Bu değerlerin sonraki nesillere aktarılması, kültürün devamlılığını sağlar. Şehir özgü yemekler, giyim kuşam alışkanlıkları, dil özellikleri vb. kültürü besler. Bunların yanında şehrin tarihî süreci, doğal güzellikleri, müzeleri, kütüphaneleri, bilim ve eğitim merkezleri, tiyatroları, sinemaları, fuarları ve şenlikleri o

şehirde yaşayan kişileri aynı kültüre bağlar. Aynı kültürden beslenmek, insanlar arasındaki bağı güçlendirir.

Tarih boyunca Kocaeli; Bithynia, Roma, Bizans, Selçuklu ve Osmanlı Uygarlığı'na ev sahipliği yapmıştır. Bu sebeple şehrimiz, tarihî eserler açısından oldukça zengindir. Cumhuriyet Dönemi'nde ortaya konan eserleri de eklediğimizde bu zenginlik daha da artmaktadır.

Şehrimizin tarihî, turistik mekânlarını ve bilim, eğitim, sanat ortamlarını hep birlikte inceleyelim.

KOCAELİ'DEKİ TARİHİ MEKÂNLAR ve ESERLER

SAAT KULESİ

Saat Kulesi, Kocaeli denince akla ilk gelen eserlerden biridir. İzmit Mutasarrıfı Musa Kâzım Bey tarafından, Sultan II. Abdülhamit'in tahta çıkışının 25. yıl dönümü nedeniyle yaptırılmıştır.

1902 tarihli yapı, ünlü mimar **Vedat Bey**'in (Vedat Tek) eseridir. Yapıda inşa malzemesi olarak mermer ayrıca Hereke ve Tavşancıl'dan getirilen yöresel taş malzeme kullanılmıştır.

Görsel 5.2: İzmit Saat Kulesi

TARİHİ GAR BİNASI

Tarihî Gar Binası ve Çevre Yapıları, Kocaeli'de sembol hâline gelmiş eserlerdendir. İstanbul'dan İzmit'e kadar olan demir yolu hattı, 1871-1873 yılları arasında yapılmıştır. Ardından mimari planlarını Alman **Mimar Otto Ritter**'in (Otto Ritter) çizdiği İzmit Tren Garı inşa edilmiştir. Çevresindeki yapılar, ihtiyaçlar doğrultusunda farklı yıllarda inşa edilerek bu yapılar grubunu oluşturmuştur (1873-1910).

İlimizde İzmit Tren Garı'nın dışında Gebze, Tavşancıl, Diliskelesi, Hereke, Derince, Derbent ve Maşukiye Gar Binası da tarihî niteliklere sahip eserlerdendir.

Görsel 5.3: İzmit Tarihî Gar Binası

Görsel 5.4: Selim Sırrı Paşa Konağı, İzmit

Görsel 5.5: Saatçi Ali Efendi Konağı, İzmit

Görsel 5.6: Kaiser II. Wilhelm Köşkü, Körfez

Görsel 5.7: Demirciler Konağı, Dilovası

KONAKLAR ve KÖŞKLER

Selim Sırrı Paşa Konağı, 19. yüzyılın ikinci yarısında İzmit Mutasarrıfı Selim Sırrı Paşa tarafından yaptırılmıştır. Konağın yöresel taşlarla yapılan yüksek bahçe duvarları, antik heykellerle süslüdür. Çıkan bir yangında yok olma noktasına gelen konak, tarihî aslına uygun olarak Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından restore edilmiştir.

Saatçi Ali Efendi (Gümüşlüoğlu) Konağı, I. Abdülhamit Dönemi'nde, 1774 yılında denize hâkim bir yamaca inşa edilmiştir. İzmit'te günümüze kadar gelebilen eski tarihli konaklardan biridir. Eski Etnografya Müzesi olarak da bilinir.

Kaiser II. Wilhelm Köşkü, 1884 yılında Alman İmparatoru Kaiser II. Wilhelm'in Osmanlı İmparatorluğu'nu ziyareti nedeniyle inşa edil-

miştir. Yapımında metal çivi hiç kullanılmamış olan eserde tekne yapım tekniği uygulanmıştır. Köşkün parçaları Yıldız Sarayı'nda yapılmış ve parçalar Hereke'de çok kısa sürede birleştirilerek yapının inşası tamamlanmıştır. Köşk, İstanbul Yıldız Sarayı'nın küçük bir örneği görünümündedir.

Demirciler Konağı, Dilovası'nın Demirciler Mahallesi'nde bulunmaktadır. Konak, kalem işi süslemeleri ve mimarisiyle dikkat çekmektedir. 1825 yılında, Sultan II. Mahmut zamanında, Süleymaniye Müderrisi Abdullah Şerif Ağa tarafından yaptırılmıştır. Yakın zamana kadar harap durumdaki yapının restorasyonu (onarım ve yenileme) Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından tamamlanmıştır.

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Selim Sırrı Paşa Konağı restorasyon uygulamasıyla "Tarihî Kentler Birliği 2011 Uygulama Ödülü"nü kazanmıştır.

Bunu biliyor muydunuz?

İlimizde bulunan diğer tarihî konak ve köşkler şunlardır:

- Geniş saçaklı mimarisiyle **Portakal Hafız Konağı** (İzmit)
- İsmi renginden alan **Pembe Köşk** (İzmit)
- Cumhuriyet Dönemi mimari özelliklerini yansıtan **Eski Vali Konağı** (İzmit)
- Günümüzde İzmit Belediyesi Meslek Edindirme Kursları'na ev sahipliği yapan **Sirkeçiler (Sarı) Konağı** (İzmit)

İzmit evlerinin (geleneksel Türk evlerinin) özelliklerini araştırarak edindiğiniz bilgileri sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

KÖPRÜLER

Valide Kösem Sultan Köprüsü, 17. yüzyılda IV. Murat'ın annesi Valide Kösem Sultan tarafından Karamürsel'de Yalakdere üzerine yaptırılmıştır. Kesme taştan inşa edilen, 64 metre uzunluğunda ve üç gözlü olan köprü Osmanlı Dönemi'nde ilimizde yapılan büyük köprülerden biridir.

Kanuni Sultan Süleyman (Mimar Sinan) Köprüsü, 16. yüzyılda inşa edilmiştir. Mimar Sinan'ın eseri olması nedeniyle Mimar Sinan Köprüsü olarak da bilinir. Kesme taş malzeme

kullanılarak yapılan köprü, Dilovası ilçemizde bulunan Dil Deresi üzerindedir. Köprü'nün yıkılan korkulukları sonradan yenilenmiştir.

Kutluca Köprüsü (Taşköprü), Körfez ilçemizin sınırları içinde bulunmaktadır. 25 metre uzunluğunda ve kesme taştan inşa edilmiş olan köprü, Roma Dönemi'ne aittir. Yedi gözlü ve beş kemerli yapı, MS 1. yüzyıla tarihlenmektedir. Roma Dönemi'nden günümüze ulaşan en orijinal köprülerden biridir.

Görsel 5.8: Valide Kösem Sultan Köprüsü, Karamürsel

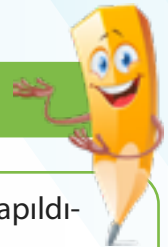
Görsel 5.9: Kanuni Sultan Süleyman Köprüsü, Dilovası

Görsel 5.10: Taşköprü, Körfez

İlimizde bulunan diğer tarihî köprü yapıları şunlardır:

- Rize'den Servetiye'ye göç eden Mustafa Usta tarafından 19. yüzyıl sonunda yapıldığı söylenen **Servetiye Taş Köprüsü** (Başiskele)
- 16. yüzyıl Osmanlı Dönemi yapısı olan, 1998 yılında demir yolu inşaatı nedeniyle orijinal yerinin 50 metre yakınına taşınan **Kilezdere Köprüsü** (Başiskele)

Görsel 5.11: Fatih Anıtı, Gebze

Görsel 5.12: Hünkâr Çeşmesi, Gebze

Görsel 5.13: İbrahim Paşa Çeşmesi, Gebze

Görsel 5.14: Canfeda Hatun Çeşmesi, İzmit

ÇEŞMELER

Fatih Sultan Mehmet'in Otağı ve Hünkâr Çeşmesi, Fatih Sultan Mehmet'in sefere giderken otağını kurduğu ve vefat ettiği (1481) Gebze'deki **Hünkâr Çayırı**'ndadır. 1659 tarihli eser, IV. Mehmet Dönemi'nde Sadrazam İbrahim Paşa tarafından yaptırılmıştır.

Halk arasında "Fatih Sebili" olarak bilinen çeşmenin önüne Fatih'in bir anıtı da dikilmiştir. Küçük bir köprü'nün de bulunduğu Hünkâr Çayırı'nda, İstanbul'un fethi anısına her yıl geleneksel güreş şenlikleri yapılmaktadır.

İbrahim Paşa (Eski Çarşı) Çeşmesi, Kocaeli'nin en büyük ve üzerinde güneş saati bulunan tek çeşmesidir. Gebze'de, 1665 yılında

İbrahim Paşa tarafından yaptırılmıştır. 1837 yılında II. Mahmut Dönemi'nde onarılmıştır.

Kare planlı çeşmenin ayna taşları, kitabesi ve üzerindeki güneş saati mermerdendir. 69 m² üzerine kurulu olan ve uzun yıllar harabe durumunda kalan çeşme, 2010 yılında Büyükşehir Belediyesi tarafından restore edilmiştir.

Canfeda Hatun Çeşmesi, İzmit'te Gazi Süleyman Paşa (Orhan) Camisi'nin karşısında yer almaktadır. 16. yüzyılda Canfeda Hatun tarafından III. Murat Dönemi'nde inşa ettirilmiştir. Kesme taş ve mermerden yapılmıştır. Üst bölümünde yer alan onarım kitabesinde, çeşmenin 1826 yılında bir tamirat gördüğü yazılıdır.

İlimizde bulunan diğer tarihî çeşme yapıları şunlardır:

- İzmit Hacı Hasan Mahallesi, Alacamescit Sokağı'ndaki iki cepheli **Mısırlıoğlu Çeşmesi** (1713)
- İzmit Hacı Hasan Mahallesi, Tüysüz Sokak'taki **Emine Hatun Çeşmesi** (1747)
- İzmit Kapanca Sokak'ta bir evin terasına gömülü **Zeliha Hanım (Kapanca) Çeşmesi** (1783)
- İzmit Akmeşe merkezinde **Tarihî Osmanlı (Işık) Çeşmesi** (1827)

HAMAMLAR

Çoban Mustafa Paşa Hamamı, 1523 yılında Çoban Mustafa Paşa tarafından yaptırılmıştır. Yapı, Çoban Mustafa Paşa Külliyesi içinde yer alır. "Çarşı Hamamı" ya da "Çifte Hamamlar" olarak adlandırılmıştır. Gebze'nin en büyük hamamıdır.

Mehmet Bey (Tarihî Osmanlı) Hamamı, İzmit çarşı içinde bulunmaktadır. İznikmidli Mehmet Bey tarafından 1560 yılında yaptırılan eser "Orta Hamam" olarak da isimlendirilmektedir. Mimar Sinan'ın eseridir. Eserin mimari özelliklerine bakıldığında, Pertev Paşa Külliyesi'nin inşası sırasında yapılmış olabileceği düşünülür.

Süleyman Paşa (Dere) Hamamı, Orhan Gazi Dönemi'nde İzmit Sancak Beyi olan Süleyman Paşa tarafından yaptırılmıştır.

14. yüzyılda yaptırılan hamam, İzmit'te günümüze kadar ayakta kalabilen en erken tarihli Osmanlı Dönemi hamam yapısıdır. "Yukarı Pazar Hamamı" olarak da adlandırılan yapı, çifte hamam fonksiyonuna sahiptir.

Tarihî Yazlık Ilıcası (Ayazma), Gölcük ilçe sınırları içindedir. Roma Dönemi'ne tarihlenen yapının MS 2. yüzyıldan kaldığı düşünülmektedir. Tarihî Yazlık Ilıcası, kükürtlü su kaynağı üzerine inşa edilmiştir. Bu suyun cilde, sindirim sistemi hastalıklarına ve böbrek taşı gibi rahatsızlıklara iyi geldiği düşünülmektedir. Gölcük Belediyesi tarafından yenilenen termal tesisler, 10.000 m² lik bir alanı kaplar. Antik Dönem'den beri şifa amaçlı kullanılan ılıca yapısı, günümüzde Kocaeli'deki tek örnektir.

Görsel 5.15: Çoban Mustafa Paşa Hamamı, Gebze

Görsel 5.16: Mehmet Bey Hamamı, İzmit

Görsel 5.17: Süleyman Paşa Hamamı, İzmit

Görsel 5.18: Tarihî Yazlık Ilıcısı, Gölcük

İlimizde bulunan diğer tarihî hamam yapıları şunlardır:

- Eski balık pazarında, ismini denize yakınlığından alan **Yalı Hamamı** (İzmit)
- 19. yüzyıl Osmanlı yapısı olan, bir konağa ait iken çarşı hamamına dönüştürülen **Küçük Hamam** (İzmit)
- İstanbul'daki Tarihî Cağaloğlu Hamamı'nın bir benzeri olan ve iç mekânı orijinal olarak günümüze ulaşan **Yeni Hamam** (İzmit)
- Örcün Mahallesi'nde, Baba Sultan (Sultan Baba / İbrahim Ethem) Türbesi'ne çıkan yokuşun başındaki **Örcün Hamamı** (Gölcük)
- Erken dönem Osmanlı mimarisi özelliklerini taşıyan ve Gebze Orhan Camisi'nin hemen yanında bulunan **Menzilhane Hamamı** (Gebze)
- Kara Bali Mehmet Bey Camisi'nin yanındaki **Kara Bali Mehmet Bey Hamamı** (Karamürsel)

Görsel 5.19: Üçtepeler Tümülüsleri, İzmit

Görsel 5.20: Atatürk Anıtı, İzmit

Görsel 5.21: Baba Sultan Türbesi, Gölçük

Görsel 5.22: Hannibal Anıtı, Gebze

Görsel 5.23: Malkoçoğlu Mehmet Bey Türbesi, Gebze

Görsel 5.24: Kara Mürsel Bey Anıt Mezarı, Karamürsel

Görsel 5.25: Yahya Kaptan Anıt Mezarı, Dilovası

ANITLAR ve ANIT MEZARLAR

Üçtepeler Tümülüsleri; İzmit'te, eski İstanbul yolu üzerinde, Kabaoğlu Üçtepeler Mahallesi'nde bulunmaktadır. Kral mezarları oldukları sanılan tümülüsler, yöreye de adını vermiştir.

Atatürk Anıtı (Gazi Heykeli), İzmit'te Av Köşkü ile istasyon arasındaki tepe üstündedir. 1933 yılında bronz malzemeden mimar, heykeltıraş Ali Nejat Sirel tarafından yapılmıştır. Mermer bir kaideye sahip olan eser, Atatürk'ün Kocaeli'de yapılan ilk heykelidir.

Baba Sultan (Sultan Baba/İbrahim Et-hem) Türbesi, Gölçük ilçesi Örcün Mahallesi'nde bulunmaktadır. Baba Sultan, Fatih Dönemi'nde buraya yerleşmiştir. Türbenin içinde kendisine ait bir sanduka ve III. Selim'den kalma 1787 tarihli bir berat belgesi vardır.

Hannibal Anıtı, 1981 yılında Gebze'de TÜBİTAK arazisi sınırları içinde inşa edilmiştir. Hannibal, Romalılar tarafından sürgün edil-

dikten sonra Bithynia Krallığı'na sığınan Kartacalı komutandır. Mezarının Bithynia topraklarında, bugünkü Gebze sınırları içinde olduğu düşünülmektedir.

Malkoçoğlu Mehmet Bey Türbesi, Gebze kent merkezindedir. Osmanlı'nın ilk akıncı beylerinden olan ve 1385 yılında ölen Mehmed bin Malkoç Bey'e aittir. Taş, tuğla ve mermer kullanılarak açık türbe geleneğinde inşa edilen yapı, piramidal sivri külah biçiminde bir üst örtüye sahiptir.

Kara Mürsel Bey Anıt Mezarı, İzmit Körfezi'nin güney kıyılarını Bizans'tan alan ünlü Türk komutanı Kara Mürsel Bey anısına Karamürsel ilçemizde inşa edilmiştir.

Yahya Kaptan Anıt Mezarı, Kurtuluş Savaşı kahramanımızın 1920 yılında şehit edildiği Dilovası ilçemize bağlı Tavşancıl'da bulunmaktadır.

Görsel 5.26: Akça Koca Anıt Mezarı, Kandıra

Akça Koca Anıt Mezarı, Kocaeli Fatih Akça Koca anısına 1974 yılında yapılmıştır. Mezar, Kandıra Babadağ tepesindedir.

Konca (Gonca) Lahdi, Gölcük ilçesi, Halidere Konca mevkisinde MS 2. yüzyıl Roma Dönemi'nden kalma bir mezar yapısıdır. Romalılar, lahit adı verilen mezarlarını genellikle kabartmalarla süslemiştir. Lahdin bir yüzünde bir erkek ve bir kadın figürü ile onların ayakta duran hizmetkârları betimlenmiştir. Denize bakan diğer yüzünde ise lahdin kitabesi yer

Görsel 5.27: Konca Lahdi, Gölcük

Görsel 5.28: Tökeli İmre Anıtı, İzmit

alır. Kitabe, lahite gömülen kişilerle ilgili bilgi verirken onların ağzından **"Yoldan ve denizden geçenlere selam olsun!"** ifadesiyle son bulur.

Thököly (Tökeli) İmre Anıtı, Türk dostu olarak bilinen Macar Kralı Tökeli İmre'nin ölümünün 300. yıl dönümü anısına 2005 yılında Seka Kültür Alanı içinde inşa edilmiştir. Tökeli İmre, 1701 yılında İzmit'e yerleşmiş ve daha sonra burada hayatını kaybetmiştir.

KERVANSARAYLAR

Kazıklı Kervansaray, 16. yüzyıl Kanuni Dönemi yapısıdır. Gölcük ilçemizde, tarihî İpek Yolu üzerinde bulunur. Kervansaray; Osmanlı Dönemi'nde İstanbul'dan yola çıkan ordu, ticaret kervanları ve hacıların konaklama noktasıdır. Günümüzde ise Gölcük Belediyesinin 2010 yılında tamamladığı restorasyon ile kültür ve sanat merkezi olarak işlevini sürdürmektedir.

İlimizin Gebze ilçesinde **Çoban Mustafa Paşa Külliyesi**'nde bir kervansaray daha vardır. Bu kervansarayanın restorasyonu devam etmektedir.

İzmit'teki **Pertev Mehmet Paşa Külliyesi** (Yeni Cuma) içinde de bir kervansaray yapısı vardı fakat bu yapı günümüze ulaşamamıştır.

Görsel 5.29: Kazıklı Kervansaray, Gölcük

Kazıklı Kervansaray restorasyonu "Marmara Belediyeler Birliği Sosyal ve Kültürel Projeler" dalında birincilik ödülü kazanmıştır (2010).

Görsel 5.30: Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesi, İzmit

Görsel 5.31: Atatürk ve Redif Müzesi, İzmit

Görsel 5.32: Osman Hamdi Bey Evi ve Müzesi, Gebze

Görsel 5.33: Av Köşkü, İzmit

MÜZELER

Kocaeli Arkeoloji ve Etnografya Müzesi, İzmit ilçesinde Tarihî Gar Binaları alanı içindedir. 2007 yılında ziyarete açılan müzede, arkeolojik eserlerin yanı sıra etnografik eserler de sergilenmektedir. Müzenin teşhir salonları ile birlikte 130 kişilik bir konferans salonu da bulunmaktadır.

Atatürk ve Redif Müzesi, İzmit'in Kemalpaşa Mahallesi'nde bulunmaktadır. Redif Binası, Abdülaziz Dönemi'nde İzmit Mutasarıfı Hasan Paşa tarafından yaptırılmıştır. 1999 Marmara Depremi'nde hasar gören bina, restorasyon çalışmaları tamamlanarak müze haline getirilmiştir.

Osman Hamdi Bey Evi ve Müzesi, büyük Türk müzecisi ve ressamı Osman Hamdi Bey tarafından Gebze'nin Eskihisar Mahallesi'nde

köşk olarak yaptırılmıştır (1884). Osman Hamdi Bey, 26 yıl boyunca yaz aylarını geçirdiği bu köşkte en bilinen tablolarını yapmıştır. Osman Hamdi Bey'in mezarı, evin yanındaki korulukta bulunmaktadır. Evin yanında, kendisi tarafından yaptırılmış olan tarihî bir kayıkhanesi de yer almaktadır.

Kasr-ı Hümayun (Av Köşkü), İzmit'in merkezinde, Saat Kulesi'nin yanında bulunan bir saray müzedir. Sultan Abdülaziz'in av köşkü olarak da bilinir. Müzenin en önemli özelliği, İstanbul dışında yapılmış bir saray yapısı olmasıdır. Kurtuluş Savaşı sırasında Atatürk, yerli ve yabancı gazetecilerle bu binada basın toplantısı yapmıştır. 1967 yılından itibaren müze olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Görsel 5.34: Seka Kâğıt Müzesi, İzmit

Görsel 5.35: Seka Kâğıt Müzesi, İzmit

Görsel 5.36: Hereke Halı ve İpekli Dokuma Fabrika Müzesi, Körfez

Görsel 5.37: Brisa Lastik Müzesi, İzmit

MÜZE FABRİKALAR

Seka Kâğıt Müzesi, Büyükşehir Belediyesi tarafından restore edilen Eski Seka Kâğıt Fabrikası'nda bulunmaktadır. Müze, birinci fabrika binasını Bilim Merkezi ile paylaşmaktadır. Ziyaretçiler 2016 yılında açılan Seka Kâğıt Müzesi'nde her yönüyle kâğıdın tarihine, üretim süreçlerine ve Seka Kâğıt Fabrikası'nın hikâyesine tanıklık ederler.

Hereke Halı ve İpekli Dokuma Fabrika Müzesi, Kocaeli'de sanayileşmenin sembollerinden biridir. 1843 yılında kurulan fabrika, başlarda Osmanlı saraylarının ipekli döşemelik ve perdelik ihtiyacını karşılamıştır (Hereke Fabrika-i Hümayunu). 1891 yılında ise halı üretimine başlanarak Hereke halıcılığının temelleri atılmıştır.

Hereke Halı ve İpekli Dokuma Fabrikası 1933 yılından itibaren Sümerbank çatısı altında çalışmalarını sürdürmüş, 1995 yılında Millî Saraylar'a bağlanmıştır. Günümüzde müze fabrika olarak üretime devam etmektedir.

Brisa Akademisi ve Brisa Müzesi, Türkiye'nin ilk ve tek lastik müzesidir. Müzenin ziyaretçileri; tekerleğin icadından günümüze kadar olan tüm gelişmeleri, test mekanizmaları ve simülasyonlarla eğlenerek öğrenir. Müze yönetimi, önceden başvurulduğunda ücretsiz rehberli gezi imkânı da sunmaktadır. Çevreci bir yaklaşımla tasarlanan müze, kullandığı enerjinin yaklaşık % 25'ini yağmur sularından ve güneş enerjisinden elde etmektedir.

Görsel 5.38: Tarihî Su Dolabı, Gebze

Görsel 5.39: Karamürsel Belediye Müzesi

Görsel 5.40: İzmit Belediye Müzesi

BELEDİYE MÜZELERİ

Tarihî Su Dolabı (Medeniyet Müzesi), 17. yüzyılda İbrahim Paşa tarafından yaptırılmıştır. Kentin çevresindeki onlarca kuyudan elde edilen su, burada toplanır ve suyun dağıtımı buradan yapılırdı. Böylece Gebze'nin su ihtiyacı karşılanırdı. Tarihî Su Dolabı, 19. yüzyılda II. Mahmut Dönemi'nde bir onarım görmüştür. 2018 yılında Gebze Belediyesi tarafından restore edilen Tarihî Su Dolabı, bugün müze olarak hizmet vermektedir. Yapılış amacı ve mimari özellikleriyle ilimizdeki tek örnektir.

Karamürsel Belediye Müzesi, Cumhuriyet Dönemi'nde Kocaeli'de yapılan ilk belediye binalarından biridir. Bu tarihî bina, 1933 yılında Atatürk tarafından ziyaret edilmiştir.

Bu ziyaretin yıl dönümü, her sene belediye binasının önünde kutlanmaktadır.

1999 Marmara Depremi'nde kullanılamaz hale gelen yapı, Büyükşehir ve Karamürsel Belediyesi tarafından restore edilmiştir. Restorasyonun ardından 2015 yılında müzeye çevrilen yapı, kültürel amaçlı kullanılmaktadır.

İzmit Belediye Müzesi (Yeşil Konak), iki katlı olup küçük bir çatı katına sahiptir. 1927 yılında inşa edilmiş, 2012 yılında aslına uygun olarak yeniden yapılmıştır. Konak, günümüzde İzmit Belediye Müzesi ve İpek Halı Dokuma Kursu olarak hizmet vermektedir.

Görsel 5.41: TCG Yarhisar Müze Gemisi, Gölcük

Görsel 5.42: TCG Gayret Müze Gemisi, İzmit

Görsel 5.43: TCG Hızır Reis Denizaltı Müze Gemisi, İzmit

MÜZE GEMİLER

TCG Yarhisar Müze Gemisi, 2006 yılından bu yana Gölcük ilçesi Kavaklı sahilinde, haftanın beş günü ziyaretçilerine ücretsiz hizmet sağlamaktadır. Gemiye 1965 yılında Türk sancağı çekilmiş, gemi 40 yıl boyunca keşif ve karakol gemisi olarak hizmet vermiştir.

TCG Gayret Müze Gemisi, İzmit sahilinde bulunmaktadır. 1946 yılında ABD tarafından yapılan gemi, 1973 yılında Türk Donanma Komutanlığına geçmiştir. 20 yılı aşkın süre içinde

birçok önemli görevi başarıyla yerine getirmiş, 1997 yılında TCG Gayret Müze Gemisi olarak yeni görevine başlamıştır.

TCG Hızır Reis Denizaltı Müze Gemisi, 29 Ekim 2004 tarihinden itibaren İzmit sahilinde sergilenmeye başlanmıştır. Hızır Reis Denizaltısı'na 1983 yılında Türk sancağı çekilmiş ve denizaltı, Türk Deniz Kuvvetlerinde 21 yıl görev yapmıştır.

Yarhisar "Türkiye'nin karaya yerleştirilmiş ilk ve tek su üstü savaş gemisi müzesi" dir.

Görsel 5.44: Değirmendere Tarihi Yalı Evleri, Gölcük

Görsel 5.45: Büyük Su Kemerı, İzmit

Görsel 5.46: Saraylı Mahallesi, Gölcük

Görsel 5.47: Gültepe Nekropolü, İzmit

AÇIK HAVA MÜZESİ NİTELİĞİNDEKİ TARİHİ ESER VE MEKÂNLAR

Değirmendere Tarihi Yalı Evleri, Yalı Mahallesi'ndeki 12 tescilli binadan ve bir camiden oluşmaktadır. Bu eserlerin onarım ve yenileme işlemleri, Gölcük Belediyesi tarafından 2019 yılında tamamlanmıştır.

Bu evler günümüzde ahşap heykel müzesi, seramik müzesi, kütüphane, lokanta, otel ve kafeterya olarak hizmet vermeye devam etmektedir.

Büyük Su (Kabaoğlu) Kemerı, Kocaeli sınırları içindeki en eski ve etkileyici eserlerden biridir. Üçtepeler Mahallesi'nin kuzeybatısındaki vadide yer alan su kemerı, 50 metre uzunluğunda ve 15 metre yüksekliğindedir. Temelleri Roma Dönemi izleri taşıyan kemer, antik kaynaklara göre MS 2. yüzyılda Nikomedia Valisi Plinius (Plinyus) tarafından yaptırılmıştır. Büyük Su Kemerı, tarih boyunca çok sayıda onarım görmüştür.

Saraylı Mahallesi, Gölcük ilçesi sınırlarındadır. Meydanında 750 yıllık anıtsal bir çınar vardır. Çınarın dibinde Roma Dönemi sütun başlıkları görülür. Saraylı Mahallesi'nin en ilgi çekici yanları, 19. yüzyıl mimari özelliklerini yansıtan evleri ve Roma Dönemi eser kalıntılarının yer aldığı mezarlığıdır. Bu kalıntılardan, burada Roma Dönemi'nden kalma antik bir sarayın bulunduğu anlaşılmaktadır. "**Saraylı**" adı buradan gelmektedir.

Gültepe Nekropolü (Büyüktepe Nekropol Sahası), Eski Yunan ve Roma Dönemi'ne ait olan ve o dönemlerde şehrin hemen dışında kalan mezarlık alanlarının ilimizdeki örneğidir. İzmit Gültepe Mahallesi'nde bulunan nekropol, yapılan bir yol çalışması esnasında ortaya çıkmıştır.

OKUMA PARÇASI

FABRİKADAN KÜLTÜR ALANINA SEKA

SEKA, kültür faaliyetleri açısından Kocaeli'ye önemli katkılar sağlamıştır. Fabrikanın varlığını sürdürdüğü dönemde Kocaeli halkı, SEKA sineması ve SEKA tiyatrosundan büyük bir ilgiyle yararlanmıştır. SEKA Postası ve SEKA Dergisi de içinde yer alan şiirleri, deneme yazıları, makaleleri ile halkın beğenisini kazanmıştır.

Geçmişte SEKA fabrika yerleşkesinin bulunduğu alan, günümüzde "SEKA Kültür Alanı" olarak şehir halkına hizmet vermektedir. Seka Kültür Alanı, dünyanın en büyük şehir parklarından biri olan Sekapark'ın içindedir. Seka Kâğıt Müzesi, Seka Bilim Müzesi ve civarındaki yapılardan oluşur. Burada bulunan tescilli Seka Lojmanları'ndan biri Büyükşehir Belediyesine bağlı "Deprem Sismoloji Merkezi" bir diğeri Kocaeli Üniversitesine bağlı "Kültür Evi"dir. Bunların dışında kalan 11 lojman küçük birer kültür evi ve müze olarak düzenlenmiştir ve isimleri şunlardır: Akça Koca Anı Evi, Mevlevi Evi, Thököly İmre Anı Evi (Macar Kültür Evi), Balkan Kültür Evi, Kuzey Kafkas Dostluk ve Kültür Evi, Azerbaycan Haydar Aliyev Kültür Evi, Gaziler Kültür Evi, Geleneksel Türk Süsleme Sanatları Eğitim Merkezi, Türk Dili ve Edebiyatı Derneği, Seka Kâğıt Müzesi Dokümantasyon Merkezi, Önder Eğitim ve Gençlik Merkezi.

Görsel 5.48: Seka Kültür Alanı, İzmit

Görsel 5.49: Mevlevi Evi

ÇELİK, H. (2015). SEKA'nın Eğitim ve Kültür Faaliyetlerine İlişkin bir Sözlü Tarih Denemesi. Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu. (Cilt:3), 2117-2126. (Yazarlar tarafından düzenlenmiştir.)

Bulduğunuz ilçede okulunuza yakın bir tarihî eser, mekân veya müze belirleyerek öğretmeninizin gözetiminde bir gezi düzenleyebilirsiniz. Düzenlediğiniz gezide çektiğiniz fotoğraflarla sınıfınızda bir pano oluşturabilirsiniz.

Görsel 5.50: Eskihisar Kalesi, Gebze

Görsel 5.51: Nikomedia Surları, İzmit

Görsel 5.52: Hereke Kalesi, Körfez

KALELER VE SURLAR

Eskihisar Kalesi, Gebze ilçemizde bulunmaktadır. Bizans Dönemi'nde, limanı korumak amacıyla yapıldığı sanılan kalenin inşa tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte yapı üslubu 11. yüzyıla işaret eder. Eserin yapımında tuğla ve yontma taş kullanılmıştır. Osmanlılar tarafından da kullanılan kale, 1998 yılında restore edilmiştir. Kalenin antresi günümüzde konser etkinlikleri için kullanılmaktadır.

Nikomedia Surları, MÖ 3. yüzyılda Bithynia Krallığı Dönemi'nde inşa edilmeye başlanmıştır. Roma Dönemi'nde inşası tamamlanmış, Bizans ve Osmanlı Dönemi'nde de onarım görmüştür. Dış sur duvarları yer yer

burçlarla desteklenmiştir. Sur içinde "Şehitler Korusu" bulunmaktadır. Ayrıca terörle mücadele esnasında şehit düşen askerlerimiz adına 1996 yılında bir anıt yapılmıştır.

Hereke Kalesi, Körfez ilçemizin Hereke mevkinde bulunmaktadır. Kale, 7. yüzyıl Bizans yapısıdır. Evliya Çelebi'nin "Seyahatname" adlı eserinde de bahsedilen Hereke Kalesi, ilimizin önemli askerî mimari örneklerinden biridir. Kalenin Körfez Belediyesi tarafından gerçekleştirilen restorasyonu, 2019 yılında tamamlanmıştır.

Görsel 5.53: Gazi Süleyman Paşa (Orhan) Camisi, İzmit

Görsel 5.54: Mehmet Bey (Fevziye) Camisi, İzmit

Görsel 5.55: Sultan Orhan Camisi, Gebze

CAMİLER

Gazi Süleyman Paşa (Orhan) Camisi, İzmit Orhan Mahallesi'ndedir. 1332 yılında Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa tarafından babası adına yaptırılmıştır. İzmit'in fethinden sonra buraya inşa edilen en eski tarihli camidir. **Fethin simgesi sayılan camide imam, cuma günleri hutbeye kılıçla çıkmaktadır.** Bu gelenek uzun bir süredir yaşatılmakta ve günümüzde de devam etmektedir.

Orhan Camisi, 19. yüzyıldan beri çeşitli tamiratlar görmüştür. 1999 Marmara Depremi'nde ağır hasara uğramış, 2015-2016 yıllarında tarihî dokusuna uygun olarak onarılmıştır. Cami, İzmit Körfezi'ni yukarıdan izleyebileceğiniz en güzel noktalardan birinde bulunmaktadır.

Mehmet Bey (Fevziye) Camisi, İzmit merkezde bulunmaktadır. İlk kez 1576 yılında İznikmidli Mehmet Bey tarafından yaptırılmıştır. Caminin ilk yapımının Mimar Sinan'a ait olduğu bilinmektedir. Cami deprem ve yangınlarla defalarca yıkılmış, aynı yere tekrar inşa edilmiştir. Son olarak 1999 Marmara Depremi'nde tümüyle yıkılan bina, aslına uygun olarak yeniden yapılmıştır. "Fevziye" adını, 1836 yangınından sonra camiyi inşa ettiren Kaptanıderya Ahmet Fevzi Paşa'dan almıştır.

Sultan Orhan Camisi, Gebze'de bulunmaktadır. Erken Osmanlı mimarisinin en sade örneklerinden olan cami, Sultan Orhan tarafından yaptırılmıştır. Osmanlı Devlet Arşivi'ndeki kayıtlara göre caminin yapımına 1328 yılında başlanmıştır.

Görsel 5.56: Akçakoca Camisi iç mekânı

Görsel 5.57: Akçakoca Camisi, İzmit

Görsel 5.58: Portakal Mustafa Ağa Mescidi, İzmit

Akçakoca (Dere) Camisi, 1327-1328 yıllarında Akça Koca tarafından İzmit'i kuşattığı sırada yaptırılmıştır. Ahşap çatılı ve kare planlı cami, özellikle 19. ve 20. yüzyılda birçok defa onarılmıştır. Günümüzde caminin tuğla gövdeli ve külahsız minaresi, yapıya göre daha eski ve orijinal bir görünüme sahiptir.

Sultan Orhan Camisi, Kandıra'da bulunmaktadır. Orhan Gazi Dönemi'nde birbirine geçme ahşap malzemenen, **çivi kullanılmadan (çandı tekniği)** inşa edilmiştir. Kare mekânlı ve dıştan kırma çatılı, içten asma kubbeli yapı II. Abdülhamit Dönemi'nde tarihî dokusu kısmen korunarak kesme taştan yeniden inşa edilmiştir (1886-1894).

Kara Bali Mehmet Bey Camisi, Karamürsel'de 1532 yılında külliye olarak yapılmıştır. Külliye; cami, kervansaray, hamam, mektep ve çeşmeden oluşmuştur. Şeyh Edebali soyundan gelen Kara Bali Bey'in inşa ettirdiği külliye günümüze sadece cami ve hamam yapısı ulaşmıştır. 1999 Marmara Depremi'nden sonra aslına uygun olarak restore edilmiştir.

Portakal Mustafa Ağa Mescidi, İzmit'te 18. yüzyılda inşa edilmiştir. Akçakoca Mahallesi'nde bulunan yapı, ilimizin önemli mahalle mescitlerinden biridir. 2009 yılında restore edilerek ibadete açılmıştır. Ahşap iskelet üzerine yığma tuğla ile yapılan eser, 45'er m² lik iki kattan oluşmaktadır.

İlimizde bulunan diğer tarihî camiler şunlardır :

- Dilovası ilçesinde **II. Abdülhamit Camisi** ve **Hacı Veliyüddin Ağa Camisi** (1817)
- Gölcük ilçesinde **Değirmendere Yalı Camisi** (1834)
- İzmit ilçesinde **Alaca Mescit (Gümüşlüoğlu) Camisi** (1598-1599), **Çalık Ahmet Ağa (Yalı) Camisi** (1703), **İmaret (Abdüsselam) Camisi** (1518-1524), **Yumurtacı Camisi** (1631), **Arapzade Camisi**, **Akça Camisi** (1328), **Zıbıncı Mescidi** ve **Hüseyin Paşa Camisi** (1767)
- Başiskele ilçesinde **Servetiye Taş Camisi** (1885)
- Çayırova ilçesinde **Güzeltepe (Akse) Mahalle Camisi** (1910)
- Kartepe ilçesinde **Derbent Hikmetiye Camisi** (1899)
- Körfez ilçesinde **Yarımcı Çerkez Mehmet Efendi (Atalar) Camisi** (1884) ve **Hereke Sümer Camisi**
- Kandıra ilçesinde **Döngelli** ve **Kaymaz Araman Mahallesi'ndeki Sultan Orhan Camileri**

Görsel 5.59: Çoban Mustafa Paşa Külliyesi, revaklı avludan görünüm

KÜLLİYELER

Çoban Mustafa Paşa Külliyesi, 1523 yılında Osmanlı vezirlerinden Çoban Mustafa Paşa tarafından Gebze'de yaptırılmıştır. Mimar Sinan ve kalfaları (Mimar Hüseyin Ağa ve Hüssam Kalfa) tarafından inşa edilmiştir. Külliye; cami, medrese, kütüphane, bimarhane, imaret, paşa odaları, türbe, kervansaray, han ve hamam yapılarından oluşmaktadır.

1529 yılında Viyana üzerine sefere giderken vefat eden Çoban Mustafa Paşa, bu külliyedeki türbesine defnedilmiştir. Türbe avlusunda, mermerden bir güneş saati bulunmaktadır. Çoban Mustafa Paşa Külliyesi, 1950-2017 yılları arasında üç büyük restorasyon dönemi yaşamıştır.

Pertev Mehmet Paşa Külliyesi, 1579 yılında Mimar Sinan tarafından tamamlanmıştır. Halk arasında "Yeni Cuma Camisi" adıyla anılmaktadır.

İnşasını Osmanlı vezirlerinden Pertev Mehmet Paşa'nın başlattığı külliye; cami, aşevi, hamam, kervansaray, sübyan mektebi, şadırvan, çarşı ve çeşmeden meydana gelmiştir. Günümüzde cami, çeşme ve şadırvan oldukça iyi durumdadır. Sübyan mektebi kısmen ayakta kalabilmiş ancak orijinalliğini yitirmiştir. Diğer bölümler günümüze ulaşmamıştır.

Kubbe ve duvarlardaki çok sayıda pencere, içeriye bol ışık girmesini sağlamaktadır. Mermer mihrap ve minber geometrik süslemelidir. Avlunun ortasında piramidal çatılı, 12 köşeli şadırvan vardır. 2019 yılı itibarıyla restorasyon çalışmaları devam etmektedir.

Görsel 5.60: Çoban Mustafa Paşa Külliyesi, Gebze

Görsel 5.61: Pertev Mehmet Paşa Külliyesi, İzmit

Görsel 5.62: Pertev Mehmet Paşa Külliyesi, şadırvan

KOCAELİ'DEKİ TURİSTİK MEKÂNLAR

Kartepe, Kocaeli'de turizm alanlarının başında gelir. Kartepe'de kışın kayak sporları; yazın ise golf, binicilik ve doğa yürüyüşü gibi sporlar yapılabilmektedir. Kartepe, İstanbul'a yakın olmasının da etkisiyle ülke çapında bilinirliği gitgide artan bir turizm merkezidir.

Şehrimizde turizm faaliyetlerinin çeşitlendirilmesine hizmet eden iki su kayağı merkezi vardır. Bunlardan biri İzmit'te Bıçkıdere Göleti'nde kurulan **Gölkay Park**, diğeri Sapanca Gölü kıyısında Kartepe Su Sporları Merkezi yanında kurulan **Sukay Park**'tır.

Şehir halkı ve komşu şehirlerden gelenlerin dışında Türkiye'nin birçok noktasından misafir ağırlayan turistik sahillerimiz şunlardır:

Kefken, Kandıra ilçe merkezine 20 km uzaklıktadır. Turistik kıyı yerleşimlerimiz içinde en gelişmiş olanıdır. Kumsalları, çam ormanları ve pembe kayalıkları ile ünlüdür.

Kayalıklarından elde edilen kesme taşlar, Osmanlı Dönemi'nde İstanbul'daki bazı eserlerin inşasında kullanılmıştır. Eşsiz güzellikteki bu kayalıklar, ilginç mağaraları ve altındaki boşluklarla dalış sporuna meraklı turistler için de çok caziptir.

Kefken Adası, Karadeniz'de üzerinde insan yaşayan tek adamızdır. Tarihî özelliklerini koruyan adada Cenevizlilerden kalma kale surları, su kuyuları ve Osmanlı Dönemi'nden kalma 1879 tarihli bir deniz feneri bulunmaktadır. Balıkçılığın hayli gelişmiş olduğu ada ve çevresi, zıpkınla yapılan su altı avcılığı için de idealdir.

Kerpe, Kandıra ilçe merkezine 10 km uzaklıktadır. Antik bir kent üzerine kurulu masmavi bir denize ve eşsiz kumsallara sahiptir. Tertemiz çam havası ve balık çeşitleriyle ilimizin önemli turistik noktalarından biridir.

Bunların dışında Kandıra ilçemiz sınırları içinde **Sarısu**, **Cebeci**, **Kumcağız** ve **Bağırzanlı** sahilleri iç turizme hareket kazandıran önemli noktalarır.

Görsel 5.63: Kartepe'den bir görünüm

Görsel 5.64: Kefken, Kandıra

Görsel 5.65: Kefken Adası, Kandıra

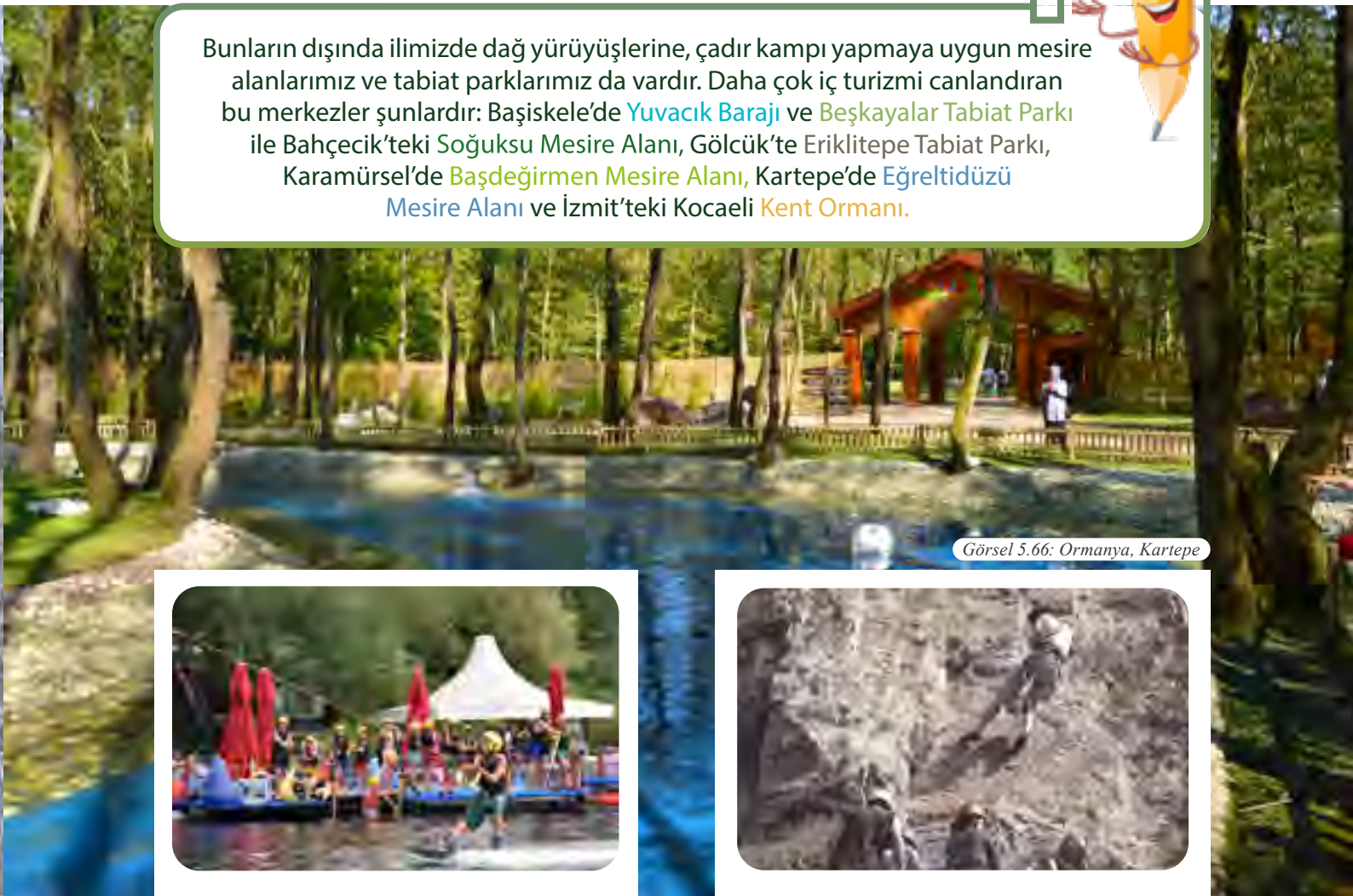
Ormanya, Kartepe Uzuntarla'da kurulu, Avrupa'nın en büyük, dünyanın 3. büyük doğal yaşam parkıdır. Dünyanın her yanından hayvan türleri, kendileri için ayrılan doğal alanlarında yaşamakta ve izlenebilmektedir. Ayrıca evcil hayvanlardan oluşturulan "**Çocuk Hayvanat Bahçesi**" ve çocukların doğa ile bağlarını güçlendirmeyi hedefleyen "**Doğa Okulu**" vardır. Bundan başka "**Vahşi Yaşam Alanı**", "**Yaban Hayatı Kurtarma ve Rehabilitasyon Merkezi**", yürüyüş ve bisiklet parkurları, çadır ve karavan kamp alanı oluşturulmuştur.

Ballıkayalar Vadisi, Gebze ilçemizin Tavşanlı Mahallesi yakınlarındadır. Vadi, mağaralarında arıların bal yapmasından dolayı bu adla anılır. Dinlenmeye, yürüyüşe, kamp yapmaya ve doğa sporlarına elverişli yapısıyla yerli turistlerin özellikle de dağcıların uğrak noktalarından biridir.

Darıca Faruk Yalçın Hayvanat Bahçesi ve Botanik Parkı, kâr amacı olmayan, kazancını hayvan ve bitki türlerinin korunmasına aktaran bir doğal yaşamı koruma merkezidir. Ayrıca nesli tükenmekte olan türlerin kurtarılması da parkın amaçları arasındadır. Ülkemizin en çok türe sahip modern hayvanat bahçesi olan park, her sene yüz binlerce ziyaretçiyi ağırlar.

Maşukiye, Kartepe eteklerinde dağ ve yayla turizmi, Sapanca Gölü'nde su sporları ile geniş bir etkinlik çeşitliliğine sahiptir. Alabalık Vadisi üzerine kurulu piknik alanları, şelaleleri ve mağaraları ile tam bir tabiat harikasıdır. Maşukiye'nin cilt ve mide hastalıklarına iyi geldiği düşünülen şifalı suları sağlık turizmini canlandırır.

Bunların dışında ilimizde dağ yürüyüşlerine, çadır kampı yapmaya uygun mesire alanlarımız ve tabiat parklarımız da vardır. Daha çok iç turizmi canlandıran bu merkezler şunlardır: Başiskele'de **Yuvacık Barajı** ve **Beşkayalar Tabiat Parkı** ile Bahçecik'teki **Soğuksu Mesire Alanı**, Gölcük'te **Eriklitepe Tabiat Parkı**, Karamürsel'de **Başdeğirmen Mesire Alanı**, Kartepe'de **Eğreltidüzü Mesire Alanı** ve İzmit'teki **Kocaeli Kent Ormanı**.

Görsel 5.66: Ormanya, Kartepe

Görsel 5.67: Sukay Park, Kartepe

Görsel 5.68: Ballıkayalar'da dağcılık etkinliği, Gebze

OKUMA PARÇASI

Görsel 5.69: Mavi bayrak

MAVİ BAYRAKLI PLAHLAR

Mavi bayrak, belirli kriterleri taşıyan plajlara verilen bir çevre ödülüdür. Merkezi Danimarka'nın Kopenhag kentinde bulunan Uluslararası Çevre Eğitim Vakfı tarafından verilir.

Bir plajın mavi bayrak alabilmesi için deniz temizliğini ve güvenilir bir ortamı tarif eden 33 kriteri karşılaması gerekir. Plajlar, bir yıl geçerliliği olan mavi bayrak için sürekli kontrol edilir. Böylece plajların niteliklerini korumaları ve sürdürmeleri sağlanır.

İlimizde iki ayrı ilçede 6 plajımız mavi bayrak sahibidir ve plajların isimleri şunlardır:

- Karamürsel Altinkemer Plajı (2012)
- Kandıra Cebeci Plajı (2013)
- Kandıra Kerpe Plajı (2016)
- Kandıra Bağırğanlı Plajı (2017)
- Kandıra Kumcağız Plajı (2018)
- Kandıra Miço Koyu Kadınlar Plajı (2019).

Kocaeli.bel.tr ve mavibayrak.org.tr (Yazarlar tarafından düzenlenmiştir.)

Görsel 5.70: Altinkemer Plajı, Karamürsel

Görsel 5.71: Miço Koyu Kadınlar Plajı, Kandıra

Uluslararası Çevre Eğitim Vakfının plajlara mavi bayrak verirken dikkate aldığı 33 kriteri araştırınız. Bu kriterlerden 5 tanesini yazarak sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

Görsel 5.72: Kocaeli Bilim Merkezi, İzmit

BİLİM MERKEZLERİ

Kocaeli Bilim Merkezi, kişilerin bilim ve teknolojiye kolay ulaşması, deneysel ve uygulamalı tekniklerle bilimi anlayabilmesi amacıyla kurulmuştur. Bu merkez özellikle çocukların gezerek, dokunarak ve deneyerek etkileşimli bir şekilde öğrenmelerini amaçlar. Yaklaşık 250 deney düzeneğiyle onları şaşırtarak ve heyecanlandırarak bu amaca hizmet eder. Merkezde bilimsel düzeneklerin imalatlarının yapıldığı bir de atölye bulunmaktadır. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi ve TÜBİTAK ortaklığı ile kurulan Bilim Merkezi, Seka Kâğıt Müzesi ile aynı binadadır.

3D Yazıcı ve Tasarım Merkezi, 2015 yılından beri aktiftir ve Türkiye'de ilk olma özelliği taşır. 3D yazıcılar, sanal ortamda tasarlanmış üç boyutlu bir nesneyi gerçek formunda basan makinelerdir. Kâr amacı gütmeyen merkezde, çocukların ve gençlerin tasarım becerilerini artırması ve tasarımlarını 3D yazıcılarla hayata geçirdiklerini görmesi amaçlanmaktadır.

Görsel 5.73: Kocaeli Bilim Merkezinde mikroskop ile gözlem yapan çocuklar

Görsel 5.74: 3D Yazıcı ve Tasarım Merkezi, İzmit

Sismolojik İzleme ve Deprem Eğitim Merkezi, 2012 yılından beri Sekapark Kültür Alanı içinde hizmet vermektedir. Bu merkezde, öğrencilerin ve halkın farklı büyüklüklerdeki depremleri simülasyon cihazında gerçekmiş gibi yaşaması sağlanır. Deprem anında ve sonrasında yapılması gerekenler hakkında bilgilendirme yapılır. Eğitim merkezine randevu olarak gelen her eğitim grubu, 25 kişiden oluşur. Katılımcılara, 60 dakika süren eğitim sonrasında katılım belgesi verilir.

Sanal Gerçeklik Küresi, Güneş, gezegenler, yıldızlar ve diğer gök cisimlerinin tavandaki ekrana yansıtıldığı bir etkinlik merkezidir. Burada yarım küre şeklindeki bir kubbe tavana yerleştirilmiş ekran, izleyicileri uzay boşluğunda bir gezintiye çıkarır. İzmit Cephanelik Mesire Alanı'ndaki merkez, astronomi bilgisini görsel bir şölen eşliğinde vermeyi amaçlamaktadır.

İlimizdeki diğer bilim merkezleri şunlardır:

Gebze ilçemizdeki **TÜBİTAK Ulusal Metroloji Enstitüsü (UME)**, **Türk Standartları Enstitüsü (TSE)**, Gebze Teknik Üniversitesi yerleşkesindeki **Çayırova Tohum Sertifikasyon Test Müdürlüğü**.

Görsel 5.75: Osman Hamdi Bey Kültür Merkezi, Gebze

Görsel 5.76: Sabancı Kültür Merkezi, İzmit

Görsel 5.77: Süleyman Demirel Kültür Merkezi, İzmit

KÜLTÜR-SANAT MERKEZLERİ

Süleyman Demirel Kültür Merkezi (SDKM), İzmit Yahyakaptan Mahallesi'nde bulunmaktadır. Kültür merkezi; 550 kişilik büyük salon, 135 kişilik çok amaçlı küçük salon ve tatbikat sahnesinden oluşmaktadır. Sahnelerini; tiyatro, konser, opera, bale gibi sanat etkinliklerinin yanı sıra panel, konferans, anma ve kurtuluş günleri için de açmaktadır.

Sabancı Kültür Merkezi, 1988 yılında İzmit'teki 4000 m² lik kapalı alanında hizmet vermeye başlamıştır. Sabancı Vakfı tarafından yaptırılan merkezin kullanım hakkı, Kültür ve Turizm Bakanlığına devredilmiştir. Bünyesinde İl Halk Kütüphanesi Müdürlüğü, Kültür Merkezi ve Güzel Sanatlar Galerisi hizmet vermektedir. 600 kişilik salonunda sanat etkinlik-

leri, konferans, panel, anma ve kurtuluş günleri faaliyetleri de yapılmaktadır. Ayrıca kültür merkezinde Çocuk Korosu Salonu ve Fikret Mualla Resim Atölyesi bulunmaktadır.

Osman Hamdi Bey Kültür Merkezi, 2011 yılında Gebze'de kurulmuştur. Tiyatro başta olmak üzere birçok sanat faaliyetine ev sahipliği yapmaktadır. 637 kişilik büyük bir salona sahip merkez, sanat galerisi olarak da hizmet vermektedir.

İzmit Tarihî Gar Binaları, Kocaeli Valiliği tarafından 2006 yılında restore edilmiştir. Bu binaların bir bölümü, Kocaeli Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu olarak kullanılmaktadır. Diğer bölümü ise **Gar Sanat Galerisi** olarak hizmet vermektedir.

İlimizde bulunan diğer kültür ve sanat merkezleri şunlardır:

- Başiskele Belediyesi Yeniköy Kültür Merkezi
- Çayırova Necmettin Erbakan Kültür Merkezi
- İzmit Seka Kâğıt Müzesi Sanat Galerisi
- İzmit Belediyesi Erol Olçok Kültür Merkezi
- Gölcük Kazıklı Kervansaray Sahnesi
- Gölcük Belediyesi Gölcük Sanat Galerisi
- Gölcük Değirmendere Yalı Evleri Ahşap ve Seramik Sanat Atölyesi
- Derince Belediyesi Zübeyde Hanım Kültür Merkezi
- Kartepe Necip Fazıl Kısakürek Kültür Merkezi
- Körfez Belediyesi Tütünçiftlik Kültür Merkezi

SİNEMA ve TIYATROLAR

Kocaeli'de 70'li yılların sonlarında kentin başlıca sinemalarından olan **SEKA** ve **Orduevi** sinemaları, halk tarafından büyük rağbet görmüştür. Günümüzde ise bu sanat etkinliği, alışveriş merkezlerindeki özel sinema salonları ile devam etmektedir. Ayrıca **Karamürsel Belediye Sineması** 2018 yılından beri hizmet vermektedir.

Tiyatro sanatında ise **Halkevi**, yurdun her yanında olduğu gibi Kocaeli'de de öncü rol üstlenmiştir. İzmit Halkevi Tiyatrosu, günümüze kadar varlığını sürdüren Tarihî Halkevi Binası'na 1943 yılında geçmiş ve burada 1951 yılına kadar yüzlerce oyun sergilemiştir.

Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatroları, oyunlarını **Gebze Osman Hamdi Bey Sahnesi** ve **İzmit Süleyman Demirel Kültür Merkezi**'nde sahneler. Bu iki sahne ile birlikte gezgin tiyatro grupları ve özel tiyatrolar, şehrimizdeki kültür merkezlerinde oyunlarını sergilemektedir.

Görsel 5.78: Tarihî Halkevi Binası, İzmit

FUARLAR

Kocaeli Kültür-Sanat ve Eğlence Fuarı, ülkemizin sanayi başkenti olan şehrimizde 1966 yılında önemli bir geleneği başlatmıştır. Fuar, başlarda sanayi ve teknoloji ürünlerinin sergilenmesi için kurulmuştur. 80'li yıllara gelindiğinde 400.000 m² lik alanıyla Kocaeli halkının gezinti, dinlenme ve eğlence merkezi haline gelmiştir. Böylece kentin sosyal, kültürel ve ticari ihtiyaçlarını karşılayan bir yaşam alanına dönüşmüştür. Fuar, her yıl Haziran ve Ağustos ayları arasında faaliyet göstererek şehrimizi farklı bir canlılığa büründürür.

Kocaeli Kitap Fuarı, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi öncülüğünde ilk kez 2009 yılında gerçekleştirilmiştir. Şehrimizin kalıcı bir değeri

haline gelen fuar; ziyaretçi sayısı, reklam değeri ve etki gücü bakımından her yıl daha da büyümüştür. Fuar döneminde giderek artan ziyaretçi sayısı, son yıllarda bir milyona yaklaşmaktadır. Fuarda 2019 yılına kadar toplamda 5 milyon 460 bin ziyaretçi sayısına ulaşılmıştır.

Geleneksel hale gelen **"Ağaçlar Kitap Açtı"** etkinliği ile başlatılan fuarda, İzmit yürüyüş yolundaki ağaçlara binlerce kitap asılır. Sabah okulun yolunu tutan öğrenciler ve işe giden insanlar, ağaçlardan kitap toplar. Her yıl fuara yüzlerce yayınevi, birçok sivil toplum kuruluşu katılmaktadır. Burada çok sayıda söyleşi, imza günü ve konferans düzenlenmektedir.

Görsel 5.79: Yürüyüş Yolu "Ağaçlar Kitap Açtı" etkinliğinden bir görünüm

FESTİVAL, ŞENLİK ve ETKİNLİKLER

Festivaller ve şenlikler, genellikle yerel topluluklar tarafından belirlenmiş ve geleneksel hale gelmiş eğlencelerdir. Her sene hemen hemen aynı zamanlarda kutlanan, yapıldığı yörenin simgesi haline gelmiş etkinlikler bütünüdür.

Festivallerin konusu, bir ürünün tanıtımı olabileceği gibi bir spor etkinliği ya da bir sanat faaliyeti olabilir. Baharın başlangıcı, hasat mevsiminin sonu gibi belli bir dönemin başı veya sonunun kutlanıyor olması da festivallere konu olabilir.

Görsel 5.80: Yamaç Paraşütü Festivali, Kartepe

Görsel 5.81: Off-Road Festivali, Kartepe

Görsel 5.82: Sekapark Altın Kemer Yağlı Güreşleri, İzmit

İlimiz genelinde gerçekleştirilen bazı önemli festival, şenlik ve etkinlikler şunlardır:

- Değirmendere Fındık ve Kültür Festivali
- Yarımca Kiraz Festivali
- Maşukiye Altın Armut Festivali
- İzmit Pişmaniye Festivali
- Derince Çenesuyu Festivali
- Kartepe Eşme Ayva Festivali
- İhsaniye Yeşil Elma Festivali
- Bayraktar- Balören- Mecidiye Mahalleleri Hidrellez Etkinlikleri
- Saraylı Örcün Kültür ve Turizm Festivali
- Başiskele Yayla Şenliği
- Derince Taşköprü Hasat Sonu Festivali ve Yağlı Pehlivan Güreşleri
- Körfez Belediyesi Hacet Bayramı
- Gölcük Belediyesi Uluslararası Nakışlı Kırkyama Şenliği ve Çalıştay
- Kartepe Yamaç Paraşütü Festivali
- Kartepe Off-Road Şenliği
- Sekapark Lale Festivali

Ayrıca 150 yıllık bir gelenek olan **Kandıra Belediyesi Geleneksel Yağlı Pehlivan Güreşleri** ve **Yoğurt Festivali**'nden başka **Gebze Hünkâr Çayırı Yağlı Güreşleri**, **Karamürsel Yağlı Güreşleri**, **Büyükşehir Sekapark Altın Kemer Yağlı Güreşleri**, **Kartepe Hergeleci İbrahim Yağlı Güreşleri** ve **İzmit Altinkemer Paşa Yağlı Güreşleri** gerçekleştirilmektedir.

Yukarıda bahsedilen festivallerin dışında ilimiz genelinde düzenlenebilecek yeni festivalleri, sınıfta çalışma grupları oluşturarak belirleyiniz. Belirlediğiniz festivaller için sloganlar oluşturarak çalışmanızı diğer gruplarla paylaşınız.

KÜTÜPHANELER

Kütüphaneler, yurttaşların bilgi edinme gereksinimlerini karşılayarak yaşam boyu eğitim çabalarını destekler. Toplumda kültürel mirasa, sanata ve bilime karşı duyarlılık ve bilinç oluşturmaya çalışır. Çocuk ve gençlerin zihinsel yaratıcılıklarını geliştirmeleri ve bilgiye ulaşma becerisi kazanmaları için fırsatlar sunar. Kültür mirasımıza dair her türlü bilgi ve belgeyi saklama gücüne sahip olan kütüphaneler, yerel ve evrensel kültürümüzün de hafızasını oluştururlar.

İlimizin yükseköğretim kurumları olan Kocaeli Üniversitesi ve Gebze Teknik Üniversitesinin yerleşkelerinde kütüphaneleri mevcuttur.

Görsel 5.83: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Halk Kütüphanesi, İzmit

İlimizde bulunan diğer kütüphaneler şunlardır:

- İzmit Kocaeli İl Halk Kütüphanesi Müdürlüğü
- İzmit Zübeyde Hanım Halk Kütüphanesi
- İzmit Nazmi Oğuz Çocuk Kütüphanesi
- İzmit Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Halk Kütüphanesi
- Gebze Gebze İlçe Halk Kütüphanesi Müdürlüğü
- Gebze TÜBİTAK Marmara Araştırma Merkezi Cahit Arf Kütüphanesi
- Gebze Çoban Mustafa Paşa Kütüphanesi
- Gölcük Gölcük İlçe Halk Kütüphanesi Müdürlüğü
- Gölcük Gölcük Belediyesi Halk Kütüphanesi
- Gölcük Gölcük Belediyesi Değirmendere Halk Kütüphanesi
- Çayırova Çayırova İlçe Halk Kütüphanesi
- Derince Derince M. Kılıçdoğan İlçe Halk Kütüphanesi
- Körfez Körfez İlçe Halk Kütüphanesi
- Karamürsel Karamürsel İlçe Halk Kütüphanesi Müdürlüğü
- Kartepe Köseköy Nazım Demirci Halk Kütüphanesi
- Kartepe Suadiye Halk Kütüphanesi
- Kandıra Kandıra Prof. Dr. Turan Güneş İlçe Halk Kütüphanesi Müdürlüğü

5.2.

İLİMİZE KİMLİK KAZANDIRAN ESERLER

Kocaeli, son yıllarda sanayi şehri kimliğinin yanına turizm şehri kimliğini de ekleyebilmek için yoğun bir çalışma içindedir. Buna bağlı olarak tanıtım faaliyetlerinin, turizm çeşitliliğinin ve konaklama imkânlarının arttığı görülmektedir. Kültür-sanat etkinliklerine ve geleneksel hale gelmiş festivallere yenileri eklenmektedir. Özellikle şehre kimlik kazandıran tarihî eserlerin korunması ve gerektiğinde restore edilmesi bu çalışmaların en değerlisidir.

Bir eserin restorasyonu oldukça masraflı bir iştir. Ayrıca restorasyonun farklı aşamalarında alanında uzman kişilere ihtiyaç duyulur. İlimizde bu çalışmalar genellikle Kocaeli Valiliği, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, ilçe belediyeleri, Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Millî Saraylar tarafından gerçekleştirilmektedir.

Görsel 5.84: Kapanca Sokak, restorasyon öncesi ve sonrası, İzmit

19. yüzyıl geleneksel Türk evlerinin bulunduğu Kapanca Sokak ve yakın çevresinde, koruma altında olan 30'dan fazla yapı bulunmaktadır. Sokaktaki 18 ev aslına sadık kalınarak onarım görmüştür.

Bunu
Biliyor muydunuz?

Görsel 5.85: Tarihi Gar Binası, İzmit

Şehrimize kimlik kazandıran eserler, tarihî dokusu ile ünlü Kapanca Sokak'taki geleneksel Türk evleriyle sınırlı değildir. Kendine has tarihçeleri ve mimari özellikleriyle ilimize kimlik kazandıran eserlerin bazıları şunlardır :

- En görünür tepelerden birinde şehri selamlayan ve ilimizdeki ilk Atatürk heykeli olan *Gazi Heykeli (Atatürk Anıtı)*
- 20. yüzyılın başından beri zamanı kovalayan, şehrin sembolü olmuş *Saat Kulesi*
- Bugün çeşitli müzeleri bünyesinde barındıran ve Türk sanayisinin kilometre taşlarından biri olan *Seka Kâğıt Fabrikası Binaları*
- Demir yolları hikâyemizin başlangıç noktalarından biri olan *Tarihi Tren Garı ve Çevre Binaları*
- İzmit'in fethini simgeleyen ve minberinde kılıç kuşanılan *Gazi Süleyman Paşa (Orhan) Camisi*
- Çarşı merkezinde yüzyıllardır yangınlara ve depremlere tanıklık eden *Mehmet Bey (Fevziye) Camisi*
- Koca Sinan'ın emaneti *Pertev Mehmet Paşa (Yeni Cuma) Camisi*
- 1940'lı yıllarda kültür ve sanatın adresi olan tarihî *Halkevi Binası*
- Bizans'tan günümüze ayakta kalmış *Eskihisar Kalesi*
- Arkeoloji ve müzeciliğin ülkemizdeki öncüsü olan ünlü ressamın günümüzde müze olarak hizmet veren *Osman Hamdi Bey Evi*
- Mimar Sinan ve kalfalarının akıl ve emeğinin ürünü *Çoban Mustafa Paşa Külliyesi*
- Sefere çıkan Osmanlı ordusunun, hacıların ve ticaret kervanlarının soluklandığı Tarihi İpek Yolu üzerindeki *Kazıklı Kervansaray*
- Roma mimarisini ve şifalı sularını günümüzle buluşturan *Tarihi Yazlık Ilıcısı*
- Yıldız Sarayı'nı Hereke kıyılarına taşıyan *Kaiser II. Wilhelm Köşkü*
- 1843 yılından beri ipliğin dokuma tezgâhlarında hayat bulduğu *Hereke Halı ve İpekli Dokuma Fabrika Müzesi*
- Donanma ve deniz şehri kimliğimizi ortaya koyan *Gayret, Hızır Reis, ve Yarhisar müze gemilerimiz*

Görsel 5.86: Pertev Mehmet Paşa (Yeni Cuma) Külliyesi, İzmit

BEN KİMİM ?

Görsel 5.87: Ben.....

Osmanlı Devleti'nde yaklaşık 50 yıl başmimarlık yaptım. 99 yıllık ömrüme 300'ün üzerinde eser sığdırdım. İzmit'te Mehmet Bey (Fevziye) Camisi'nin ilk yapımında ve İmaret (Abdüsselâm) Camisi'nin yenileme çalışmasında bulundum. Pertev Mehmet Paşa (Yeni Cuma) Külliyesi'ni inşa ettim. Gebze'de Çoban Mustafa Paşa Külliyesi'nin planlarını çizdim. Kalfalarımla birlikte zaman zaman inşasında bulundum. Bilin bakalım ben kimim?

İlimize kimlik kazandıran eserlerden birini seçerek tarihçesini araştırınız. Seçtiğiniz eserin hikâyelerini ve varsa ilginç yönlerini de içeren araştırmanızı sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

5.3.

İLİMİZİN YETİŞTİRDİĞİ ŞAHSİYETLER

Kocaeli tarih, sanat, edebiyat, müzik, spor ve bilim alanlarında çok sayıda önemli insan yetiştirmiştir. Yaptıkları çalışmalar ve ortaya koydukları eserlerle ilimizin ve ülkemizin gururu olan bu kişileri tanıyalım.

TARİHİ ŞAHSİYETLER

İlimiz, yaptıkları işlerle iz bırakan pek çok önemli şahsiyete ev sahipliği yapmıştır. Tarih yelpazemizde canlı birer renk olan bu kişiler, geleceğimize de ışık tutmaktadır.

Gelin, şimdi bu kişilerden bazılarını birlikte tanıyalım.

GAZİ AKÇA KOCA

1234 yılında doğan Akça Koca, Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda önemli rol oynayan bir akıncı beydir. Kayı geleneğinin izlerini taşıyan "Akça" ismi "oldukça beyaz" anlamındadır. "Koca" ise kocamış fiilinin kökü olup "büyük, ihtiyar" anlamındadır. Akça Koca, 1326 yılında Kandıra ve çevresini fethetmiş ve tarihe **Kandıra Fatih**i olarak geçmiştir. Akça Koca, İzmit'in fethinden önce 1328 yılında 94 yaşında hayatını kaybetmiştir. Eski Türk âdetlerine göre de vefat ettiği yere, Baba Tepesi'ne defnedilmiştir. İzmit ve çevresine, Akça Koca Bey'in yurdu anlamında Koca-ili (Koca-eli) denilmiştir.

KARA MÜRSEL ALP

Osman Gazi ve Orhan Gazi'nin komutanlarından olan **Kara Mürsel**, **Osmanlı Devleti'nin ilk donanma komutanıdır**. Kahramanlığı ve gözü pekliği sebebiyle Orhan Gazi tarafından "Kara" lakabı verilen Mürsel Paşa'nın 1327 yılından sonra aldığı topraklar "Karamürsel" adıyla anılmıştır. Kara Mürsel'in Kavak Koyu'nda kurduğu tersanede yapılan teknelere de "Karamürsel" adı verilmiştir.

Görsel 5.88: Gazi Akça Koca ve Kara Mürsel

Görsel 5.89: Leyla Atakan, Cengiz Topel, Rifat Yüce, Turan Güneş ve Nihat Erim

LEYLA ATAKAN

1925 yılında Maşukiye’de doğan İzmit’in ilk kadın belediye başkanı olan Leyla Atakan, 1968-1971 yılları arasında İzmit Belediye Başkanlığı yaptı. Kocaeli Fuarı’nın kuruluşuna önemli katkıları oldu. Kocaeli Verem Savaş Derneğinin başkanlığını ve yönetim kurulu üyeliğini yapan Leyla Atakan, 1971 yılında geçirdiği trafik kazası sonucu hayatını kaybetti.

CENGİZ TOPEL

1934 yılında İzmit’te doğdu. Cengiz Topel, 1964 yılında Türk Hava Kuvvetlerinin Kıbrıs’a gerçekleştirdiği uyarı uçuşu sırasında uçağı vurulunca uçaktan paraşütle atladı ancak esir düştü ve şehit edildi.

RIFAT YÜCE

1879 yılında İzmit Sancağı’nın Taşköprü Nahiyesi’ne bağlı Umurlar köyünde doğdu. Rifat Yüce, Malta sürgünü nedeniyle Millî Mücadele’ye katılamadı. 1921 yılı itibarıyla İzmit’e dönen Yüce, İzmit Müdafaa-i Hukuk Grubu içerisinde yer aldı. Kocaeli’nin ticaret

hayatında etkin olan Rifat Yüce, 1925 yılında İzmit’te “Türk Yolu” gazetesini yayımlamaya başladı. Kocaeli tarihiyle ilgili yapmış olduğu araştırmaları “Kocaeli Tarih ve Rehberi” adıyla kitaplaştıran Rifat Yüce, 1952 yılında İzmit’te vefat etti.

TURAN GÜNEŞ

1922 yılında Kandıra’da doğdu. Turan Güneş, TBMM’de Kocaeli milletvekilliği yaptı. Kıbrıs Barış Harekâtı’nın gerçekleştiği 1974 yılında dışişleri bakanlığı görevini yürütmekteydi. Başbakan yardımcılığı da yapan Turan Güneş, 1982 yılında hayatını kaybetti.

NİHAT ERİM

1912 yılında Kandıra’da doğdu. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’ni bitirdi. 1941 yılında profesör olan Nihat Erim, 1943 yılında Dışişleri Bakanlığında Hukuk Danışmanlığı yaptı. 1971-1972 yılları arasında başbakanlık yapan Nihat Erim, 1980 yılında uğradığı suikast sonucu hayatını kaybetti.

Pilot Yüzbaşı Cengiz Topel, Kıbrıs’ta şehit düşen ilk havacımızdır.

Görsel 5.90: Mustafa Kandıralı, Erdoğan Bozok, Amir Ateş, Cengiz Keskinliç ve Cevat Çapan

SANATÇILAR

Sanat ve sanatçı, toplumların gelişmesinde önemli rol oynar. Müzik, edebiyat, tiyatro, resim, fotoğraf gibi sanatın pek çok dalında ürün ortaya koyan sanatçılar, ilimize değer katmıştır.

Haydi, şimdi bu sanatçılardan bazılarını hep birlikte tanıyalım.

MUSTAFA KANDIRALI

1930 yılında Kandıra'da doğdu. Dünyaca ünlü klarnetçi Mustafa Kandıralı, 20 yıl boyunca TRT'de programlar yaptı. Ünlü caz sanatçısı Louis Armstrong (Luvis Armstrong) ile beraber çaldı. Dünyanın dört bir tarafında yapılan konserler ve resitalere katıldı.

ERDOĞAN BOZOK

1932 yılında İzmit'te doğdu. Karikatürleri çeşitli dergi ve gazetelerde yayımlanan sanatçının "Çizgiler", "Modern Çağ" ve "Rastgele" isimlerinde üç kitabı bulunmaktadır. Bununla birlikte uluslararası yarışmalara da katılan sanatçının kazandığı ödüllerden en önemlisi "Altın Ezop" tur. 1985 yılında Belçika'da yayımlanan "25 Yılın En İyi 60 Karikatürü" albümünde bir karikatürü yer alan Erdoğan Bozok, 2015 yılında vefat etti.

AMİR ATEŞ

1942 yılında Kandıra'da doğdu. Hafız Hasan Akkuş ve Saadettin Kaynak gibi isimlerin öğrencisidir. Türk sanat müziği ve

tasavvuf müziği alanında yaptığı besteelerin yanında mevlithanlığı ile de karşımıza çıkan bestekâr, çok sayıda mevlithan yetiştirmiştir. Amir Ateş "Ben Seni Unutmak İçin Sevmedim, Bir Kızıl Goncaya Benzer Dudağın, Seni Ben Unutmak İstemedim ki" gibi bilinen şarkıların bestekâridir.

CENGİZ KESKİNKILIÇ

1938 yılında Derince'de doğdu. Tiyatro, dizi oyuncusu ve yönetmen olarak tanınan Cengiz Keskinliç, ününü seslendirme sanatçılığı ile yakaladı. Sanatçı, 2008 yılında İstanbul'da hayatını kaybetti.

CEVAT ÇAPAN

Şair ve çevirmen olarak tanınan Cevat Çapan, 1933 yılında Darıca'da doğdu. Cambridge (Kembriç) Üniversitesinde İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. İstanbul Üniversitesinden doçentlik, ardından profesörlük aldı. 1986 yılında yazdığı "Dön Güvercin Dön" adlı şiir kitabıyla aynı yıl "Behçet Necatigil Şiir Ödülü"nü kazandı. Şiir kitaplarının yanında inceleme yazıları ve antolojileri (seçki) de bulunmaktadır.

Görsel 5.91: Hulusi Kentmen, Atıf Kaptan, Fahri Seyrek, Cemal Turgay ve Esmeray

HULUSİ KENTMEN

1912 yılında Bulgaristan'da doğan Hulusi Kentmen'in çocukluğu İzmit'te geçti. Kentmen, denizaltı astsubaylığından emekli olduktan sonra sinema oyunculuğu yaptı. 500'e yakın filmde baba, bahçıvan, hakim, komiser gibi çeşitli roller alan sanatçı, 1993 yılında hayata gözlerini yumdu.

ATIF KAPTAN

1908 yılında İzmit'te doğdu. "Hamlet" oyunuyla sanat hayatına başlayan Atıf Kaptan, 1928 yılında sinema oyunculuğuna adım attı. "**Bir Millet Uyanıyor**" filminde "Yahya Kaptan" rolüyle büyük beğeni topladı. Bu filminden sonra "Terzioğlu" olan soyadını "Kaptan" olarak değiştirdi. "Kaptan Tiyatrosu" adlı bir topluluk kurarak Anadolu'da turnelere çıktı. Sanatçı, 300'den fazla filmde rol aldı. 1977 yılında bir sinema filminin çekimi için gittiği Ürdün'de vefat etti.

FAHRİ SEYREK

1904 yılında İzmit'te doğdu. Kocaeli'de birçok fotoğrafçı yetiştiren sanatçı, tarihî kişilikleri, tarihî olayları ve eserleri kapsayan fotoğraf koleksiyonunu İzmit Müzesi'ne he-

diye etti. Şehrimizin her köşesini fotoğraflarıyla ölümsüzleştiren ve Atatürk'ün bilinen birçok fotoğrafını da çeken Seyrek, 1975 yılında vefat etti.

CEMAL TURGAY

1957 yılında İzmit'te doğdu. İlimizin ismini yurt içi ve yurt dışında duyurmuş önemli bir fotoğraf sanatçısıdır. 1980 yılında, Londra'da fotoğrafçılık eğitimi aldı. İzmit ve İstanbul'da çeşitli sergiler açan sanatçı, "1998-1999 Pamukbank Fotoğraf Yarışması" birincisi oldu. Turgay, 1993 ve 2010 yıllarında "Yunus Nadi Fotoğraf Ödülü"ne layık görüldü. Sanatçı, 2018 yılında hayatını kaybetti.

ESMERAY

Esmeray, 1949 yılında İstanbul'da doğdu. Babası SEKA Kâğıt Fabrikası'nda çalıştığı için gençlik yıllarını Kocaeli'de geçirdi. 1974 yılında TRT'nin düzenlemiş olduğu bir yarışmada "Unutma Beni" şarkısıyla birinci olup adını duyurdu. "Gel Tezkere" şarkısıyla da halkımızın gönlünde taht kurdu. Sanatçı, 2002 yılında vefat etti.

Siz de günümüzde ilimizin yetiştirdiği sanatçılardan birini araştırarak sınıfta arkadaşlarınıza tanıtınız.

Görsel 5.92: Gazanfer Bilge, Nasut Kayalı, Hasan Gemici ve Avni Kalkavan

SPORCULAR

Kocaeli, çeşitli dallarda çok sayıda sporcu yetiştirmiş bir şehirdir. İlimizde yetişen bazı sporcular, ulusal ve uluslararası müsabakalarda önemli başarılarla imza atarak bayrağımızı gururla dalgalandırmıştır. Gelecek nesillere örnek olan sporcularımız, genç sporcuların yetişmesine önemli katkı sağlamıştır.

Gelin, şimdi bu sporculardan bazılarını hep birlikte tanıyalım.

GAZANFER BİLGE

1923 yılında Karamürsel'de doğdu. 17 yaşında güreşe başladı. 1946 yılında İsveç'te serbest stil 62 kg'da Avrupa Şampiyonu ve 1948 yılı Londra Olimpiyatları'nda serbest stil 62 kg'da Olimpiyat Şampiyonu oldu. 1953 yılında güreşi bırakan ve o tarihten sonra Karamürsel'de yeni sporcuların yetişmesi için güreşe destek veren Gazanfer Bilge, 2008 yılında hayatını kaybetti.

NASUT KAYALI

1927 yılında İzmit'te doğdu. Atletizm, futbol ve boksla ilgilendi. Futbol oynuluğunun yanında futbol hakemliği de yaptı. Kocaelispor Kulübü'nün kurucularından olan Nasut Kayalı, 2018 yılında vefat etti.

HASAN GEMİCİ

1927 yılında doğdu. Küçük yaşlarda güreşe başladı ve çeşitli kulüplerde güreşti. Askerlik hizmeti için İzmit'e gelen Gemici, sonrasında buraya yerleşti. Kocaeli'de güreşe devam etti ve 1949 yılında millî takıma seçildi. Akdeniz ve Helsinki Olimpiyatları'nda şampiyon oldu. Aktif spor hayatından sonra da güreşten kopmadı. Türkiye Güreş Federasyonu tarafından açılan kurslara ve seminerlere katılarak antrenör oldu. Kocaeli'de çok sayıda güreşçi yetiştiren Hasan Gemici, 2001 yılında hayatını kaybetti.

AVNİ KALKAVAN

1935 yılında doğdu. Fenerbahçe'de uzun yıllar futbol oynadı. Kocaelispor'un kadrosunda yer aldı ve bu takımda antrenörlük yaptı. Futbol yaşamında millî takım forması da giyen Kalkavan, 2007 yılında vefat etti.

SIRA
SİZDE

"Ben sporcunun zeki, çevik ve aynı zamanda ahlâklı olanını severim."

Mustafa Kemal ATATÜRK

Mustafa Kemal Atatürk'ün yukarıdaki sözünü sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız.

BİLİM İNSANLARI

Görsel 5.93: Ord. Prof. Ata Nutku ve Prof. Dr. Hakan Oruçkaptan

Bilim, bir toplumun ilerlemesinde en önemli araçlardan biridir. Bilim insanları, çeşitli alanlarda yaptığı bilimsel çalışmalarla hem ait oldukları topluma hem de insanlığa hizmet eder. İlimiz, birçok bilim insanı yetiştirmiştir.

Haydi, şimdi ilimizin yetiştirdiği bilim insanlarından bazılarını birlikte tanıyalım.

Ord. Prof. ATA NUTKU

1904 yılında doğan Ata Nutku, Almanya'da gemi mühendisliği eğitimi aldı. Ata Nutku, 1934 yılında Gölcük Tersanesi'nde göreve başladı. Gölcük ve Taşkızak Askerî Tersanesi'nin modernleştirilmesi için çalıştı. 1935 yılında planlarını çizdiği ve Cumhuriyet tarihinin ilk yerli gemisi olan **Gölcük Yağ Tankeri**'ni denize indirmeyi başardı. Böylece "Türkiye'de gemi yapılamaz." anlayışını yıktı. Ata Nutku, 1948 yılında Deniz Kuvvetleri Komutanlığından yarbay rütbesi ile emekli oldu ve 1953 yılında Gemi Enstitüsünü kurdu. Gölcük Tersanesi'nin temellerini atan Ata Nutku, 1994 yılında vefat etti.

Prof. Dr. HAKAN ORUÇKAPTAN

1959 yılında Kocaeli' de doğdu. Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden mezun oldu. Prof. Dr. Hakan Oruçkaptan, İsveç'te yaşayan tourette (turet) sendromlu (istem-siz hareket ve seslerle karakterize bir tik hastalığı) bir hastayı sağlığına kavuşturdu. Bu tedavi sonrasında İsveç televizyonları Oruçkaptan'la ilgili bir belgesel hazırlamıştır. Başarılı bir beyin cerrahı olan Hakan Oruçkaptan, tedavi gördüğü hastanede 58 yaşında hayatını kaybetti.

Ord. Prof. Ata Nutku, bir deniz römorkörünü tekrar düzenleyerek "Atak Mayın Gemisi" ne dönüştürmüştür.

Bunu Biliyor muydunuz?

Görsel 5.94: Prof. Dr. Feyzullah İzmidî, Prof. Dr. Atilla Çetin ve Prof. Dr. Ahmet Halûk Dursun

Prof. Dr. FEYZULLAH İZMİDİ

Feyzi Paşa olarak da bilinen Prof. Dr. Feyzullah İzmidî, 1845 yılında İzmit'te doğdu. Yaşadığı dönemin "Lokman Hekimi" olarak da bilinir. Dahiliye (iç hastalıkları) doktoru olan İzmidî, özellikle salgın hastalıklarla mücadele etti. Ayrıca veremden korunma konusunda önemli çalışmalar yaptı. Ülke sınırlarının dışına taşan ünüyle yabancı devlet yöneticilerinin ve yakınlarının tedavilerini gerçekleştirmek üzere yurt dışına gitti. İzmidî, 1923 yılında hayatını kaybetti.

Prof. Dr. ATILLA ÇETİN

1942 yılında doğdu. İstanbul Üniversitesi Tarih Bölümü'nü bitirdi. Başbakanlık Arşiv Genel Müdürlüğünde çeşitli görevlerde bulundu. 1996 yılında profesör olan Atilla Çetin'in eserlerinden bazıları şunlardır:

- *Kocaeli Tarihinden Sayfalar*
- *Kocaeli- Sakarya Tarihinden*

Atilla Çetin, 2015 yılında Kocaeli'de vefat etti.

Prof. Dr. AHMET HALÛK DURSUN

1957 yılında Hereke'de doğdu. İlkokul ve ortaokulu Kocaeli'de tamamladı. İstanbul Üniversitesi "Son Çağ ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kürsüsü"nü bitirdi. Topkapı Sarayı Müzesi Müdürlüğü, Turizm Bakanlığı Bakan Yardımcılığı gibi önemli görevler de yapan Dursun'un eserlerinden bazıları şunlardır:

- *Osmanlı Coğrafyasına Yolculuk*
- *İncir Çekirdeği: Hereke'den Çıktım Yola*

Ahmet Halûk Dursun, 2019 yılında hayatını kaybetti.

Siz de günümüzde ilimizin yetiştirdiği bilim insanlarından birini araştırarak sınıfta arkadaşlarınıza tanıtınız.

5.4.

İLİMİZİN SOMUT OLMAYAN KÜLTÜREL MİRASI

Topluluklara, gruplara, bireylere ait, inanışlara özgü kültürel değerler, gelenekler, tarihî ve toplumsal değerler, el işçiliği ve sözlü ürünler somut olmayan kültürel mirası oluşturmaktadır. Örneğin; bir kıyafet kendi başına somut olmasına karşın kumaşın yöreye özgü dokunuş şekli, yaşanmışlıklarla şekillenen motifleri, oyaları ve her türlü el işçiliği onu somut olmayan kültür mirasına dönüştürür.

Yöremiz insanının el emeği göz nuru ile oluşturduğu el sanatları, giyimi, halk oyunları, farklı ve lezzetli yemekleri kültürümüzü yansıtır. Türkü, mani, ninni gibi sözlü ürünlerimiz ise bazen bir kelime bazen bir ezgiyle kültürel zenginliğimizi hissettirir. Ayrıca **ilimizdeki kültürel çeşitlilik farklılıklara saygının gelişmesini sağlar; insanlarımızın birlik, beraberlik ve dayanışma duygusunu güçlendirir.**

Görsel 5.95: Kına gecesi kıyafeti, Kandıra

GELENEKSEL GİYİM KUŞAM

Kocaeli'deki kadınların geleneksel kıyafetleri arasında, yelek ve ağı geniş basma veya pazenden yapılan şalvar bulunur. Kadınlar, başlarına yazmalı yemeni ya da kenarları oya işlemeli beyaz tülbentler takarlar.

Kıyafetlerindeki renk ve desenler yöreye ait izler taşır. Kandıra ve Karamürsel'in köylerinde renkli şalvardan desenli basma entariye, ak ya da "serpme" denilen geniş, uçları püsküllü başörtüden cepkene kadar pek çok giysiye rastlanır. Gelin kıyafetinde ise pullu çevre, sim işlemeli kaftan, keten gömlek ve birbirinden farklı bindallılar kullanılır.

Kandıra bezinden dikilen giysiler, uzun yıllar boyunca sadece Kandıra halkı tarafından değil diğer yerleşim yerlerindeki kişiler tarafından da kullanılmıştır. Böylece günlük hayatta kullandığımız pek çok ürün yöreye ait izler taşımıştır.

Kandıra ilçesinde erkek giysilerinde beyaz, açık mavi veya boyuna çizgili, Kandıra bezinden yapılan ve 40 adet düğmesi bulunan "Kırkdüğme Göynek" dikkat çeker. Erkekler pantolonlarının üzerine kuşak bağlarlar, başlarına örgü fes takarlar.

Görsel 5.96: Kandıra bezinden yapılmış başörtüsü

Görsel 5.97: Mancarlı pide yapan kadınlar

KOCAELİ'NİN YÖRESEL LEZZETLERİ

Kocaeli'de hamurla yapılan **ovma çorbası** (**umaç çorbası**) bayramların vazgeçilmezidir. Halka biçimindeki pidelerden yapılan **pide simit dolması**, **dartılı keşkek yemeği**, **mancarlı pide**, **kesme**, **mısır unu** ile yapılan bir yemek olan **kaçamak (malak)**, **Kandıra yoğurdu** yöresel lezzetlerden bazılarıdır.

Aslında bir hamur işi olan **lokum**, patlıcanla hazırlanan **carcur**, pospos bitkisinden elde edilen ve ismini bu bitkiden alan **pospos**, bayat ekmekle yapılan **acıka**, tatlı olarak **otur fatma tatlısı (nazlı)** farklı isimlere sahip olan yöresel lezzetlerdir.

HALK OYUNLARI

Halk oyunları; tek başına oynanabileceği gibi gruplar halinde de oynanan, ait olduğu toplumun kültürel değerlerini yansıtan oyunlardır. Kocaeli'de halk oyunları, kültür çeşitliliğine bağlı olarak yerel halk oyunları ve göçmen halk oyunları olmak üzere iki grupta incelenir.

Yerel Halkın Oynadığı Oyunlar	Göçmen Halkın Oynadığı Oyunlar
<ul style="list-style-type: none"> • Yarımca Kasabı • Bahriye Çiftetellisi • Kandıra Çiftetellisi • Kandıra Zeybeği • Develi/Daylak • Konak Getirme • Taşköprü Karşılması • Helvacı • Çipiden • Kaşıklı	<ul style="list-style-type: none"> • Karadeniz Oyunları • Balkan ve Rumeli Oyunları • Kafkas Oyunları • Doğu Anadolu Oyunları

KOCAELİ'DE EL SANATLARI

El sanatları, el tehgâhlarında yardımcı araçlar kullanılarak yapılan ve el becerisi gerektiren işlerdir. Bazı el sanatları, yüzyıllar içinde oluşan geleneklere dayalıdır. İlimizde kendine özgü motifleri ve renkleri ile göz alan **Hereke halısı**, kullanışlılığı ve ufak tefek görünüşü ile dikkat çeken **Karamürsel sepeti**, gündelik hayatta önemli yer tutan **Kandıra bezi** ve yöresel kıyafetlere büründürülen **Nüzhetiye bebekleri** kültürel mirasımız haline gelmiş el sanatlarımızdır.

Kandıra bezi, Kocaeli ile özdeşleşmiş ürünlerden biridir. Yörenin adıyla anılan Kandıra bezi, Karadeniz kıyılarının nemli ikliminde yetişen keten bitkisinden üretilir. Elde edilen iplikler, yörede yaşayan insanların kendi imkânlarıyla oluşturdukları tez-

gâhlarda dokunmaktadır.

Gölcük Nüzhetiye (Döşeme) bebekleri adını Nüzhetiye'den almaktadır. Nüzhetiye döşeme bebeklerinin giydiği kıyafetler, yöreye has özellikler taşımaktadır. Bu kıyafetlerin en büyük özelliği, üzüm ve karanfil deseni ile oluşturulan eteklerindeki işlemlerdir. Desenler, elde kanaviçe tekniğiyle yapılmaktadır. Başörtüleri iğne oyalıdır ve özel bağlama şekliyle dikkat çeker.

Günümüzde bu bebekler ile giysiler, özelliğini yitirmekte ya da sık kullanılmadığı için yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır. Bunu önlemek ve el sanatını yaşatmak adına Gölcük Belediyesi, bebeklerin üretimini desteklemektedir.

Görsel 5.98: Nüzhetiye döşeme bebeği

Görsel 5.99: Zemin görseli Hereke halısı

KOCAELİ'NİN SÖZLÜ EDEBİYAT ÜRÜNLERİ

Sözlü edebiyat ürünleri; toplum arasında kulaktan kulağa yayılan masal, destan, efsane, türkü, mâni, deyiş ve ninni gibi türlerdir. Her toplumun söz varlığı kendine

özgüdür. Yörenin söz varlığı ve ağız özellikleri sözlü edebiyat ürünlerine yansır. Yazılı hale sonradan getirilen bu ürünler toplumun kültürünü yansıtır.

Aşağıda Kocaeli'ye ait sözlü edebiyat ürünlerinden örnekler verilmiştir.

Mâni

Şu İzmit'in yolunda
Kitabı var kolunda
Ben yârimi ararım
Gölcük İzmit yolunda

Ev yaptıran taş ister
Pencerem nakkaş ister
Tavşanlı kızları
Al boyalı ev ister

Atasözü

Bin tasa bir borç ödemez

Arı kahrını çekmeyen
bal kadrini ne bilsin

Ninni

Dandini dandini dan ister
Annesinden don ister
Keten bezini beğenmez
Top top kumaş ister

Deyim

Dişi, dırnayı gülmek
(Çok sevinmek, mutlu olmak anlamındadır.)

Dere tepe gonuşmak
(Olmadık şeyler konuşarak konunun dışına taşan, söyledikleriyle insan yüreğini kıran, işin oluruna gitmeyen kişiler için söylenir.)

SIRA
SİZDE

Siz de büyüklerinizden duyduğunuz bir ninniye, mâniye, deyimi veya atasözünü sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

Görsel 5.100: Saklambaç oynayan çocuklar

ÇOCUK OYUNLARI

Çocukların zekâ gelişimine katkıda bulunan; yeteneklerini sergileyebildikleri, iyi vakit geçirdikleri aktivitelere **oyun** denir. Her oyunun kendine has kuralları vardır. Oyunlarla **sabır** ve **saygı** göstermeyi öğrenen, **empati kurma** yönü güçlenen bireyin **sosyal gelişimi** de olumlu yönde etkilenir.

Bireysel oyunlar rekabeti, takım oyunları dayanışmayı öğretir. Oyunların ortaya çıkışında ve yöreden yöreye farklılık göstermesinde aile, yaşanılan çevre, cinsiyet

gibi pek çok faktör etkilidir.

Kocaeli yöresinde oynanan oyunlardan bazıları şunlardır: aşık oyunu, beştaş, çatal çatal kaç çatal (uzun eşek), çelik çomak, çizgi, dipdip, dokuz kiremit (dokuz kiremeç), eski minder, körebe, saklambaç (sobe), mendil oyunu, melemen, renk bulmaca, renkli stop, sek sek (lokurcuk), üçtaş, yedi kiremit (yedi kiremeç), yerden yüksek, bezirgânbaşı, yakan top.

Gelin, şimdi bu oyunlardan bir tanesini öğrenelim:

Eski Minder

Oyuna başlarken öncelikle "sayışma" yapılır. Ortada yumularak duran "ebe", oyunda "eski minder" rolündedir. Eski minder rolündeki çocuk, ortada çömelerek kafası eğik vaziyette durur. Diğer çocuklar da ellerini çırparak oyun şarkısını söylerler. Oyunda ebe ile birlikte en az dört oyuncu olmalıdır.

Oyunda, ebenin etrafında ellerini çırparak dönen çocuklar şu şarkıyı söylerler:

Eski minder yüzünü göster

Göstermezsen bir poz ver

Güzellik mi?

Çirkinlik mi?

Havuz başında heykellik mi?

Yoksa mankenlik mi?

Daha sonra eski minder rolündeki ebe, bu sorulara cevap olarak güzellik, çirkinlik, heykellik ya da mankenlik der. Diğer oyuncular, ebe "Güzellik" derse güzellik; "Çirkinlik" derse çirkinlik rolü yaparak hareketsiz dururlar. Bundan sonra ise ebe diğer oyunculardan ilk hareket edeni ebe olarak seçer. Oyun böylece yeniden başlayarak devam eder. Oyunun sonunda kaybeden ya da kazanan taraf olmaz. Her iki tarafın da eğlendiği oyundan herkes mutlu bir şekilde ayrılır.

Yukarıda adları verilen oyunlardan birini seçip nasıl oynandığını araştırarak sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

5.5.

KOCAELİ'NİN DİL ÖZELLİKLERİ

Bir dilin söyleyişte gösterdiği farklılıklara **ağız** denir. Bir ülkede konuşulan ağızlardan birinin yazışmalarda esas olarak kabul edilmiş şekline **yazı dili** denir (Türk yazı dili, Fransız yazı dili, İngiliz yazı dili vb.) Ülkemizde yazı dili olarak kabul edilen ağız "**İstanbul ağızı**" dır. Yazı dilinde ülkenin her yerinde aynı kurallar geçerlidir ancak konuşma dilinde yöresel farklılıklar görülebilir.

İlimizde kültürel çeşitlilik nedeniyle birçok farklı ağız karşımıza çıkmaktadır. Bu zenginliğin içinde en çok öne çıkan, yerel halka özgü ağız özellikleridir. Bu özelliklerinin yanı sıra yöreye özgü deyim, atasözü, tekerleme gibi sözlü ürünler de bulunmaktadır.

Şimdi ilimizin ağız özelliklerine ait örneklerden bazılarını inceleyelim.

Yuuka

Suvan

Gaplamca

Samsak

Küv

Ibrık

Ektyar

**SIRA
SİZDE**

Çevrenizde konuşma dilinde gözlemlediğiniz farklılıkları sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız .

OKUMA PARÇASI

GOCA ANA

Çok güzel bir gündü. Birkaç hafta önce başka bir şehirden ilimize taşınan karşı komşularımız akşam yemeği için evimize gelecekti. Bütün gün babaannem ve annemle beraber hazırlık yaptık. Zil çaldı, koşarak kapıyı açtım. Hemen arkamda annem vardı. Gülümseyerek "Hoş geldiniz." diyerek misafirlerimizi içeri buyur ettik. Biraz sohbet ettikten sonra hep birlikte sofraya oturduk. Misafirlerimiz babaannemin yaptığı yemekleri çok beğendi, afiyetle yedi. Neler yoktu ki yemekte... Burçlu umaç çorbası, dartılı keşkek, mancarlı pide...

Karşı komşumuz Aysel Teyze "İsimleri de tatları da çok güzelmiş

yemeklerinizin. Ellerinize sağlık." dedi. Annem de babaannem de mutlu oldular. Aysel Teyze'ye teşekkür ettiler.

Babaannem "İbriktan ıcık su ver gızım." dedi. Suyunu içtikten sonra anlatmaya başladı:

"Bizim buranın çok değişik yimekleri vaa gızım. Benim ektiyar İrecep (Recep) seviya küvün yimeklerini. Suvan samsak oldu mu gorkma, deedi Goca Ana diizem. Goca Ana'mın yimeklerini de herkeş biyenidi. Hele bi yuuka açaadı ki... Ben ondan üürendim eer bişiiyi. Evveli gaplamca gibi yapaadım emme imdi çabuk oliya yimeklee. Sade yimek mi nelee biliidi, nelee... Bize çok göznel mânilee okuudu.

*Buudan bi mâni:
Gandıra çiftlik gibi
Uzanır iplik gibi
Gandıra'nın gızları
Gınalı geklik gibi*

Biz ona Goca Ana'm çok yaşa deedik, dişi dırnayı güleedi. Bak imdi bi de tekeeleme:

*Ettige, bettige
Vama vastık, civana bastık
Çelik çubuk, sen çık"*

Bu tekerleme ile herkes gülmeye başladı. Sonra sofraya toplandı, çaylar içildi, sohbet devam etti. Babaannemin yemeklerine de sohbetine de bayıldı komşularımız. Benim canım babaannem, teyzesi gibi "Goca Ana" babaannem.

Görsel 5.101: Goca Ana tasviri

5.6.

İLİMİZDE YEREL
YAYINCILIK

Yerel yayıncılık, yöre insanlarını ilgilendiren haberlerin paylaşıldığı yayın organlarının genel adıdır. Ulusal basın kadar geniş kitlelere hitap etmeyen yerel radyo, televizyon ve gazeteler bu kapsamda yer alır. Ayrıca yerel basın; yayımlandığı şehrin nabzını tutarak sosyal, ekonomik, kültürel, siyasi gelişmeleri hedef kitesine aktarmakta ve yöresinde kamuoyu oluşturmaktadır.

Şehrimizde ve şehrimizin çevresinde matbaacılık ve basım faaliyetleri ilk olarak 1840'lı yıllarda görülmektedir. Şehrimizin ilk matbaacıları başlangıçta dergi ve gazete basımı yapmışlardır. 1918 yılına gelindiğinde ise taşbaskı tekniği ile şehrimizin ilk resmi yerel gazetesi

olan **Kocaeli** gazetesi yayınlanmaya başlamıştır. Üç kişinin çalıştığı matbaada çıkarılan bu gazete, 1933 yılına kadar yayın hayatını sürdürmüştür. Ayrıca ülkemizin ilk kâğıt fabrikası olan SEKA'nın Kocaeli' de kurulması ilimizde yerel basının gelişmesinde etkili olmuştur.

Kurtuluş Savaşı'mızın önderi **Mustafa Kemal Atatürk**, ilimizde **16 Ocak 1923 tarihinde İzmit Basın Toplantısı'nı gerçekleştirmiştir**. Bu toplantı Atatürk'ün yaptığı ilk ve tek basın toplantısıdır. Bu nedenle gazetecilikte zengin bir yelpazeye sahip olan Kocaeli'de 16 Ocak, kentteki gazeteciler tarafından her yıl "**Kocaeli (İzmit) Basın Onur Günü**" olarak kutlanmaktadır.

Görsel 5.102: Gazi Mustafa Kemal mehtmetçiği selamlarken, 17 Ocak 1923, Derince

İlimizde geçmişte yayımlanan gazeteler şunlardır:

- Türkyolu
- Hür Fikir
- Körfez
- Marmara
- Hürsöz
- Bizimşehir
- 27 Mayıs
- Zafer
- Demokrat Kocaeli
- Büyük Dava
- Azim
- İstiklal
- Kocaeli Adalet
- Hedef
- Seka Postası
- Doğuş
- Körfez (Gebze)
- Işık
- Yeni Yarımca
- Karamürsel Postası
- İzmit
- Gölcük
- Kocaeli Haberci
- Anadolu Kandıra Postası

Görsel 5.103: İlimizde geçmişte yayımlanan gazeteler

Teknolojik imkânların artmasıyla haberleşme ve bilişim alanında önemli gelişmeler yaşanmıştır. Yerel basınımızda taşbaskıyla başlayan süreç, günümüzde bilgisayar ve ofset baskı teknikleriyle devam etmektedir. İnternetin kullanılması haberciliğe yeni boyutlar kazandırmıştır. Yerel gazeteler bu olanaklardan yararlanarak kendi web sitelerini kurmuş ve haberlerini internet ortamına da taşımıştır. Gazete okurları böylece yerel haberleri internetten de takip edebilmektedir.

Kocaeli Üniversitesi, gazetecilik alanındaki çalışmaları desteklemektedir. Özellikle İletişim Fakültesi öğrencileri, personel ve bilgi birikimi konusunda yerel basına katkı sunmaktadır.

Ayrıca Kartepe ilçemizde bulunan Yıldız Entegre Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Radyo Televizyon ve Gazetecilik alanlarında öğrenci yetiştirmektedir.

İlimizdeki yerel yayın kuruluşlarının (gazete, radyo, televizyon) isimlerini araştırarak edindiğiniz bilgileri arkadaşlarınızla paylaşınız.

Görsel 5.104: Şehit Ömer Halisdemir

Demokrasinin sağlıklı işlemesinde yerel basının etkisi büyüktür. Çok sesliliğin ve özgür düşüncenin korunması ve güçlendirilmesinde yerel basınımız, üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmeyi bilmiştir. 15 Temmuz Darbe Girişimi ile ilgili haberler bu durumun en güzel örneklerinden biridir. Gazetelerimiz, Kocaeli halkının onurlu mücadelesini ve dik duruşunu yansıtan haberler yaparak demokrasi konusundaki duyarlılıklarını ortaya koymuştur. Gazetelerimizin de dile getirdiği bu tür olayların bir daha yaşanmamasını temenni ediyor, Ömer Halisdemir ve vatan topraklarımız için canlarını feda eden tüm şehitlerimizi saygı ve minnetle anıyoruz.

Darbe girişimine yerel basınımızın tepkisi

Görsel 5.105: Darbe girişimine yerel basınımızın tepkisi

5.7.

KOCAELİ'NİN
MÜZİK KÜLTÜRÜ

Görsel 5.106: Kocaeli Büyükşehir Belediye Bandosu

ŞEHİR YAŞANTIMIZDA MÜZİK

Müzik, bir toplumda insanları birbirine bağlayan, ortak duygular hissetmelerini sağlayan en önemli unsurlardan biridir. Müziğin bu birleştirici yönü, her yerde olduğu gibi şehrimizde de kendine özgü bir müzik kültürünün oluşmasında etkilidir.

Şehrimizdeki müzik çeşitliliğinin en önemli renklerinden biri **bando**dur. Şehir yaşantısında karşımıza çıkan en eski müzik topluluklarından biri olan bandonun tarihçesi Osmanlı Dönemi'ne kadar uzanmaktadır. Cumhuriyet tarihi boyunca da resmî ve özel bandolar şehir yaşantısının önemli bir parçası olmuştur. Günümüzde Kocaeli Büyükşehir Belediye Bandosu, bayram ve törenlerin yanında şenlikler ve festivallerde de çalmaktadır. Bandonun haftada bir defa konser vermesi uzun yıllardır devam eden bir gelenek haline gelmiş ve şehrin müzik kültüründe yer edinmiştir. Bu konserlerde çalınan marşlar şehir halkının millî birlik ve beraberlik duygularını pekiştirirken popüler şarkıların icrası da insanların hoşça vakit geçirmesini sağlar.

Şehir halkı tarafından sevilen, belediyeler tarafından da desteklenen bir başka müzik etkinliği **sokak müziği** icrasıdır. Yürüyüş yolu üzerinde bazı noktalara sokak müzisyenlerini teşvik etmek amacıyla **müzik durağı** yerleştirilmiştir. Bu duraklarda ve yol üzerindeki banklarda amatör müzisyenler çeşitli müzik türlerinde sokak müziği icra eder.

Kocaeli'de çok sayıda **amatör müzik topluluğu** ve **koro** bulunmaktadır. Bu topluluklar ilimizdeki Belediyeler, Kocaeli İl Kültür Turizm Müdürlüğü ve çeşitli dernekler çatısında faaliyetlerini sürdürmektedir. İcra edilen müzik türleri ise Türk Sanat Müziği, Türk Halk Müziği, Çok Sesli Müzik ve Klasik Batı Müziği'dir.

Şehrimizde **amatör müzik toplulukları** ve **korolar** oldukça fazla ilgi görür. Şehir halkından müzikle uğraşanlar, bu toplulukların etkinlik ve konserlerinde amatör icracı olarak görev alır. Bu müzik topluluklarının ilimizdeki kültür merkezlerinde gerçekleştirilen konserlerinde salonlar dolup taşmaktadır.

Görsel 5.107: Yürüyüş yolunda bir müzik durağı

Şehrimizde bando veya sokak müziği yapan bir toplulukla karşılaştıysanız sizde nasıl bir etki yarattı? Sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

İLİMİZE ÖZGÜ MÜZİK KÜLTÜRÜ

“Somut olmayan kültürel miraslarımız içinde türkülerimiz önemli bir yer tutmaktadır. Yöremizin iz bırakan tarihî olayları, coğrafi özellikleri, geçim kaynakları, kullanılan eşyaları, giysileri, yeme içme alışkanlıkları gibi pek çok detay türkülerimizde yer alır. Gelenek, görenek ve toplumsal değerlerimiz de türküler aracılığıyla gelecek nesillere aktarılır. Bu nedenle türkülerimiz geçmişten geleceğe uzanan bir köprü gibidir.”

Şimdi ilimizde yaşayan yöresel müzik kültürünü hep birlikte inceleyelim.

İlimizde halk müziği, yöre çeşitliliği açısından oldukça zengindir. Farklı yörelere ait halk ezgileri de ilimizin müzik kültürünün içinde yaşamaktadır. 1600'lü yıllardan itibaren Balkanlardan gelen göçmenler, Kocaeli'nin yerel müzik kültürünü etkilemiştir. Cumhuriyet Dönemi'nde ise Anadolu'nun her yerinden alınan göçlerle birlikte, günlük yaşantıda hemen her yöreye ait türküler duymamız mümkündür. Bunlardan bazıları Karadeniz türküleri, Doğu Anadolu türküleri, Balkan türküleri ve Kafkas halk şarkılarıdır. İlimizin müziğindeki bu zenginlik, düğün ve eğlencelerde akordeon, Karadeniz kemençesi, davul, zurna, bağlama, kaval ve tulum gibi pek çok müzik aletiyle de karşılaşmamızı sağlar.

Balkan göçleriyle birlikte ilimize gelen **ince saz çalgıları** da yöresel müzik kültürünün ayrılmaz bir parçası hâlini almıştır. İlimizde halk arasında ince sazın dört temel çalgısı klarnet, darbuka, cümbüş ve kemandır.

Kocaeli'nin yerel halkına özgü müzik kültürü de varlığını sürdürmektedir. İlimizin türkülerinin bir kısmı tamamen yöreye özgüdür. Diğer bir kısmı ise göçlerle getirilen türkülerin, yüzyıllar içinde değişim geçirerek yöre halkı tarafından benimsenmiş halidir.

İlimizde türkü söylemek yerine farklı kavramlar da kullanılmaktadır. Kandıra'da **“havalı söylemek”**, Gölcük'te **“gayideli söylemek”** kavramları ezgili söylemek anlamında kullanılır.

Kocaeli'ye ait türkülerin büyük bir kısmı kadınların duygularını ve yaşantılarını yan-

sıtan **“kadın ağzı”** türkülerdir. Yerel halkın düğün, sünnet gibi cemiyetlerinde kadınlar ve erkekler ayrı mekânlarda eğlenir. Kadın eğlencelerinde genellikle kadın ağzı türküler seslendirilir.

Ülkemizin diğer yörelerinde olduğu gibi Kocaeli'de de imece usulü, toplumsal bir geleneğimizdir. Köylerimizde kadınlar tarla ve bahçe işleriyle uğraşırken kışlık yiyecekler hazırlarken birlikte dayanışma içinde çalışır. Bu esnada da yine kadın ağzı türküler söyleyerek işlerini keyifli hale getirirler.

Kocaeli'nin köylerinde hemen her evde darbuka bulunur. Kadınlar hem düğün ve derneklerde eğlenirken hem de imece usulü iş yaparken türkülere darbuka ile eşlik eder. Darbukanın olmadığı durumlarda ise güğüm, tencere gibi ev eşyalarından yararlanırlar.

Görsel 5.108: İnce saz çalgıları

Görsel 5.109: İmece usulü çalışan kadınlar

TRT repertuvarında (dağarcığında) 1951 yılında derlenmiş, ilimize ait altı tane türkü bulunmaktadır. İlimizde Cumhuriyet tarihinin en büyük derleme çalışması ise 2017 yılında Doç. Dr. Gülşen Erdal ve ekibi tarafından yapılmış-

tır. Bu çalışmada 66 türkü derlenmiştir. Böylelikle ilimize ait türkü sayısı 72'ye ulaşmıştır. Bu türkülerin konuları kına (gelin ağlatma, kına yakma), gelin alma, iş-uğraş (gergef işleme, perde örme vb.) ninni ve ağıttır.

İlimizin türkülerinden bazıları şunlardır:

TÜRKÜNÜN ADI	YÖRESİ
Bizim Evin Yanına	Akmeşe
Darbuka Çala Çala	Kandıra
Karadeniz Gümbür Gümbür	Kandıra
Evlerinin Önü de Aralık	Kandıra
Kura Kâğıtları Altı Yazılı	Kandıra
Üç Güzel Oturmuş Gergefin İşler	Kandıra
Ulaşlı'nın İçinde (Yaşa)	Ulaşlı/Gölcük
Dünürcüler	Solaklar/İzmit
Karşıda Otur Oğlan (Rinna Rinna Yarım)	Duraklı/Gebze
İki Çayır Arasında	Durhasan/İzmit
Eşarbımın Uçları	Halidere/Gölcük
Biz Gidiyoruz Taştan Taşa (Heyamol)	Duraklı/Gebze

Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından hazırlanan "Kocaeli Türküleri" albümünü dinleyebilirsiniz.

Görsel 5.110: Kocaeli türküleri albümü

5.8.

KOCAELİ'DE ÖNEMLİ GÜNLER

Görsel 5.111: 28 Haziran İzmit'in düşman işgalinden kurtuluş şenlikleri

İzmit, Mustafa Kemal Atatürk öncülüğünde yürütülen Millî Mücadele Dönemi'nde 28 Haziran 1921 tarihinde işgalden kurtarılmıştır. Her yıl 28 Haziran günü, Millî Mücadele kahramanlarının torunlarının da katıldığı "İzmit'in Düşman İşgalinden Kurtuluş Şenlikleri" düzenlenmektedir. Bu şenlikler kapsamında yapılan kurtuluş programında resmî törenlerin ardından halk oyunları gösterileri, konserler, film gösterimleri, spor etkinlikleri ve "Solo Türk Hava Gösterisi" yapılmaktadır.

Millî Mücadele Dönemi'nde ilimizin nahiyelerinden olan **Karamürsel 4 Temmuz 1921** tarihinde **Gebze ise 12 Ekim 1922** tarihinde düşman işgalinden kurtulmuştur. Bu tarihlerde Karamürsel ve Gebze ilçelerimizde kurtuluş şenlikleri düzenlenmektedir.

Kocaeli'de **23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı** kutlamaları kapsamında, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi tarafından her yıl "**Uluslararası Çocuk Şenliği**" yapılmaktadır. Farklı ülkelerden çok sayıda çocuk, şenlik kapsamında şehrimizde misafir edilmekte ve kültürel paylaşımda bulunmaktadır.

29 Ekim haftasında ise "Kocaeli Cumhuriyet ve Gençlik Festivali" düzenlenmektedir. Festival; dijital etkinlikleri, gösterileri, spor etkinliklerini, eğlenceli oyunları ve gençlerin ilgisini çekebilecek standları içermektedir. Bu festi-

valde tüm şehir, temeli 1923 yılında TBMM'nin açılışıyla atılan bağımsızlık ve özgürlüğümüzün sembolü Türkiye Cumhuriyeti'nin bir ferdi olmanın haklı gurur ve onurunu yaşamaktadır.

Kocaeli'nin yakın tarihindeki en önemli günlerden biri, 1999 yılının 17 Ağustos günüdür. Geçtiğimiz yüzyılın en büyük doğal afetlerinden olan Marmara Depremi, başta merkez üssü Gölcük ilçemiz olmak üzere ilimizin tamamını etkilemiştir. Bu sebeple her yıl, 17 Ağustos'ta Kocaeli'de ve depremden etkilenen komşu illerde anma etkinlikleri düzenlenmektedir.

İlimizde düzenli olarak yapılan sanatla ilgili bazı etkinlikler vardır. Bunların en eskisi 1993 yılından bu yana devam eden "Değirmendere Zühtü Müridoğlu Uluslararası Ahşap Heykel Sempozyumu"dur. Geleneksel el sanatları alanında ise 2015 yılından itibaren "Kartepeler Uluslararası Unutulmuş Değerler Festivali" düzenlenmektedir. 2019 yılında 26'ncısı düzenlenen "Çocuk Oyunları Tiyatro Festivali" her yıl mayıs ayında, 2019 yılında 9'uncusu düzenlenen "Sahnesiz Tiyatro Günleri" ise her yıl ocak ayında yapılmaktadır. "Yedinci Sanat" olarak isimlendirilen sinema sanatı ile ilgili ilimizde her sene yapılan bir etkinlik bulunmaktadır. 2014 yılından beri "İzmit Uluslararası Kısa Film Festivali" yapılmaktadır.

KOCAELİ'NİN ÇOCUK ve GENÇLERE SAĞLADIĞI HİZMETLER

Görsel 5.112: Ulugazi İlkokulu, İzmit

Kocaeli; çocuk ve gençler için eğitim, spor ve eğlence alanlarında geniş imkânlarla sahiptir. Bu imkânlar çocukların ve gençlerin kendilerini tanımalarına, sosyalleşmelerine ve ihtiyaçları doğrultusunda eğitim alabilmelerine olanak sağlamaktadır.

Gelin şimdi bu imkânları hep birlikte inceleyelim.

EĞİTİM KURUMLARI

Ülkemizde ortaokul sonuna kadar tüm öğrenciler okula devam ederek eğitim almak zorundadır. Lise eğitiminde ise bir okula devam edebileceği gibi okula devam etmeden açık lise uygulaması ile de eğitim hayatını sürdürebilir. Açık lise uygulaması, herhangi bir nedenle okula devam edemeyen öğrencilere eğitimlerine devam etme olanağı sağlar.

İlimizde öğrencilerin gelecek hedefleri ve meslek tercihlerine göre eğitim alabilecekleri farklı lise türleri bulunmaktadır. Anadolu liseleri, fen liseleri ve sosyal bilimler lisesi gibi kurumlar akademik eğitim vermektedir. Spor lisesi ve güzel sanatlar lisesi de öğrencilerin yetenekleri doğrultusunda tercih edebileceği okullardır. Ayrıca öğrenciler mesleki ve teknik Anadolu liseleri ve imam hatip liselerinde mesleki yönelimlerine uygun eğitim almaktadır. Bu okullarda mesleki eğitim kapsamında açılan

alanlardan bazıları şunlardır: adalet, sağlık, çocuk gelişimi, grafik ve fotoğraf, giyim, bilişim teknolojileri, elektrik-elektronik, makine, mobilya, motorlu araçlar, gazetecilik, imam-hatiplik.

Kocaeli'de çok sayıda **özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi** ile **özel eğitim okulu** bulunmaktadır. Bu kurumlar özel eğitime gereksinimi olan çocuk ve gençlerin öğrenmelerini, üretmelerini ve kendilerine yetebilmelerini amaçlamaktadır. Öğrenciler, seviyelerine uygun akademik eğitimin yanında günlük yaşam becerilerini geliştirdikleri eğitimler de almaktadır.

İzmit Bilim ve Sanat Merkezi (BİLSEM) ise özel yetenekli öğrencilere hitap eden Millî Eğitim Bakanlığına bağlı eğitim kurumudur. Yılın belli dönemlerinde sınav ile öğrenci alan bu kurum; genel yetenek, görsel sanatlar ve müzik alanında eğitim vermektedir.

Kocaeli; binalarının mimari özelliği ile tarihimizi yansıtan, verdiği kaliteli eğitimle hafızalara kazınan köklü birçok okula ev sahipliği yapmıştır. Bunlardan bazıları; İzmit Sümer İlkokulu, Hereke Sümer İlkokulu, Yeni Turan İlkokulu, Necatibey İlkokulu, Ulugazi İlkokulu, Gazi Lisesi ve İzmit Lisesi'dir. Bu okullardan birinin veya kendi okulunuzun tarihçesini araştırınız. Edindiğiniz bilgileri sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

Görsel 5.113: Kocaeli Üniversitesi Umutepe Yerleşkesi

İlimizde yüksek öğrenim eğitimi veren iki kurum bulunmaktadır. Bunlar Kocaeli Üniversitesi ve Gebze Teknik Üniversitesidir.

Kocaeli Üniversitesi, 1992 yılında kurulmuştur. Üniversite; 19 fakülte, bir yüksekokul, 21 meslek yüksekokulu, bir devlet konservatuvarı ile eğitim vermektedir. Bununla birlikte üniversite bünyesinde bulunan araştırma ve uygulama merkezlerinde farklı alanlarda bilimsel çalışmalar yapılmaktadır. Öğrenci kulüpleri ve toplulukları aracılığı ile de toplumsal sorumluluk faaliyetleri, sosyal ve kültürel etkinlikler yürütülmektedir.

Kocaeli Üniversitesinde öğrenci değişim programı uygulanmaktadır. Üniversite, bu program çerçevesinde öğrencilerine yurt dışında eğitim imkânı sağlarken dünyanın farklı ülkelerinden gelen öğrencilere de ev sahipliği yapmaktadır.

Gebze Teknik Üniversitesi, 1992 yılında enstitü olarak kurulmuş ve 2014 yılında üniversiteye dönüşmüştür. Eğitim faaliyetlerini 4 fakülte, 18 bölüm ve 9 enstitü ile sürdürmektedir.

Görsel 5.114: Gebze Teknik Üniversitesi tanıtım görselleri

İlimizde bulunan üniversitelerin tanıtım videolarını Genel Ağ (İnternet) ortamında izleyiniz. Hayal ettiğiniz mesleklerle ilgili bölümler varsa arkadaşlarınızla paylaşınız.

SPOR KULÜPLERİ VE FAALİYETLERİ

Kocaeli, çok sayıda spor kulübüne ev sahipliği yapmaktadır. Bu kulüpler başta futbol olmak üzere atletizm, basketbol, yüzme, voleybol, jimnastik ve hentbol gibi branşlarda faaliyet göstermektedir. İlimiz-

deki kulüpler arasında "Körfez'in Yıldızı" Kocaelispor, futbol branşında; Büyükşehir Belediyesi Kâğıtspor ise karate, boks, atletizm, voleybol, yüzme gibi amatör branşlarda ön plana çıkmaktadır.

KOCAELİSPOR

“ 66'da doğdu **koca** renkler
Yeşiliyle siyahıyla bizi bekler
Şanlı taraftarın o güçlü sesi
Körfez'inde **Kocaeli** diye inler! ”

Görsel 5.115: Kocaelispor Kulübü arması

Kocaelispor, 1966 yılında şehrimizde bulunan üç kulübün tek çatı altında toplanmasıyla Kocaeli'nin futboldaki en önemli temsilcisi olmuştur. Zaman içinde yediden yetmişe tüm şehir halkının gönlünde taht kuran Kocaelispor'un tarihi, başarılarla doludur. Bu başarılar, kulübün "Körfez'den esen fırtına" olarak adlandırılmasını sağlamıştır. Kocaelispor, **Türkiye Kupası final maçlarında 1996-1997 sezonunda Trabzonspor'u; 2001-2002 sezonunda ise Beşiktaş'ı yenerek Türkiye kupasını iki kez müzesine götürmüştür.** Avrupa kupalarında da mücadele eden Kocaelispor, UEFA

ve Intertoto Kupası'nda ülkemizi başarıyla temsil etmiştir. Şüphesiz, Kocaelispor'un bu başarıları yakalamasında en büyük pay cefakâr taraftarının ve şehir halkınınındır. Takımın en zor zamanlarında dahi tribünleri seyirci rekoru kıracak şekilde dolduran bu taraftar, herkese "Hodri meydan!" demiştir.

Körfez ve Alikahya tesislerinde çalışmalarını sürdüren Kocaelispor, Türkiye profesyonel futbol liglerinde mücadelesini sürdürmektedir. Diğer yandan altyapısını güçlendirmek için kurduğu futbol okullarıyla faaliyetlerine devam etmektedir.

Görsel 5.116: Kocaeli Stadyumu'nda Kocaelispor futbolcuları ve taraftarları

KOCAELİ BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE KAĞITSPOR KULÜBÜ

1937 yılında kurulan **SEKA Kağıtspor**, 2004 yılında Kocaeli Büyükşehir Belediyespor Kulübü ile birleşmiş ve "Kocaeli Büyükşehir Belediye Kağıtspor Kulübü" adını almıştır. 2019 yılı itibarıyla 29 branşta 40.436 sporcusuyla faaliyetlerine devam etmektedir.

Kulüpte yer alan 130 millî sporcu, ay yıldızlı formayla uluslararası arenada ülkemizi temsil etmektedir. Bu sporcular halter, judo, karate, boks, masa tenisi, atıcılık, eskrim, tekvando, atletizm ve bedensel engelli spor branşlarında millî takımların iskelet yapısını oluşturmaktadır.

Kocaeli Büyükşehir Belediye Kağıtspor, ulusal ve uluslararası turnuvalarda çok sayıda derece ve şampiyonluk elde etmiştir. Kulübün bireysel oyunlarda ve takım oyunlarında kazandığı madalya ve kupalar, 2019 yılı itibarıyla 2500'ün üzerindedir.

Görsel 5.117: Kocaeli Büyükşehir Belediye Kağıtspor Kulübü arması

İLİMİZDE ÇOCUKLARA YÖNELİK OKUL DIŞI EĞİTİM VE EĞLENCE ORTAMLARI

Kocaeli'de çocukların eğlenmelerini, akranlarıyla zaman geçirmelerini sağlayan ve eğitim süreçlerini destekleyen mekânlar oluşturulmuştur. Hemen her mahallede bulunan çocuk parklarının yanında alışveriş merkezlerinde çocuklara yönelik eğlence alanları bulunmaktadır. Çocukların ve gençlerin sanatsal yönlerini geliştirebilecekleri; bale, müzik, tiyatro ve resim gibi alanlarda eğitim alabilecekleri merkezler de bulunmaktadır. Belediyelerin farklı branşlarda açtığı kurslar ve bilgi evleri de bu amaca hizmet etmektedir.

Bilgi evleri; ilkokul ve ortaokul öğrencilerine eğitim konusunda yardımcı olmak, öğrencilerin sosyal ve kültürel becerilerini geliştirmek ve aileleri eğitim sürecine katmak amacıyla kurulmuştur. Buralarda yapılan çalışma ve etkinliklerde bilgiyi öğretmek değil sevdirmek hedeflenmiştir. Bu amaca yönelik eğitim desteğinin yanında öğrencilere kültür gezileri, zekâ oyunları, spor faaliyetleri, seminerler ve çeşitli etkinlikler düzenlenmektedir.

Görsel 5.118: Okul dışı etkinliklerden bazıları

İlimizde bulunan kütüphanelerden birini seçerek sınıfta arkadaşlarınıza tanıtınız.

5.10.

SPORUN ve SPORCUNUN
ŞEHİRİ KOCAELİ

Sosyal yaşamın ayrılmaz bir parçası olan sporun bireye ve topluma sayısız faydası vardır. Spor; bireylerin fiziksel, zihinsel ve psikolojik olarak gelişmelerine yardımcı olur. Takım halinde veya bireysel yapılan sporlar, kişinin özgüveninin gelişmesini sağlarken bireye paylaşmayı ve grup halinde hareket etmeyi öğretir. Düzenli olarak spor yapan bireylerin akademik olarak daha başarılı oldukları gözlenmiştir.

Büyük kentlerdeki hızlı nüfus artışı, konutların artmasıyla oluşan betonlaşma ve çalışma koşullarına bağlı stres, insan yaşamını olumsuz etkiler. Şehrin sunduğu spor imkânları, bu olumsuz etkilerin azaltılmasında bireye yardımcı olur. Spor tesislerini ve hizmetlerini arttıran şehirler daha sağlıklı bireylerin yetişmesine olanak sağlar.

Kocaeli’de son yıllarda artan spor tesisleri ve hizmetleri ile birlikte birçok spor dalında faaliyet yapılmaktadır. Kocaeli Büyükşehir Belediyesi ve ilçe belediyelerimiz, halkımıza spor ve egzersiz yapma alışkanlığı kazandırmak için ilimiz genelinde çalışmalar yapmaktadır. Ayrıca çocuklarda ve gençlerde spor kültürü ve sevgisi oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu amaçla özellikle belediyelerimiz, spor kulüplerimiz çocuk ve gençler için **spor okulları** açmıştır. İlimizde ilkökul ve ortaokul çağındaki çocuklara hizmet veren spor okullarında **voleybol, basketbol, izcilik, masa tenisi, yüzme, atletizm, satranç, badminton, güreş** ve

cimnastik branşlarında eğitim verilmektedir. Bunun yanında Kocaeli Büyükşehir Belediyesi, Gençlik ve Spor Hizmetleri İl Müdürlüğü ve İl Millî Eğitim Müdürlüğü, Kocaeli’deki öğrencilere sporun hayatımızdaki yerini ve önemini vurgulamaya çalışmaktadır. Bu kapsamda **masa tenisi, satranç, atletizm, basketbol** branşlarında okullar arası spor ligleri düzen-

Görsel 5.119: İlimizin spor okullarında basketbol çalışmaları

Görsel 5.120: İlimizin spor okullarında satranç çalışmaları

lenmektedir.

Görsel 5.121: Basketbol oyuncusu

İlimiz genelinde okullar arasında her yıl düzenlenen spor yarışmalarını araştırarak edindiğiniz bilgileri sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

Kocaeli Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesinde geleceğin spor yöneticileri, antrenörleri, rekreasyon uzmanları ve beden eğitimi öğretmenleri yetiştirilmektedir. Aynı zamanda üniversitenin spor tesisleri, ilimizdeki spor faaliyetlerini desteklemektedir. Üniversitenin spor tesislerinde 1 futbol, 3 basketbol, 4 voleybol sahası; 4 tenis kortu ve 1 atletizm pisti yer almaktadır. Ayrıca üniversitenin kapalı yarı olimpik yüzme havuzu bulunmaktadır.

Kültürün, gelenek ve göreneklerin genç nesillere aktarılmasında geleneksel sporlar önemli bir yere sahiptir. Geleneksel Türk sporları birlikte yaşama kültürünün oluşmasında, toplumsal dayanışma ve yardımlaşmanın güçlenmesinde etkilidir. Ayrıca geleneksel Türk sporlarının doğasında var olan dostluk, kardeşlik ve saygı gibi değerler spor aracılığıyla da gelecek nesillere aktarılır. İlimizde geleneksel Türk sporlarının tanıtılması, yaşatılması ve geliştirilmesi için son yıllarda önemli faaliyetler yapılmaktadır. Kocaeli'de geleneksel Türk sporları içinde yer alan **güreş**, **okçuluk**, **binicilik** ve **atıcılık** branşları öne çıkmaktadır. İlimizde bulunan kulüplerin tesislerinde bu spor dalları yapılmakta ve bu spor dallarının genç nesillere tanıtımı sağlanmaktadır. Ata sporu olarak bilinen güreş ve son yıllarda yapılan çalışmalarla tanıtılan geleneksel okçuluk, ilimizde dikkat çekmektedir. Pehlivanlar kenti olarak bilinen Kararmürsel başta olmak üzere ilimizin birçok yerinde yağlı güreş yarışmaları düzenlenmektedir. Özellikle **Hergeleci İbrahim Yağlı Güreşleri** ve **Sekapark Yağlı Güreşleri** örnek organizasyonlardır.

Görsel 5.122: İlimizin millî okçuları

Görsel 5.123: İlimizde yağlı güreşler

Görsel 5.124: İlimizde binicilik

Kocaeli'de geleneksel Türk sporları kapsamında düzenlenen yarışmaları araştırarak edindiğiniz bilgileri sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

Görsel 5.125: Kocaeli Stadyumu

Belediyelere, Gençlik ve Spor Hizmetleri İl Müdürlüğüne, okullara ve kulüplere bağlı spor tesislerinde başta futbol olmak üzere çeşitli branşlarda birçok spor faaliyeti yapılmaktadır. Kocaeli’de 89 bin metrekare arazi üzerine kurulu Kocaeli Stadyumu sporun ve sporseverlerin hizmetine sunulmuştur. 33 bin koltuk kapasiteli stadyumda, engellilere özel bir bölüm ayrılmıştır.

İzmit, Gölcük ve Gebze’de bulunan buz pistleri, **buz sporları**nın yapılmasına imkân

tanımaktadır. İzmit Olimpik Buz Sporları Salonu’nun seyirci kapasitesi 3600’dür.

Kandıra sahilleri, ilimizde **su sporları**nın yapılabileceği mekânlardan biridir. Su sporu tutkunlarına ev sahipliği yapabilecek mekânların bir kısmı da İzmit ve Kartepe’de bulunmaktadır. Buradaki tesisler, hem yeni başlayanlara hem de profesyonellere farklı su sporlarının yapılabilmesi için olanak sağlar. Ayrıca İzmit Körfezi, **yelken sporları** için son derece elverişlidir.

Görsel 5.126: İlimiz buz sporları

Görsel 5.127: İlimizde su kayağı

Görsel 5.128: İlimizde yüzme eğitimi

Gençlik ve Spor Hizmetleri İl Müdürlüğü, belediyeler ve yelken kulüplerinin düzenlediği **su sporları yarışmaları**, ilimizin spor faaliyetlerini zenginleştirmektedir. İlimizde **açık su yüzme yarışmaları** da düzenlenmektedir. Kocaeli'nin birçok yerinde bulunan yüzme havuzu, farklı yaş gruplarındaki genç yüzücülerin yetişmesine olanak sağlamaktadır.

Kocaeli doğa sporlarının yapılması için

elverişli bir ildir. Kartepe'deki kayak tesisleri temel ve ileri **kayak eğitimi** verilebilecek imkânlarla sahiptir. Kocaeli'nin birçok yerinde bulunan yürüyüş parkuru, gününbirlik **doğa yürüyüşü** yapılmasına imkân sağlarken insanların doğayla iç içe olmasına da fırsat vermektedir. İlimizde **otomobil sporları (offroad, motocross vb.), binicilik, dağcılık, dağ bisikletçiliği** gibi faaliyetler de yapılmaktadır.

Görsel 5.129: İlimizde karate

Görsel 5.130: İlimizde yelken yarışları

Görsel 5.131: İlimizde motor yarışları

KAYNAKÇA

- Akalın, C., Akgülle, A., Baysan, İ. ve diğerleri.** *Yurt Ansiklopedisi. Türkiye İl İl: Dünü, Bugünü, Yarını.* (Cilt:7). Anadolu Yayıncılık A.Ş.
- Akbulut, F.** (2016). Kentsel Ulaşım Hizmetlerinin Planlanması ve Yönetiminde Sürdürülebilir Politika Önerileri. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi.* 11, 336-355.
- Akkor, M.** (2018). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Gölcük Tersanesi'nin Yapım Süreci.* Uluslararası Çoban Mustafa Paşa ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu IV. (Cilt: 2), 925-935.
- Akman, G., Mert, G.** (2011). *Kocaeli'ndeki Lojistik Faaliyetlerin Mevcut Durumu.* TMMOB Kocaeli Kent Sempozyumu II. 115-122.
- Akpolat, O.** (2018). *Kocaeli Sera Gazı Envanteri ve İklim Değişikliği Eylem Planı.* Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kocaeli Sera Gazı Envanteri ve İklim Değişikliği İnişiyatifi Projesi (KIDEP).
- Aksoy, M. E.** (2002). *İzmit-Sapanca Arasının Genç Tektonik ve Paleosismolojik Özellikleri.* Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi Avrasya Yer Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Aktaş, A.** (2016). *İzmit Sancağı'nda Manavların Etnik ve Kültürel Yapısı.* İstanbul: Cinius Yayınları.
- Aktaş, A.** (2018). *Yerli-Yerleşik Türkler: Manavlar.* Kocaeli: Beşiz Yayınları.
- Aktaş, A.** (2019) *Ali Aktaş İle Yöresel Yemekler Üzerine Söyleşi.*
- Akyol, C.** (2011). *Samsun Genelinde Müze ve Ören Yerlerinin İl Turizmine Katkısı Konferansı.* Ocak 2011, Samsun.
- Algan, N.** (2013). *Kocaeli Doğa Turizmi Master Planı 2013-2023.* Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, 1.Bölge Müdürlüğü, Kocaeli Şube Müdürlüğü.
- Altun, I.** *Kandıra Türkmenlerinde Doğum Evlenme ve Ölüm.* İzmit: Yayıncı Yayınları.
- Atalı, L.** (2007). *Kocaeli'nin Spor Tarihi.* Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Atalı, L.** (2017). *1937'den Günümüze Kocaeli Tarihinde Kağıtspor.* Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu III. (Cilt: 3), 1975-1983
- Atalı, L. Bayazıt, B., Atalı, E.** (2019). Kartepe İlçesinde Gerçekleştirilen "Hergeleci İbrahim Yağlı Güreşleri" Üzerine Bir İnceleme. *Uluslararası Turizm, Ekonomi ve İşletme Bilimleri Dergisi.* 2(2), 509 – 515.
- Atalı, L. Bayazıt, B., Atalı, E.** (2018). "Spor Temalı İlçe" Kartepe Örneği. *Uluslararası Turizm, Ekonomi ve İşletme Bilimleri Dergisi.* 2(2), 528 – 533.
- Atalı, L., Tapşın, F.O.** (2017). Kocaeli İli Belediyelerinin Stratejik Planlarının Spor Boyutu ile İncelenmesi. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD).* (3)2, 186 – 200.
- Ayberk, S.** (1982). *Kocaeli Yarımadası'nın Doğu Kesiminde Karadeniz ve Marmara Arasındaki Geçiş Zonunda Vegetasyon Formasyonları ve Ekolojik Şartlar.* İzmit: Kavak ve Hızlı Gelişen Yabancı Tür Orman Ağaçları Araştırma Enstitüsü Yıllık Bülteni.
- Aydın, S.** (2009). *El Sanatları Geleneği, Giyim, Kuşam ve Süsleme.* Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye Kültür Portalı Projesi.
- Ayışığı, M.** (2017). *Milli Mücadelede İstihbarat, Mühimmat Sevkiyatı ve Kocaeli.* Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu III. (Cilt:2), 1067-1079.
- Ayrancı, E.** (2011). *TR42 Doğu Marmara Bölgesi Yenilenebilir Enerji Raporu.* Doğu Marmara Kalkınma Ajansı, Marka Yayınları Serisi.
- Aytekin, B., Şit, M.** (2016). *Sanayileşmenin Kent Ekonomisi Açısından Sosyo-Kültürel Yapıyı Etkilemesi: Kocaeli Örneği.* Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu. (Cilt: 2), 1821-1829.
- Ayyıldız, S., Ertürk, F.** (2017). Kentsel Kimlik Bileşenleri İle Yerel Kimliğin İzlerini Sürmek: Kapanca Sokak Örneği. *Mimarlık ve Yaşam Dergisi.* 2(1), 65-88.
- Bayraktutan, Y., Özbilgin, M.** (2013). *İktisadi Unsurlar Bağlamında Kocaeli'nin Lojistik Üs Olma Potansiyeli.* Aksaray: II. Ulusal Lojistik ve Tedarik Zinciri Kongresi Bildiriler Kitabı.
- Bayraktutan, Y., Özbilgin, M.** (2013). Limanların Uluslararası Ticarete Etkisi ve Kocaeli Limanlarının Ülke Ekonomisindeki Yeri. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.* 26, 11-41.
- Bektaş, C.** (2016). *Herkes İçin Kent.* İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Benli, H.** (2018). *Türkiye'deki Afet Yönetimi ve Doğa Kaynaklı Afet İstatistikleri,* AFAD.
- Bingham, J., Chandler, F., Chisholm, J. ve diğerleri.** (2012). *Antik Dünya Ansiklopedisi.* Ankara: TÜBİTAK Yayınları.
- Bom, A.** (2007). *Gebze ve Yakın Çevresinin Coğrafi Özellikleri ve Şehirçi Arazi Kullanımı.* Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Bora, Ali.** (2017). *Kuruluşundan Yıkılışına Kadar Bithynia Krallığı'nın Sınırları ve Gelişimi.* Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu III. (Cilt:1), 129-141.
- Bostan, İ.** (2001). *"İzmit" Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi.* İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yay. (Cilt:23), 536-541.
- Brookes, O.** (2017). *Şehirde Bir Gün.* İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Büyükakın, T.** (Editör). (2010), *Kocaeli Açık Hava Müzesi.* (Cilt: 23). Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Daire Başkanlığı Yayınları.
- Büyükakın, T.** (Editör). (2010). *Kocaeli Doğa Yürüyüş Parkurları.* (Cilt:19). Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Daire Başkanlığı Yayınları.
- Canan, İ.** (1994). *Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi.* (6. Cilt). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çağıl, O., Boyoğlu, B., Özer, R.** (2018). *Rakamlarla Kocaeli 2018.* Kocaeli: Kocaeli Ticaret Odası.
- Çağıl, O., Çoban, R.** (2019). *Rakamlarla Kocaeli 2019.* Kocaeli: Kocaeli Ticaret Odası.
- Çam, Y.** (2014). *Milli Mücadele'de İzmit Sancağı.* Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Yayınları.
- Çetin, A.** (2000). *Kocaeli Tarihinden Sayfalar.* Kocaeli: İzmit Rotary Kulübü Yayınevi.
- Çetin, A.** (2004). *Kocaeli-Sakarya Tarihinden.* Kocaeli: Yayıncı Yayınevi.
- ÇEVİK, Z.** (2018). *Kocaeli'nin Gururu Gölcük Tersanesi: Resmî Belgeler ve İstanbul Basınına Yansımalar (1933-1960).* Uluslararası Çoban Mustafa Paşa ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu IV. (Cilt:2), 889-918.
- Çuvaş, N.** (2002). *İzmit Civarının Jeolojisi ve Coğrafi Bilgi Sistemi.* Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi Avrasya Yer Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

- Demirci, M.** (2003). İslam'da Şehir ve Şehrin Sosyal Dinamikleri. *İstem*, 1 (2), 129-146.
- Demiryürek, H.** (2016). *İzmit'te Zirai Üretim (1909-1926)*. Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu. (Cilt: 2), 969-975.
- Doğancı, K.** (2016). *Antik Kaynaklar Işığında Eski Çağda Nikomedia (İzmit) ve Civarını Etkileyen Depremler*. Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu. (Cilt:1), 119-130.
- Dumansozğulu, M., Döker, M. F.** (2017). Gebze Organize Sanayi Bölgesi'nin Mekânsal Etkileri. *Türk Coğrafya Dergisi*. 69, 89-100.
- Eliaçık, M.** (2016). Ebussuud Efendi'nin Farsça Bir Manzum Fetvası. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*. 5(4), 1765-1772.
- Eravcı, H. M.** (2017). *Ticaret Salnamelerine Göre Kocaeli/İzmit Şehrindeki Ticari Faaliyetler*. Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu III. (Cilt: 3), 1747-1759.
- Erdal, G.** (2017). *İzmit Tarihinin Sesli Tanığı: İzmit Kent Müzik Kültüründe Tarihi Bir İmge Olarak "Bando"*. Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu III. (Cilt:4), 2733-2741.
- Erdal, G.** (2018). Kocaeli Türkülerinin Müzikal Analizi. *Online Journal of Music Sciences*. 3(3), 70-115.
- Erdal, G.** (2019). Yeni Derlenen Kocaeli Türkülerinin Kültürel Özellikleri. *Kocaeli Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*. 5(6), 70-115.
- Erdal, G.** (2019). *Osmanlı'dan Günümüze Kulaktaki Tınlar: Kocaeli'de Müzik Kültürü*. İstanbul: Cinius Yayınları.
- Erkan, A.** (2010). *Afet Yönetiminde Risk Azaltma ve Türkiye'de Yaşanan Sorunlar*. DPT-Uzmanlık Tezleri, Ankara.
- Erken, İ.** (2015). *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Kocaeli Sancağı'nın İdari Yapısı*. Türkiyat Mecmuası. (Cilt: 25), 199-243.
- Galitekin, A. N.** *Tarihte Kocaeli Körfez İlçesi*. Kocaeli: Körfez Belediyesi Kültür Yayınları.
- Gezici, F., Salihoglu, T., Öztürk, G., Karatuna, Y.** (2015). *Endüstriyel Yer Seçim Süreçleri Bağlamında Kentlerde Yapısal Dönüşümler: Gebze Örneği*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü Yayını.
- Göksu, D.** (2015). *İstanbul Kültür ve Edebiyat Atlası*. İstanbul: İstanbul Turing ve Otomobil Kurumu.
- Işık, C.** (2010). *Mevlana'nın Mesnevi'sinde Şehir ve Köy*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya.
- İnalçık, H.** (2015). *Kocaeli Yöresinin Fethi*. Uluslararası Gazi Akçakoca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri. (Cilt:1), 147-151.
- İşçi, C.** (2008). Deprem Nedir ve Nasıl Korunuruz?. *Journal of Yasar University*. 3(9), 959-983.
- İzmit Tarihi ve Turistik Değerler Kitapçığı.** (2017). Kocaeli: Art Nicomedia Kültür Sanat Derneği Yayını.
- Kahraman, İ.** (2017). *Kocaeli'nin İlk Sancak Beyi Gazi Süleyman Bey'den Günümüze Tarih, Kültür, Bilim ve Sanayide Marka Kent Kocaeli'de Kültür Yolculuğu*. Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu III. (Cilt: 3), 2069-2118.
- Kalkan, N. Göçer, Özbilgin, A.B.** *TC Kocaeli Valiliği 2002—2006 Yılları Yatırım- Hizmet- Faaliyetler*.
- Kanbak, A.** (2011). *Organize Sanayi Bölgelerinin Kentsel Gelişimdeki Yeri: Dilovası Örneği*. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karakaş, A.** (2018). Kocaeli Gölçük'te Oluşan Heyelanların Nedenleri, Etkileri ve Alınan Önlemler. *Uygulamalı Yerbilimleri Dergisi*. 17(1), 39-54.
- Karaman, N., Arıkan, N.** (2016). *Kocaeli ve Deprem*. Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu Bildirileri.(Cilt:2), 859-875.
- Kaya, E.** (2017). *Kentleşme ve Kentlileşme*. İstanbul: İşaret Yayınları.
- Kaya, G.** (2014). *Kentleşmenin Toplumsal Boyutları (Adıyaman Örneği)*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Kocaeli İl Yıllığı.** (1967). Kocaeli Valiliği Komisyonu. Doğan Kardeş Matbaacılık.
- Kocaeli İl Yıllığı.** (1973). Kocaeli Valiliği Komisyonu.
- Kocaeli Büyükşehir Belediyesi.** (2018). *Kocaeli Açık Hava Müzesi*. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Daire Başkanlığı Yayınları-45.
- Kocaeli Büyükşehir Belediyesi.** (2010). *Kocaeli Turizm Rehberi*. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Daire Başkanlığı Yayınları-22.
- Kocaeli Büyükşehir Belediyesi.** (2018). *Kocaeli Doğa*. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Daire Başkanlığı Yayınları-44.
- Kocaeli Tarih ve Kültür Rehberi.** Kocaeli: Kocaeli Valiliği Yayınları.
- Kocaeli Ticaret Odası.** (2019). *Kocaeli Ticaret Odası 2019-2022 Stratejik Planı*. Kocaeli.
- Kocaeli Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü.** (2017). *Kocaeli İli 2016 Yılı Çevre Durum Raporu*. Kocaeli.
- Kocaeli Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü** (2018). *Kocaeli İli 2017 Yılı Çevre Durum Raporu*. Ankara: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı.
- Kocaeli Valiliği İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü.** (2017). *Kocaeli İl Afet Müdahale Planı*.
- Kocaeli Valiliği Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü.** (2017). *Kocaeli Valiliği Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü 2017 Yılı Faaliyet Raporu*.
- Konak, A.** (2017). *Buzul Çağlarından İtibaren Kocaeli'de Doğal Çevre Değişimleri ve Kültüre Yansımaları*. Kocaeli: Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu III. (Cilt: 1), Sayfa: 79-90.
- Konukçu, E.** (2016). *Akça Koca ve Kocaeli*. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi İsu Kültür Yayınları.
- Köse, M., Özen, F.** (2017). Hereke (Kocaeli) Florası. *Sakarya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*. 21(6), 1165-1175.
- Köse, O.** (2016). *Geçmişten Günümüze Şehir ve Çocuk*. (1. Cilt). Samsun: Canik Belediyesi Kültür Yayınları.
- Köseoğlu, A.S.** (2010). *Milli Mücadele Dönemi'nde İzmit Sancağı'nda Asayiş Sorunları ve Çete Faaliyetleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul.
- Kumaş, N.** (2019). *1935-1950 Dönemi Nüfus Verilerine Göre Kocaeli'nin İdari ve Demografik Yapısı*. Uluslararası Orhan Gazi ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu. (Cilt: 3), 1493-1520.
- Mekansal Planlama Genel Müdürlüğü** (2015), Ankara: *Çevre ve Şehircilik Bakanlığı İzmit Körfezi Bütünleşik Kıyı Alanları Yönetim ve Planlama Projesi*.
- Narin, R.** (2012). Kocaeli'ne Adını Veren Komutan; Akçakoca. *Seka Sanat Edebiyat ve Kültür Akademisi Dergisi (1)*.
- Narin, R.** (2018). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Ağaç Denizi*. Uluslararası Çoban Mustafa Paşa ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu IV. (Cilt:2), 971-997.
- Oral, A.** (2009). *Atatürk ve Kocaeli*. İstanbul: Demkar Yayınevi.
- Özel, S.** (2018). *Milli Mücadele'de Kara Fatma'nın Kocaeli'de Hizmetleri*. Uluslararası Çoban Mustafa Paşa ve Kocaeli Tarihi Kültürü Sempozyumu IV. (Cilt:2), 1015-1021.

- Özel, T.** (1996). *Kocaeli Yarımadası'nda Milli Mücadele ve Yahya Kaptan*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özen, F.** (2011). Kocaeli'de Yayılış Gösteren Bitkilerin Endemikler ve Tehlike Sınıfları Yönünden Değerlendirilmesi. *OT Sistematik Botanik Dergisi*. 18(1), 147-189.
- Özler, H. M.** (2011). *Gebze ve Dilovası'nın (Kocaeli) Hidrojeolojik İncelemesi*. İstanbul: Türk Coğrafya Kurumu Yayınları, (Cilt:5), 131-180.
- Özşahin, E.** (2013). *Türkiye'de Yaşanmış (1970-2012) Doğal Afetler Üzerine Bir Değerlendirme*. 2. Türkiye Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı, Hatay.
- Öztüre, A.** (2012). *Nikomedia Yöresindeki Yeni Bulgularla İzmit Tarihi*. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı Yayınları.
- Öztürk, K.** (2002). Heyelanlar ve Türkiye'ye Etkileri. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 22(2), 35-50.
- Polat, S.** (2007). *Sel Felaketinin Nedenleri ve Alınabilecek Önlemler Feke-Değirmendere Havzası Örneği*. TMMOB Afet Sempozyumu. (Cilt:2), Sayfa: 413-421.
- Polatel, O.** (2012). Nikomedia'dan İzmit'e bir Kent Adının Dönüşümü. *History Studies International Journal of History*. 4 (Özel Sayı), 279-291.
- Polatel, O.** (2014). "İzmit Kazası'nda Ermeni Yerleşiminin Başlangıcı ve Ermeni Yerleşim Yerleri", Tarihte Türkler ve Ermeniler, C.6, Editörler: Mehmet Metin Hülagü, Musa Şaşmaz vd., Ankara: TTK.
- Polatel, O.** (2014). *İzmit'te Ermeni Matbaaları ve Basın-Yayın Faaliyetleri (1847-1915)*. I. Uluslararası Türk-Ermeni İlişkileri ve Büyük Güçler Sempozyumu. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları.
- Ross, Ç. A.** (2007) *Antik İzmit Nikomedia*. İstanbul: Delta Yayınları.
- Sağlam, B.** (2017). *15 Temmuz Darbe Girişimi ve Medya; Kocaeli Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli.
- Sofuoğlu, A.** (2015). *Milli Mücadele Sonrasında Kocaeli Yarımadası'nda Milli Teşkilatlanma ve Yahya Kaptan Olayı*. Uluslararası Gazi Akçakoca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu. (Cilt:1), 1083-1092.
- Sofuoğlu, A.** (2016). *Milli Mücadele Dönemi'nde Kocaeli Üzerinden Anadolu'ya Sevkiyat ve Geçişler*. Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu II. (Cilt:2), 1375-1381.
- Sofuoğlu, A.** (2017). *Mondros Mütarekesi Sonrasında ve Yunan İşgal Döneminde Kocaeli*. Uluslararası Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu III. (Cilt:2), 1053-1063.
- Sofuoğlu, A.** (2018). *Milli Mücadele'nin İç Cephesi Kocaeli*. Çoban Mustafa Paşa ve Kocaeli Tarihi Kültürü Sempozyumu IV. (Cilt:2), 999-1011.
- Sözen, M., Tanyeli, U.** (2010). *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Südaş, İ.** (2004). 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi'nin Nüfus ve Yerleşme Üzerindeki Etkileri: Gölcük (Kocaeli) Örneği. *Ege Coğrafya Dergisi*. 13, 73-91.
- Şenel, V.** (2012). *Tarihi Yönüyle Derince*. Kocaeli: Derince Belediyesi Kültür Yayınları.
- Şenel, V.** (2015). *Kocaeli Akça Koca Bey Anıt Mezarı*. Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu. (Cilt:1), 229-238.
- Şenel, V.** (2018). *Gebze Malkoçoğlu Mehmet Bey Türbesi*. Uluslararası Çoban Mustafa Paşa ve Kocaeli Tarihi Kültürü Sempozyumu IV. (Cilt:3), 2189-2197.
- Şaşmaz, M.** (2014). *Türkiye'nin İdari Taksimatı (1920-2013)*. (10.cilt). Ankara: TTK Yayınları.
- Taşçı, H., Nebati, N.** (Editör). (2015). *Şehir Üzerine Düşünceler*. İstanbul: Esenler Belediyesi Şehir Düşünce Yayınları.
- T.C. Milli Eğitim Bakanlığı** (2017). *Şehrimiz Dersi Öğretim Programı*. Ankara: T.C. Milli Eğitim Bakanlığı.
- Toprak, M.** (2017). *Sarısu Havzası'nın Doğal Ortam Koşullarının Arazi Kullanıma Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tunç, B.** (2018). *1950'li Yıllarda Kocaeli'nde Sanayi Alanındaki Gelişmeler*. Uluslararası Çoban Mustafa Paşa ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu IV. (Cilt: 2), Sayfa: 1449-1465.
- Tunç, B.** (2019). *Demokrat Parti Dönemi'nde Kocaeli'de Tarım*. Uluslararası Orhan Gazi ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu V. (Cilt:3), 1335-1341.
- Turani, A.** (1993). *Sanat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Ulugün, F. Y., Erol, H.** (2013). *İzmit Esnaf ve Ticaret Tarihi*. Kocaeli: İzmit Rotary Kulübü Kültür Yayınları.
- Uzun, S. M., Garipağaoğlu, N.** (2014). İzmit Körfezi Kıyılarında Kıyı Alanı Kullanımı. *Türk Coğrafya Dergisi*. 63, 9-22.
- Uzun, M., Özcan, S.** (2014). Belediye Logolarındaki Sembollerin Analizi: Kocaeli Örneği. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 7(32), 274-275.
- Uzun, M.** (2015). Kocaeli İli Karadeniz Kıyılarının Jeomorfolojik Özellikleri ve Kıyı Kullanımına Etkisi Açısından Değerlendirilmesi. *Marmara Coğrafya Dergisi*. Sayı: 32, 339-366, İstanbul.
- Uzun, M.** (2015). İzmit Körfezi Kıyılarında Kıyı Morfolojisi-Kıyı Kullanımı İlişkisinin Coğrafi Analizi. *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*. 7(2), 351-375.
- Üzümcü, T.P., Alyakut, Ö., Akpulat, N. A.** (2017). Coğrafi İşaretleme Kapsamında Kocaeli Gastronomik Ürünlerinin Değerlendirilmesi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*. 19 (28), 132-140.
- Vatansever, M., Batman, O. ve Altaş, A.** (2017). Sürdürülebilir Turizm Açısından Kızılırmak Deltası Kuş Cennetinin Yerel Paydaşları Tarafından Değerlendirilmesine Yönelik Bir Araştırma. *Yönetim, Ekonomi, Edebiyat, İslami ve Politik Bilimler Dergisi*, 2(2): 31 Aralık/December, 2017, 194-217.
- Vural, F.G. Soycan, M.** (2019). *Kocaeli Bölgesine Yapılan Göçlerin Kocaeli Müziğine Yansımaları*. Uluslararası Orhan Gazi ve Kocaeli Tarihi-Kültürü Sempozyumu V, (Cilt:3), 1559-1563.
- Yaşa, R.** (2015). *Kocaeli ve Çevresinde Selçuklu Hâkimiyeti*. Uluslararası Gazi Akçakoca ve Kocaeli Sempozyumu. (Cilt:1), 111-118.
- Yılmaz, C.** (Editör). (2015). *Samsun Turizm Rehberi*. Samsun: Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Yüce, R.** (2007). Hazırlayan: Atilla Oral. *Kocaeli Tarih ve Rehberi*. İstanbul: Demkar Yayınevi.
- Yüksel, F.** (2016). *Vezirköprü Yöresi Monografisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun.
- Yüzbaşıoğlu, S.** (2019). Çiğdem Keltepenis (Iridaceae): Kuzeybatı Türkiye Samanlı Dağları'nın En Yüksek Bölümlerinden Yeni Bir Çiğdem Türü. *Phytotaxa Dergisi*. Cilt: 418.
- Zor, E., Cevher, M. Vd.** (2007). *Kocaeli İlinde Zemin Sınıflaması ve Sismik Tehlike Değerlendirme Çalışmaları*. İstanbul Altıncı Ulusal Deprem Mühendisliği Konferansı. (Cilt: 2), 133-144.

GENEL AĞ ADRESLERİ

TDK, <http://www.tdk.gov.tr/>
<http://www.kocaeli.bel.tr/tr/main/news/baskan/18/almetyevsk-ile-kardes-sehir-protokolu-imzalan/31186> , Erişim Tarihi: 30.09.2019, Erişim Saati: 23:44.
<http://www.tdbb.org.tr/tdbb/wp-content/uploads/2018/10/kardes-sehircilik-.pdf> , Erişim Tarihi: 30.09.2019, Erişim Saati: 23:55.
<http://www.kgm.gov.tr/Sayfalar/KGM/SiteTr/Root/Uzakliklar.aspx> 01/01/2019 , Erişim Tarihi: 30.09.2019, Erişim Saati: 00:25.
<http://www.sakarya.gov.tr/sehrimiz> , Erişim Tarihi: 01.01.2019, Erişim Saati: 00:36.
<http://www.yalova.gov.tr/sehrimiz> , Erişim Tarihi: 01.01.2019, Erişim Saati: 00:40.
<http://www.bursa.gov.tr/sehrimiz> , Erişim Tarihi: 01.01.2019, Erişim Saati: 00:45.
<http://www.istanbul.gov.tr/tarihi-ve-turistik-mekanlar> , Erişim Tarihi: 01.01.2019, Erişim Saati: 00:55.
<http://www.istanbul.gov.tr/> , Erişim Tarihi: 01.01.2019, Erişim Saati: 01:12.
<http://koto.org.tr/> , Erişim Tarihi: 01.01.2019, Erişim Saati: 01:03.
<https://kosano.org.tr/> , Erişim Tarihi: 01.01.2019, Erişim Saati: 01:15.
<https://kocaeli.ktb.gov.tr/> , Erişim Tarihi: 01.01.2019, Erişim Saati: 01:20.
<https://www.kocaeli.bel.tr/tr/main/news/haberler/3/her-bir-yapisi-eser-olan-kapanca-sokak/34491> , Erişim Tarihi: 07.10.2019, Erişim Saati: 10:20.
<http://bolge1.ormansu.gov.tr/1bolge/Files/kocaeli.pdf> , Erişim Tarihi: 07.10.2019, Erişim Saati: 10:27.
https://kocaeli.tarimorman.gov.tr/Belgeler/pdf_dosyalar_/2018%20YILI%20FAAL%C4%B0YET%20RAPORU.pdf Erişim Tarihi: 07.10.2019, Erişim Saati: 13:22.
<http://www.tuik.gov.tr/Start.do> , Erişim Tarihi: 04.09.2019, Erişim Saati: 23:50.
<https://www.nufusu.com/il/kocaeli-nufusu> , Erişim Tarihi: 04.09.2019, Erişim Saati: 00:30.
http://www.marka.org.tr/Uploads/Files/DoguMarmara2014_2023BolgePlani_rev01.pdf , Erişim Tarihi: 13.09.2019, Erişim Saati: 22:50.
[izmitziraatodasi.com.tr > 4.doc](http://izmitziraatodasi.com.tr/4.doc) , Erişim Tarihi: 13.09.2019, Erişim Saati: 22:45.
<https://docplayer.biz.tr/4367768-Dogu-marmara-bolgesi-nde-tarim-sektorunun-genel-durumu.html> , Erişim Tarihi: 13.09.2019, Erişim Saati: 23:03.
http://www.mta.gov.tr/v3.0/sayfalar/bilgi-merkezi/maden_potansiyel_2010/kocaeli_madenler.pdf , Erişim Tarihi: 14.09.2019, Erişim Saati: 02:00.
<https://kocaeli.tarimorman.gov.tr/2018-YILI-FAALİYET-RAPORU> , Erişim Tarihi: 14.09.2019, Erişim Saati: 23: 35.
https://www.tarimorman.gov.tr/TARYAT/Belgeler/il_yatirim_rehberleri , Erişim Tarihi: 15.09.2019, Erişim Saati: 02:40.
https://www.kentselstrateji.com/wp-content/uploads/41_Kocaeli_vizyonplani_small.pdf , Erişim Tarihi: 15.09.2019, Erişim Saati: 18:40.
<https://docplayer.biz.tr/7156532-T-c-kocaeli-valiligi-il-gida-tarim-ve-hayvancilik-mudurlugu-2013-yili-faaliyet-raporu.html> , Erişim Tarihi: 16.09.2019, Erişim Saati: 01: 42.
<https://sgm.sanayi.gov.tr/Handlers/DokumanGetHandler.ashx?dokumanId=ca431ef4-9b03-4586-9e44-692bd8be4e72> , Erişim Tarihi: 16.09.2019, Erişim Saati: 01:42.
<https://www.arkitera.com/gorus/kocaelide-sanayinin-gelisimi-ve-sanayide-mekansal-degisim/> , Erişim Tarihi: 16.09.2019, Erişim Saati: 01:42.
<http://www.kocaeli.gov.tr/kocaeli-ekonomisinde-sanayinin-yeri> , Erişim Tarihi: 16.09.2019, Erişim Saati: 21:50.
[www.academia.edu > Dilovasında_Sanayinin_Kentleşme_Boyutu](http://www.academia.edu/Dilovasında_Sanayinin_Kentleşme_Boyutu) , Erişim Tarihi: 17.09.2019, Erişim Saati: 23:42.
https://www.researchgate.net/publication/320911425_Kocaeli'nde_Sanayinin_Gelisimi , Erişim Tarihi: 17.09.2019, Erişim Saati: 22:05.
<http://www.dilovasi.gov.tr/tavsancil-eski-tarihi-evler> , Erişim Tarihi: 21.10.2019, Erişim Saati: 22:20.
http://kocaeliaotml.meb.k12.tr/41/01/967225/okulumuz_hakinda.html , Erişim Tarihi: 21.10.2019, Erişim Saati: 22:25.
<http://turizm.kocaeli.edu.tr/> , Erişim Tarihi: 21.10.2019, Erişim Saati: 22:22.
<http://basiskele.bel.tr/haber/1/3043/termal-suyun-ziyaretçileri-cok> , Erişim Tarihi: 21.10.2019, Erişim Saati: 22:15.
<https://kocaelism.saglik.gov.tr/TR,45198/ozel-hastaneler.html> , Erişim Tarihi: 21.10.2019, Erişim Saati: 22:10.
<http://www.kocaeli.gov.tr/turkiye-istatistik-kurumu-baskanligi-kocaeli-bolge-mudurlugu> , Erişim Tarihi: 21.10.2019, Erişim Saati: 22:31.
<http://www.kocaeli.gov.tr/hastaneler> , Erişim Tarihi: 21.10.2019, Erişim Saati: 22:05.
<https://kocaeli.ktb.gov.tr/TR-69226/kis-turizmi.html> , Erişim Tarihi: 21.10.2019, Erişim Saati: 22:00.
http://www3.milliparklar.gov.tr/AnaSayfa/istatistik_2018.aspx?sflang=tr , Erişim Tarihi: 21.10.2019, Erişim Saati: 21:10.
<http://kocaeli.ormansu.gov.tr/Kocaeli/tabiatparklari/ballikayalar.aspx?sflang=tr> , Erişim Tarihi: 21.10.2019, Erişim Saati: 21:30.
<http://koto.org.tr/turizm-kenti-kocaeli-cd-5c53470917bf8> , Erişim Tarihi: 21.10.2019, Erişim Saati: 21:00.
<https://www.ormanya.com/hakkimizda-160> , Erişim Tarihi: 22.10.2019, Erişim Saati: 20:40.
<https://kocaeli.ktb.gov.tr/TR-69208/muzeler-ve-orenyeleri.html> , Erişim Tarihi: 22.10.2019, Erişim Saati: 19:40.
<https://www.kocaeli.bel.tr/tr/main/pages/tarihi-mekanlar/232> , Erişim Tarihi: 22.10.2019, Erişim Saati: 19:20.
<https://www.kocaeli.bel.tr/tr/main/pages/turistik-mekanlar/235> , Erişim Tarihi: 22.10.2019, Erişim Saati: 18:40.
<https://cengiztopel.dhmi.gov.tr/Sayfalar/default.aspx> , Erişim Tarihi: 29.10.2019, Erişim Saati: 17:00.
<https://www.ulasimpark.com.tr/default.aspx> , Erişim Tarihi: 30.10.2019, Erişim Saati: 23:00.
<http://kobis.com.tr/> , Erişim Tarihi: 30.10.2019, Erişim Saati: 22:30.
<https://www.ulasimpark.com.tr/Tramvay/AkcaraySaatleri.aspx> , Erişim Tarihi: 30.10.2019, Erişim Saati: 23:10.
<https://www.ulasimpark.com.tr/Terminal/GenelBilgiler.aspx> , Erişim Tarihi: 30.10.2019, Erişim Saati: 23:20.
<http://www.kocaeli.bel.tr/tr/main/pages/ulasim/9> , Erişim Tarihi: 30.10.2019, Erişim Saati: 21:00.
<http://koto.org.tr/kocaeli-ulasimi-cd-5c534709169de> , Erişim Tarihi: 31.10.2019, Erişim Saati: 23:50.
<http://www.tcddtasimacilik.gov.tr/trenler/yuksek-hizli-tren/> , Erişim Tarihi: 31.10.2019, Erişim Saati: 00:20.
http://www.emo.org.tr/ekler/97dfe4d6bab44f3_ek.doc , Erişim Tarihi: 02.11.2019, Erişim Saati: 20:07.
<http://www.kocaeli.gov.tr/osmanli-tarihinin-ilk-amirali-karamursel-alp> , Erişim Tarihi: 04.11.2019, Erişim Saati: 11:50.
<https://www.kafkas.edu.tr/dosyalar/iibfergi/file/03/5.pdf> , Erişim Tarihi: 05.11.2019, Erişim Saati: 23:05.
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/516705> , Erişim Tarihi: 05.11.2019, Erişim Saati: 22:15.
<http://www.kocaeli112acm.gov.tr/20092016-tarihinde-il-cagri-hizmetleri-koordinasyon-komisyon-toplantisi> , Erişim Tarihi: 05.11.2019, Erişim Saati: 23:36.
Genel Ağ Adresleri:
<https://www.tgf.gov.tr/tr/index.php/667-tarihi-elmali-yagli-guresleri-basladi/> , Erişim Tarihi: 22.10.2019, Erişim Saati: 13:27.
<https://edirne.ktb.gov.tr/TR-76392/kirkpinar-yagli-guresleri.html> , Erişim Tarihi: 12.10.2019, Erişim Saati: 17:00.
<http://kocaeli.meb.gov.tr/> , Erişim Tarihi: 21.11.2019, Erişim Saati: 16:53.
<http://www.kocaeli.edu.tr/hakkimizda.php> , Erişim Tarihi: 20.11.2019, Erişim Saati: 14:30.
<http://kilavuzgenclik.kocaeli.bel.tr/BilgiEvleri/Nedir.aspx> , Erişim Tarihi: 21.11.2019, Erişim Saati: 17:09.

GÖRSEL KAYNAKÇA

Kitap kapağı, Kitabın görsel tasarım ve grafik tasarım uzmanlarınca yapılmıştır.

Görsel 1.1: Bu kitabın görsel tasarım uzmanları tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 1.2: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 591334727, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 11:47.

Görsel 1.3: : <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 595160441, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 11:55.

Görsel 1.4: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 536698960, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 11:58.

Görsel 1.5: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 628141070, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 12:14.

Görsel 1.6: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 309241937, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 12:20.

Görsel 1.7: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 456224098- 1053789086-1482648479-608390606-733136893-82541059, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 13:55.

Görsel 1.8: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 1038360814, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 13:59.

Görsel 1.9: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 1033150375, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 14:02.

Görsel 1.10: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 594121886, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 14:05.

Görsel 1.11: <https://www.dreamstime.com/>, ID: 27704229, Erişim Tarihi: 10.09.2019, Erişim Saati: 01:05.

Görsel 1.12: Bu kitabın görsel tasarım uzmanları tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 1.13: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 567079816, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 14:20.

Görsel 1.14: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 717767401, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 14:22.

Görsel 1.15: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 1371504035, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 14:23.

Görsel 1.16: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 79265245, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 14:25.

Görsel 1.17: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 676113319, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 14:27.

Görsel 1.18: <https://www.dreamstime.com/>, ID: 77841787, Erişim Tarihi: 10.09.2019, Erişim Saati: 15:12.

Görsel 1.19: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 1.20: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 685116157- 1364406491, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 15:25.

Görsel 1.21: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 1142178392, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 15:38.

Görsel 1.22: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 1467260816, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 15:42.

Görsel 1.23: <https://www.shutterstock.com/home>, ID:742068991, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 15:55.

Görsel 1.24: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 633963191, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 15:58.

Görsel 1.25: <https://www.shutterstock.com/home>, ID:770437834, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 15:19.

Görsel 1.26: <https://www.dreamstime.com/>, ID: 59132823, Erişim Tarihi: 10.09.2019, Erişim Saati: 14:12.

Görsel 1.27: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 1181755777, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 17:10.

Görsel 1.28: <https://www.flickr.com/photos/rohaann/48120566441/sizes/l/>, Erişim Tarihi: 17.01.2020, Erişim Saati: 14:12.

Görsel 1.29: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 1234226581, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 17:13.

Görsel 1.30: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 1470626039, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 17:27.

Görsel 1.31: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 217664371, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 17:36.

Görsel 2.1: Ethem Tolga Güler tarafında fotoğraflanmış, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 2.2: http://kitap.eba.gov.tr/panel/dosyalar/upload/gorsel/2093/GR_17128_24_04_2019_10_45_29_481.jpg, Erişim Tarihi: 07.09.2019, Erişim Saati: 17:38.

Görsel 2.3: <https://www.shutterstock.com/home>, ID:351354173, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 18:20.

Görsel 2.4: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 160438778, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 18:55.

Görsel 2.5: <https://www.shutterstock.com/home>, ID 1350465410, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 19:03.

Görsel 2.6: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 636532121, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 19:15.

Görsel 2.7: <https://www.dreamstime.com/>, ID: 21821192, Erişim Tarihi: 10.09.2019, Erişim Saati: 01:09.

Görsel 2.8: <https://www.shutterstock.com/home>, ID 1328071160, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 19:22.

Görsel 2.9: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 1322820269, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 19:40.

Görsel 2.10: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 171747647, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 19:51.

Görsel 2.11: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 535252474, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 19:54.

Görsel 2.12: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 1473900914, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 19:57.

Görsel 2.13: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 76901809, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 19:59.

Görsel 2.14: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 1280584279, Erişim Tarihi: 09.09.2019 Erişim Saati: 20:12

Görsel 2.15: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 1090676648-173810078-1496107586-1301457274-1450019684-557522779-1120746104-613758353-166293740, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 21:03.

Görsel 2.16 <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 129310280, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 21:06.

Görsel 2.17: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 1384958432, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 21:15.

Görsel 2.18: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 649070965, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 21:20.

Görsel 2.19: <https://www.shutterstock.com/home>, ID:1154438635, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 21:32.

Görsel 2.20: Kartepe Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 2.21: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 2.22: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 2.23: Bu kitabın görsel tasarım uzmanları tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 2.24: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 111013988, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 21:44.

Görsel 2.25: <https://www.dreamstime.com/>, ID: 29982859, Erişim Tarihi: 10.09.2019, Erişim Saati: 01:12.

Görsel 2.26: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 285654464, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 21:48.

Görsel 2.27: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 312380828, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 21:52.

Görsel 2.28: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 1322445758, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 21:58.

Görsel 2.29: http://kitap.eba.gov.tr/panel/dosyalar/upload/gorsel/2093/GR_17237_06_05_2019_16_48_41_222.jpg, Erişim Tarihi: 07.09.2019, Erişim Saati: 23:38.

Görsel 2.30: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 428299222, Erişim Tarihi: 09.09.2019 Erişim Saati: 22:05

Görsel 2.31: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 1464222659, Erişim Tarihi: 09.09.2019 Erişim Saati: 22:12

Görsel 2.32: Kocaeli İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nden alınmıştır.

Görsel 2.33: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 1428358478, Erişim Tarihi: 09.09.2019 Erişim Saati: 22:18

Görsel 2.34: <https://www.kocaeli.bel.tr/tr/main/birimler/veteriner-hizmetleri-sube-mudurlugu/79/pages/40> Erişim Tarihi: 07.09.2019 Erişim Saati: 23:18

Görsel 2.35: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 1384549928, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 22:18.

Görsel 2.36: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/yalova/gezilecekyer/yuruyen-kosk>, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 22:18.

Görsel 2.37: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 1385934302, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 22:26.

Görsel 3.1: <https://www.google.com/maps/@40.7411488,29.8784789,10574m/data=!3m1!1e3> Erişim Tarihi: 12.09.2019, Erişim Saati: 23:33. <https://www.dreamstime.com/>, ID: 40296545, 16017574, Erişim Tarihi: 12.09.2019, Erişim Saati: 23:45. Grafik tasarım uzmanı tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 3.2: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 3.3: Mutlu Taşpınar tarafından fotoğraflanarak izni ile kullanılmıştır.

Görsel 3.4: Mutlu Taşpınar tarafından fotoğraflanarak izni ile kullanılmıştır.

Görsel 3.5: Mutlu Taşpınar tarafından fotoğraflanarak izni ile kullanılmıştır.

Görsel 3.6: Nurdoğan Sevencan tarafından fotoğraflanmış, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 3.7: Mutlu Taşpınar tarafından fotoğraflanarak izni ile kullanılmıştır.

Görsel 3.8: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 3.9: Mutlu Taşpınar tarafından fotoğraflanarak izni ile kullanılmıştır.

Görsel 3.10: Kocaeli Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü arşivinden alınmıştır.

Görsel 3.11: Mutlu Taşpınar tarafından fotoğraflanarak izni ile kullanılmıştır.

Görsel 3.12: Mutlu Taşpınar tarafından fotoğraflanarak izni ile kullanılmıştır.

Görsel 3.13: Bu kitabın görsel tasarım uzmanları tarafından fotoğraflanmıştır.

Görsel 3.14: Bu kitabın görsel ve grafik tasarım uzmanları tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 3.15: Muharrem Bucan tarafından fotoğraflanmış, Kocaeli Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü arşivinden alınmıştır.

Görsel 3.16: Mutlu Taşpınar tarafından fotoğraflanarak izni ile kullanılmıştır.

Görsel 3.17: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 3.18: Muharrem Bucan tarafından fotoğraflanmış, Kocaeli Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü arşivinden alınmıştır.

Görsel 3.19: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 3.20: Çiçekli mancar: Bu kitabın yazarları tarafından fotoğraflanmıştır. <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 608018699, 1149810419, 1079501957 Erişim Tarihi: 19.09.2019 Erişim Saati: 09:05.

Görsel 3.21: <https://www.flickr.com/photos/arbz/38808566845/sizes/l/>, Erişim Tarihi: 15.10.2019, Erişim Saati: 11:20.

Görsel 3.22: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 1262969302, Erişim Tarihi: 22.09.2019, Erişim Saati: 11:15.

Görsel 3.23: Demokrat Kocaeli gazetesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 3.24: Bu kitabın yazarları tarafından fotoğraflanmıştır.

Görsel 3.25: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 3.26: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 1380419990, Erişim Tarihi: 22.09.2019, Erişim Saati: 12:38.

Görsel 3.27: Demokrat Kocaeli gazetesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 3.28: Bu kitabın görsel ve grafik tasarım uzmanları tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 3.29: Bu kitabın grafik tasarım uzmanı tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 3.30: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Deprem Şube Müdürlüğü çalışmalarından alınarak bu kitabın görsel tasarım uzmanları tarafından düzenlenmiştir.

Görsel 3.31: Bu kitabın yazarları tarafından fotoğraflanmıştır.

Görsel 3.32: Bu kitabın görsel ve grafik tasarım uzmanları tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 3.33: Bu kitabın yazarları tarafından fotoğraflanmıştır.

Görsel 3.34: <https://kocaeli.afad.gov.tr/28474/SEL-AFETINDEN-KAYNAKLI-MAGDURIYETLER-GIDERILYOR>, Erişim Tarihi: 04.09.2019, Erişim Saati: 09:15.

Görsel 3.35: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 3.36: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 491923291, Erişim Tarihi: 28.09.2019, Erişim Saati: 21:25.

Görsel 3.37: Bu kitabın grafik tasarım uzmanı tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 3.38: Şahin, E., Demirağ, S. (2016). Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu II, (Cilt: 2), 601'den alınarak düzenlenmiştir.

Görsel 3.39: Bu kitabın görsel tasarım uzmanları tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 3.40: Bu kitabın görsel tasarım uzmanları tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 3.41: Bu kitabın grafik tasarım uzmanı tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 3.42: Bu kitabın görsel tasarım uzmanları tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 3.43: Bora, Ali. (2017). Kuruluşundan Yıkılışına Kadar Bithynia Krallığı'nın Sınırları ve Gelişimi. Gazi Süleyman Paşa ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu III. (Cilt: 1), 129-141. (Bu kitabın görsel tasarım uzmanları tarafından düzenlenmiştir)

Görsel 3.44: Bu kitabın görsel tasarım uzmanları tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 3.45: Bu kitabın görsel tasarım uzmanları tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 3.46: Waddington, W.H. ve Babelon, E. (1908), Recueil general des monnaies grecques d'Asie Mineure, Vol. I, Paris. (Bu kitabın görsel tasarım uzmanları tarafından düzenlenmiştir).

Görsel 3.47: Hüseyin Erol arşivinden alınarak izni ile kullanılmıştır.

Görsel 3.48: Demokrat Kocaeli Gazetesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 3.49: Hüseyin Erol arşivinden alınarak izni ile kullanılmıştır.

Görsel 3.50: Bu kitabın görsel tasarım uzmanları tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 3.51: Bu kitabın görsel tasarım uzmanları tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 3.52: Köseoğlu, S.A. (2010). Milli Mücadele Dönemi'nde İzmit Sancağı'nda Asayiş Sorunları ve Çete Faaliyetleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul.

Görsel 3.53: <http://www.kocaelitarihsempozyumu.com/bildiriler2/99.pdf>, sayfa 1465, Erişim Tarihi: 26.10.2019, Erişim Saati: 17:10.

Görsel 3.54: <http://www.kocaelitarihsempozyumu.com/bildiriler2/99.pdf>, sayfa 1465, Erişim Tarihi: 26.10.2019, Erişim Saati: 17:10.

Görsel 3.55: Hüseyin Erol arşivinden alınarak izni ile kullanılmıştır.

Görsel 3.56: <https://www.dreamstime.com/>, ID: 59132823, Erişim Tarihi: 09.10.2019, Erişim Saati: 04:23.

Görsel 3.57: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 746432074, Erişim Tarihi: 09.09.2019, Erişim Saati: 21:35.

Görsel 3.58: <https://www.flickr.com/photos/89819729@N08/9306101549/sizes/l/>, Erişim Tarihi: 15.10.2019, Erişim Saati: 00:15.

Görsel 3.59: <https://www.flickr.com/photos/120911503@N07/13449125275/sizes/l/>, Erişim Tarihi: 15.10.2019, Erişim Saati: 00:28.

Görsel 3.60: <https://www.flickr.com/photos/galpay/8219031557/sizes/l/>, Erişim Saati: 00:10.

Görsel 3.61: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/yalova/fotograflar>, Erişim Tarihi: 26.10.2019, Erişim Saati: 16:51.

Görsel 3.62: <https://www.flickr.com/photos/169005472@N02/47388874551/sizes/l/>, Erişim Tarihi: 21.10.2019, Erişim Saati: 20:00.

Görsel 3.63: <https://www.flickr.com/photos/162425348@N08/39896900471/sizes/l/>, Erişim Tarihi: 22.10.2019, Erişim Saati: 15:30.

Görsel 3.64: <https://www.flickr.com/photos/digitalfoto-welt/14850143479/sizes/l/>, Erişim Tarihi: 22.10.2019, Erişim Saati: 15:35.

Görsel 3.65: <https://www.flickr.com/photos/domlan00/2173738220/sizes/l/>, Erişim Tarihi: 22.10.2019, Erişim Saati: 15:40.

Görsel 4.1: <https://www.flickr.com/photos/47963532@N02/5385412173/sizes/l/>, Erişim Tarihi: 22.10.2019, Erişim Saati: 18:40.

Görsel 4.2: Demokrat Kocaeli Gazetesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 4.3: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 4.4: Kocaeli Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü arşivinden alınmıştır.

Görsel 4.5: Ali Aktaş arşivinden alınarak izni ile kullanılmıştır.

Görsel 4.6: Demokrat Kocaeli Gazetesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 4.7: <https://www.flickr.com/photos/etipuf/4876525664/sizes/o/>, Erişim Tarihi: 28.10.2019, Erişim Saati: 15:40.

Görsel 4.8: <https://www.flickr.com/photos/jerichofarm/4031186292/sizes/h/>, Erişim Tarihi: 28.4.2020, Erişim Saati: 15:55.

Görsel 4.9: Demokrat Kocaeli Gazetesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 4.10: Demokrat Kocaeli Gazetesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 4.11: Mutlu Taşpınar tarafından fotoğraflanarak izni ile kullanılmıştır.

Görsel 4.12: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 140682424, Erişim Tarihi: 09.11.2019, Erişim Saati: 11:53.

Görsel 4.13: Cemal Kandemir tarafından fotoğraflanarak izni ile kullanılmıştır.

Görsel 4.14: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır. <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 1328883830, Erişim Tarihi: 09.11.2019, Erişim Saati: 12:22.

Görsel 4.15: Ömer Turhan tarafından fotoğraflanmış, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 4.16: <https://www.flickr.com/photos/kocaelibld/6966863061/sizes/l/>, Erişim Tarihi: 30.10.2019, Erişim Saati: 17:30.

Görsel 4.17: www.osbder.org, Erişim Tarihi: 14.11.2019, Erişim Saati: 14:40.

Görsel 4.18: Ali Aktaş arşivinden alınarak izni ile kullanılmıştır.

Görsel 4.19: Bu kitabın yazarları tarafından fotoğraflanmıştır.

Görsel 4.20: Ali Aktaş arşivinden alınarak izni ile kullanılmıştır.

Görsel 4.21: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 4.22: Kartepe Belediyesi arşivinden alınmıştır. <https://www.dreamstime.com/>, ID: 14523507, 22409961 Erişim Tarihi: 10.09.2019, Erişim Saati: 01:05.

Görsel 4.23: Muharrem Bucan tarafından fotoğraflanmış, Kocaeli Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü arşivinden alınmıştır.

Görsel 4.24: Demokrat Kocaeli Gazetesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 4.25: Cemal Kandemir tarafından fotoğraflanarak izni ile kullanılmıştır.

Görsel 4.26: Demokrat Kocaeli Gazetesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 4.27: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 400889725, Erişim Tarihi: 14.11.2019, Erişim Saati: 18:30.

Görsel 4.28: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 4.29: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 4.30: Ali Aktaş arşivinden alınarak izni ile kullanılmıştır.

Görsel 4.31: Bu kitabın grafik tasarım uzmanı tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 4.32: Ali Aktaş arşivinden alınarak izni ile kullanılmıştır.

Görsel 4.33: Bu kitabın grafik tasarım uzmanı tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 4.34: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 4.35: Cemal Kandemir tarafından fotoğraflanarak izni ile kullanılmıştır.

Görsel 4.36: Demokrat Kocaeli Gazetesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 4.37: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 4.38: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 4.39: Erdem Arcan'nın arşivinden alınmıştır

Görsel 4.40: Cemal Kandemir tarafından bu kitap için çekilmiştir

Görsel 4.41: Kocaeli Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü arşivinden alınmıştır.

Görsel 4.42: Mutlu Taşpınar tarafından fotoğraflanarak izni ile kullanılmıştır.

Görsel 4.43: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 4.44: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 4.45: Nurdoğan Sevensan tarafından fotoğraflanmış, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 4.46: Muharrem Bucan tarafından fotoğraflanmış, Kocaeli Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü arşivinden alınmıştır.

Görsel 4.47: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 4.48: Demokrat Kocaeli Gazetesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 4.49: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 4.50: Demokrat Kocaeli Gazetesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 4.51: Demokrat Kocaeli Gazetesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 4.52: Mutlu Taşpınar tarafından fotoğraflanarak izni ile kullanılmıştır.

Görsel 4.53: Demokrat Kocaeli Gazetesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 4.54: Bu kitabın grafik tasarım uzmanı tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 4.55: Bu kitabın görsel tasarım uzmanları tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 5.1: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi ve Ali Aktaş arşivinden alınarak bu kitabın grafik tasarım uzmanı tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 5.2: Erdem Arcan tarafından fotoğraflanarak izni ile kullanılmıştır.

Görsel 5.3: Ali Aktaş arşivinden alınarak izni ile kullanılmıştır.

Görsel 5.4: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.5: Ali Aktaş arşivinden alınarak izni ile kullanılmıştır.

Görsel 5.6: Nevzat Yıldırım tarafından fotoğraflanmış, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.7: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.8: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.9: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.10: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.11: Ali Aktaş arşivinden alınarak izni ile kullanılmıştır.

Görsel 5.12: Kocaeli Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.13: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.14: Ali Aktaş arşivinden alınarak izni ile kullanılmıştır.

Görsel 5.15: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.16: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.17: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.18: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.19: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.20: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.21: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.22: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.23: Uluslararası Çoban Mustafa Paşa ve Kocaeli Tarihi Kültürü Sempozyumu-IV, (Cilt:3), Sayfa: 2197'den alınmıştır.

Görsel 5.24: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.25: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.26: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.27: Ali Aktaş arşivinden alınarak izni ile kullanılmıştır.

Görsel 5.28: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.29: Bu kitabın yazarları tarafından fotoğraflanmıştır.

Görsel 5.30: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.31: Kocaeli Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.32: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.33: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.34: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.35: Demokrat Kocaeli gazetesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.36: Ali Aktaş arşivinden alınarak izni ile kullanılmıştır.

Görsel 5.37: <https://www.kocaeli.bel.tr/tr/main/pages/tarihi-mekanlar/232>, Erişim Tarihi: 18.12.2019, Erişim Saati: 20:54.

Görsel 5.38: Gebze Belediyesi Basın Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü'nden alınmıştır.

Görsel 5.39: Ali Aktaş arşivinden alınarak izni ile kullanılmıştır.

Görsel 5.40: Demokrat Kocaeli gazetesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.41: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.42: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.43: Kocaeli Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.44: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.45: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.46: Ali Aktaş arşivinden alınarak izni ile kullanılmıştır.

Görsel 5.47: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.48: Mutlu Taşpınar tarafından fotoğraflanarak izni ile kullanılmıştır.

Görsel 5.49: Kocaeli Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.50: Kocaeli Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.51: Ali Aktaş arşivinden alınarak izni ile kullanılmıştır.

Görsel 5.52: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.53: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.54: Recep Yüksel tarafından fotoğraflanmış, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.55: Ali Aktaş arşivinden alınarak izni ile kullanılmıştır.

Görsel 5.56: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.57: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kocaeli/gezilecekyer/akcakoca-camii--dere-camii->, Erişim Tarihi: 18.12.2019, Erişim Saati: 22.03.

Görsel 5.58: Ali Aktaş arşivinden alınarak izni ile kullanılmıştır.

Görsel 5.59: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.60: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.61: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.62: <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/kocaeli/gezilecekyer/pertev-mehmet-pasa-yeni-cuma-camii-ve-kulliyesi>, Erişim Tarihi: 18.12.2019, Erişim Saati:22.16.

Görsel 5.63: Kocaeli Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.64: Muharrem Bucan tarafından fotoğraflanmış, Kocaeli Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.65: Kocaeli Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.66: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.67: Kartepe Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.68: Ali Aktaş arşivinden alınarak izni ile kullanılmıştır.

Görsel 5.69: Bu kitabın grafik ve görsel tasarım uzmanları tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 5.70: Kader Sevencan tarafından fotoğraflanmış, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.71: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.72: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.73: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.74: http://www.izmit.bel.tr/projeler/3-d-yazici-ve-tasarim-merkezi_268.html, Erişim Tarihi: 18.12.2019, Erişim Saati: 23:30.

Görsel 5.75: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.76: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.77: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.78: Ali Aktaş arşivinden alınarak izni ile kullanılmıştır.

Görsel 5.79: Demokrat Kocaeli gazetesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.80: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.81: Demokrat Kocaeli gazetesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.82: Erhan Koç tarafından fotoğraflanmış, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.83: <https://www.kocaeli.bel.tr/tr/main/news/haberler/3/kocaelinin-modern-halk-kutuphanesi-acildi/372> Erişim Tarihi: 28.12.2019, Erişim Saati: 16.00.

Görsel 5.84: M. E. Sacit Ünlü tarafından fotoğraflanarak Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır, restorasyon sonrası fotoğraflar Volkan Şenel arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.85: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.86: Murat Akkoç tarafından fotoğraflanmış, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.87: Bu kitabın görsel tasarım uzmanları tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 5.88: Bu kitabın görsel ve grafik tasarım uzmanları tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 5.89: Bu kitabın görsel ve grafik tasarım uzmanları tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 5.90: Bu kitabın görsel ve grafik tasarım uzmanları tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 5.91: Bu kitabın görsel ve grafik tasarım uzmanları tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 5.92: Bu kitabın görsel ve grafik tasarım uzmanları tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 5.93: Bu kitabın görsel ve grafik tasarım uzmanları tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 5.94: Bu kitabın görsel ve grafik tasarım uzmanları tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 5.95: TÜZÜN, Ö. (1986). Historical Costumes of Turkish Women. İstanbul: Middle East Video Corp. Sayfa: 96'dan alınarak bu kitabın görsel tasarım uzmanları tarafından düzenlenmiştir.

Görsel 5.96: Ali Aktaş arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.97: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.98: Ali Aktaş arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.99: Altun, A. (Editör). (2007). Türkiye'de Müzecilik. İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü. Sayfa: 694'den alınmıştır.

Görsel 5.100: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 202782886, Erişim Tarihi: 28.10.2019, Erişim Saati: 22:48.

Görsel 5.101: Bu kitabın görsel tasarım uzmanları tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 5.102: <http://www.kocaelitarihsempozyumu.com/bildiriler2/99.pdf>, sayfa 1465, Erişim Tarihi: 26.10.2019, Erişim Saati: 17:10.

Görsel 5.103: Bu kitabın grafik tasarım uzmanı tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 5.104: Bu kitabın görsel uzmanları tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 5.105: Bu kitabın grafik tasarım uzmanları tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 5.106: Demokrat Kocaeli gazetesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.107: Demokrat Kocaeli gazetesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.108: <https://www.dreamstime.com/>, ID: 9094278, Erişim Tarihi: 07.11.2019, Erişim Saati: 12:23, ID: 323020, Erişim Tarihi: 09.11.2019, Erişim Saati: 14:16. ID: 15182989, Erişim Tarihi: 09.11.2019, Erişim Saati: 14:27. Cümbüş: Bu kitabın yazarları tarafından fotoğraflanmıştır.

Görsel 5.109: Bu kitabın görsel tasarım uzmanları tarafından hazırlanmıştır.

Görsel 5.110: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Turizm Başkanlığı'ndan alınmıştır.

Görsel 5.111: Demokrat Kocaeli gazetesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.112: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.113: Gebze Teknik Üniversitesi Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü'nden alınmıştır.

Görsel 5.114: Kocaeli Üniversitesi Basın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü'nden alınmıştır.

Görsel 5.115: Demokrat Kocaeli gazetesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.116: Demokrat Kocaeli gazetesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.117: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.118: <https://www.dreamstime.com/>, ID: 81216143, Erişim Tarihi: 19.12.2019, Erişim Saati: 21:23, ID: 99666437, Erişim Tarihi: 19.12.2019, Erişim Saati: 21:36.

Görsel 5.119: Demokrat Kocaeli gazetesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.120: Demokrat Kocaeli gazetesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.121: <https://www.shutterstock.com/home>, ID: 194223488, Erişim Tarihi: 28.10.2019, Erişim Saati: 22:48.

Görsel 5.122: Yasemin Temel'den alınarak izni ile kullanılmıştır.

Görsel 5.123: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.124: Muharrem Bucan tarafından fotoğraflanmış, Kocaeli Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.125: Nurdoğan Sevensan tarafından fotoğraflanmış, Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.126: Levent Atalı'nın fotoğraf arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.127: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.128: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.129: Demokrat Kocaeli Gazetesi arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.130: Muharrem Bucan tarafından fotoğraflanmış, Kocaeli Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü arşivinden alınmıştır.

Görsel 5.131: Demokrat Kocaeli gazetesi arşivinden alınmıştır.

GRAFİK KAYNAKÇASI

Grafik 3.1: <https://www.nufusu.com/il/kocaeli-nufusu>, Erişim Tarihi: 05.09.2019, Erişim Saati: 16.54. Veriler alınarak komisyon tarafından düzenlenmiştir.

Grafik 3.2: Kocaeli Ticaret Odası 2019-2022 Stratejik Planı'ndan alınarak komisyon tarafından düzenlenmiştir.

Grafik 4.1: Kocaeli Valiliği İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü 2013 Yılı Faaliyet Raporu'ndan alınarak *bu kitabın görsel tasarım uzmanları tarafından düzenlenmiştir.*

TABLO KAYNAKÇASI

Tablo 3.1: <https://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?m=KOCAELI> Erişim Tarihi: 11.09.2019, Erişim Saati: 16.30. Veriler alınarak komisyon tarafından düzenlenmiştir.

Tablo 3.2: <https://www.nufusu.com/il/kocaeli-nufusu>, Erişim Tarihi: 05.09.2019, Erişim Saati: 16.22. Veriler alınarak komisyon tarafından düzenlenmiştir.

Kocaeli İl Millî Eğitim Müdürlüğü

ŞEHRİMİZ KOCAELİ

ISBN: 978-975-11-5354-8

Bu kitap, Kocaeli İl Millî Eğitim Müdürlüğü tarafından öğrencilerimize ÜCRETSİZ olarak verilmiştir.
PARA İLE SATILAMAZ.